

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Alma MANEIKYTĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

**VALSTYBĖS SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO
TOBULINIMAS: AKMENĖS RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Alma MANEIKYTĖ

**VALSTYBĖS SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO
TOBULINIMAS: AKMENĖS RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:

doc. dr. Laima LIUKINEVIČIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Alma Maneikytė

Valstybės saugomų teritorijų valdymo tobulinimas: Akmenės rajono atvejis

Magistro darbas

Magistro darbe, pasitelkus Lietuvos ir užsienio mokslininkų bei praktikų teorines išvalgas saugomų teritorijų valdymo klausimais, apibendrinus teisės aktais pagrįstą saugomų teritorijų valdymo kaitą nepriklausomoje Lietuvoje, apžvelgus valstybės saugomų teritorijų valdymo ypatumus ir problematiką Akmenės rajono savivaldybėje, modeliuojamas saugomų teritorijų valdymo tobulinimo kryptingumas šiame rajone. Sukurtas modelis yra hipotetinis, jis gali būti taikomas ir kituose panašiuose teritoriniuose vienetuose. Darbe atlikto kokybinio tyrimo (specialistų interviu turinio analizė) rezultatai liudija, kad Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų valdyme kylančioms problemoms įtakos turi: 1) saugomų teritorijų teisinės bazės spragos, 2) mažas visuomenės įsitraukimas į sprendimų priėmimą, 3) visuomenės sąmoningumo apie saugomų teritorijų svarbą stoka. Todėl tyrimo pradžioje išreikšta idėja ginamuoju teiginiu „Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas įtakoja mažas visuomenės įsitraukimas į sprendimų priėmimą bei saugomų teritorijų teisinės bazės spragos“ pasitvirtina.

SUMMARY

Alma Maneikytė

Development of the Government of State Protected Areas: Akmene region case

Master Thesis

Master thesis models purposefulness of development of the government of protected areas in Akmene District Municipality by invoking Lithuanian and foreign scientist' and practitioners' theoretical insights about the government of protected areas, summarizing based on legal acts governmental change of protected areas in independent Lithuania and reviewing peculiarities and issues of state protected areas in Akmene District Municipality. The created model is hypothetic as it might be applied in other similar territorial units. The results of qualitative method (analysis of the contents of the interview of experts) show that problems in the government of protected areas in Akmene District Municipality are influenced by the following factors: 1) gaps in protected areas legislation; 2) low population involvement in decision making; 3) lack of public awareness of the importance of protected areas. Expressed idea at the beginning of the study that „Governmental problems of protected areas in Akmene District Municipality are influenced by low population involvement in decision making and gaps in protected areas legislation“ is confirmed.

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	3
LENTELĖS.....	5
PAVEIKSLAI.....	5
PAGRINDINIŲ SAŲOKŲ ŽODYNAS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	12
1.1. Saugomų teritorijų valdymo savivaldybėse kontekstas.....	12
1.1.1. Saugomų teritorijų steigimo ir tvarkymo samprata.....	12
1.1.2. Saugomų teritorijų kategorijos.....	18
1.1.3. Saugomų teritorijų valdymas šalies, vietos, organizacijos lygiais.....	23
1.1.4. Saugomų teritorijų valdymo pokyčiai Lietuvai atgavus nepriklausomybę.....	31
1.2. Saugomų teritorijų valdymo savivaldybėse ypatumai ir problematika.....	34
1.2.1. Skirtingo tipo saugomų teritorijų valdymo ypatumai ir sąveika su savivaldybėmis....	34
1.2.2. Savivaldybių teritorijoje esančių saugomų teritorijų valdymo problemos.....	36
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO TEISINĖS BAZĖS ANALIZĖ.....	38
2.1. Tarptautinių susitarimų, reglamentuojančių saugomų teritorijų valdymą, analizė.....	38
2.2. Lietuvos Respublikos įstatymų, reglamentuojančių saugomų teritorijų valdymą, analizė...41	41
3. SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO AKMENĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE ANALIZĖ.....	45
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	45
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	46
3.2.1. Saugomų teritorijų sistemos – tinklo vystymo įtaka saugomų teritorijų valdymui.....	47
3.2.2. Saugomų teritorijų teisinės bazės įtaka saugomų teritorijų valdymui.....	49
3.2.3. Saugomų teritorijų valdymo suderinamumas valstybės ir savivaldos lygmenimis.....	51
3.2.4. Visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais savivaldybėje (dalyvaujamas valdymas).....	54
4. SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO AKMENĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE TOBULINIMO GALIMYBĖS.....	58
IŠVADOS.....	61
LITERATŪRA.....	63
DOKUMENTAI.....	68
PRIEDAI.....	69

LENTELĖS

<i>1 lentelė.</i> Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų privalumai.....	14
<i>2 lentelė.</i> Saugomų teritorijų tvarkymo uždaviniai priklausomai nuo saugomų teritorijų tipo.....	17
<i>3 lentelė.</i> Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys.....	20
<i>4 lentelė.</i> Lietuvos ir Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) saugomų teritorijų klasifikacijų skirtumai.....	22
<i>5 lentelė.</i> Saugomų teritorijų valdymo procesas.....	23
<i>6 lentelė.</i> Ministerijos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir savivaldybės funkcijos.....	27
<i>7 lentelė.</i> Tarptautinės konvencijos, turinčios įtakos saugomų teritorijų valdymui.....	39
<i>8 lentelė.</i> Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys veiklą saugomose teritorijose.....	42
<i>9 lentelė.</i> Tyrimo dalyviai, užimamos pareigos ir darbo stažas.....	46

PAVEIKSLAI

<i>1 pav.</i> Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos saugomų teritorijų klasifikavimo sistema.....	19
<i>2 pav.</i> Saugomų teritorijų veiklą koordinuojančios institucijos Baltijos šalyse.....	25
<i>3 pav.</i> Saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančios institucijos.....	26
<i>4 pav.</i> Saugomų teritorijų organizacinio valdymo etapai.....	29
<i>5 pav.</i> Saugomų teritorijų ploto kaita 2004-2014 metais.....	33
<i>6 pav.</i> Saugomų teritorijų ploto pasiskirstymas pagal tipus.....	34
<i>7 pav.</i> Saugomų teritorijų valdymo tobulinimo galimybės.....	60

PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ ŽODYNAS

Atkuriamosios apsaugos prioriteto (atkuriančios ir palaikančios) teritorijos – teritorijos, kuriose saugomi, atkuriami, palaikomi, gausinami bei ribotai naudojami veiklai ir visuomenei svarbūs gamtos išteklių (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Biologinė įvairovė – gyvųjų organizmų rūšių, jų bendrijų, buveinių, ekosistemų ir genetinė įvairovė (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, Nr. IX-628).

Buveinių apsaugai svarbios teritorijos – saugomos teritorijos, skirtos apsaugoti ar atkurti Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių tipus, saugomų gyvūnų ir augalų rūšių buveines dėl jų svarbos gyvūnų ir augalų rūšių išsaugojimui (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Ekologinės apsaugos prioriteto (apsaugančios) teritorijos – teritorijos, kuriose palaikoma ekologinė kraštovaizdžio pusiausvyra, siekiama išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos ir kultūros paveldo teritoriniams kompleksams bei objektams (vertybėms) arba neigiamo antropogeninių objektų ir veiklos poveikio aplinkai (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Gamtinis karkasas – vientisas gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklas, užtikrinantis ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą, gamtinius ryšius tarp saugomų teritorijų, kitų aplinkosaugai svarbių teritorijų ar buveinių, taip pat augalų ir gyvūnų migraciją tarp jų (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Gamtos išteklių – gyvosios ir negyvosios gamtos elementai (augalija, gyvūnija, įskaitant augalų ir gyvūnų buveines, vanduo, žemė (jos paviršius ir gelmės)), kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms (Lietuvos statistikos metraštis, 2013, p. 38).

Kompleksinės saugomos teritorijos – gamtiniu ir (ar) kultūriniu vientisumu pasižyminčios teritorijos, kuriose pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą sujungiamos įvairių apsaugos krypčių prioriteto, taip pat rekreacinės ir ūkinės zonos (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Konservacinės apsaugos prioriteto (išsaugančios) teritorijos – teritorijos, kuriose saugomi unikalūs arba tipiški gamtinio ir (ar) kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai bei objektai ir biologinė įvairovė (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

Paukščių apsaugai svarbios teritorijos – saugomos teritorijos, skirtos laukinių paukščių rūšių natūralioms populiacijoms jų paplitimo arealuose išsaugoti, taip pat migruojančių paukščių perėjimo, šėrimosi, mitybos, poilsio ir migracijos susitelkimo vietoms išsaugoti, atsižvelgiant į poreikį konkrečiame jūros ar sausumos areale (Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, IX-628).

IVADAS

Saugomomis teritorijomis vadinami plotai, turintys mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę. Europoje saugomų teritorijų plotai egzistuoja jau kelis tūkstančius metų dėl dvasinių ir religinių priežasčių. Šiuo metu saugomos teritorijos užima daugiau nei 18 proc. viso Europos ploto. Didžiausia dalis saugomų teritorijų, t.y. net 80 proc., įkurta pokario laikotarpiu, 1962 m., vykstant Pasaulio parkų kongresui. Per pastarąjį šimtmetį Europoje saugomų teritorijų plotas padidėjo nuo kelių šimtų iki 1, 2 mln. km².

Pagrindinė tarptautinė sutartis, jungianti beveik 200 šalių yra *Biologinės įvairovės konvencija*, kuria remiantis, šalys narės steigia saugomas teritorijas biologinės įvairovės išsaugojimui. Taip pat saugomų teritorijų ploto didėjimui įtakos turi NATURA 2000 tinklas, pagal kurį steigiamos buveinių apsaugai (BAST) ir paukščių apsaugai (PAST) svarbios teritorijos. Šios saugomos teritorijos steigiamos, kai valstybė pateikia pasiūlymą, kuri teritorija turėtų būti įtraukta į NATURA 2000 tinklą. Įvertinus, kad šalis atitinka kriterijus ir įtraukus šią teritoriją į NATURA 2000 tinklą, nustatomi tikslūs jos plotai ir tvarkymas, už kurį atsakinga pati valstybė. Ji nuolat skatinama rengti tvarkymo planus. Teisinis NATURA 2000 pagrindas yra dvi Europos Sąjungos gamtos apsaugos direktyvos – 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos; 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2015 metų duomenimis, ypač saugomos teritorijos Lietuvoje užima virš 1 027 tūkst. ha, t. y. apie 15.74 proc. šalies ploto. Saugomos teritorijos steigiamos norint išsaugoti gamtinius, kultūros paveldo, kraštovaizdžio objektus ir biologinę įvairovę, užtikrinant ekologinę pusiausvyrą bei subalansuotą gamtos išteklių naudojimą. „Tokiose teritorijose esančios vertybės turi žymiai didesnę galimybę išlikti, nes jose minimizuotas antropogeninis poveikis, galintis pažeisti objektus ar sutrigdyti ten esančių individų tolesnį gyvavimą“ (Juknevičiūtė, A., Mierauskas, P., 2012). Tai vandens ir sausumos plotai, kuriems teisės aktais nustatytas specialus režimas. Šių plotų svarbą pripažįsta tiek nacionalinė tiek ir tarptautinė teisė.

Pasak Mierausko, P. (2010), dalis visuomenės nuolat ar laikinai naudojami saugomų teritorijų ištekliais. Vieni jose gyvena, kiti naudoja rekreacijai, tretie moksliniams tyrimams. Svarbu, kad tai, kuo mes naudojames šiandien, paliktų ir ateities kartoms. Tai vienas iš darnaus vystymosi principų. Remiantis Dementjeva, J. (2011), „ėjimas“ link darnaus vystymosi galimas tik tada, kai atsiras esminiai visuomenės vertybinių nuostatų pokyčiai, naujas požiūris į gamtą, numatant visų atsakomybę išsaugant sveikus santykius su gamta. Tad labai svarbu, kad būtų veiksmingas saugomų teritorijų valdymas, kuris apima administravimą ir tvarkymą.

Aktualumas: saugomos teritorijos visuomenei svarbios ekologiniu ir moksliniu požiūriu. Tačiau gamtinis kraštovaizdis dažnai keičiamas arba visiškai sunaikinamas paties žmogaus (Ivavičiūtė, G., Gurskienė, V., (2010)). Viena iš priemonių saugomų teritorijų išsaugojimui – veiklų draudimas – ne visada optimaliausias. Pvz. dėl draudimo ūkininkauti Kauno marių regioniniame parke (Paukščių sala), Kurtuvėnų regioniniame parke (Dubysos slėnis), Salantų regioniniame parke (Šauklių riedulynas) suvešėjo menkaverčiai augalai, dėl kurių mažėja į Lietuvos Raudonąją knygą įrašytų augalų ir gyvūnų rūšys, saugomos ES lygiu (Tavorienė, V. (2012)). Be to veiklų uždraudimas dažnai kelia visuomenės, ypač tų, kurie gyvena saugomoje teritorijoje, pasipiktinimą ir konfliktus (Mierauskas, P., (2010)). Tad veiksmingas saugomų teritorijų valdymas yra viena iš sąlygų norint išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo vertybes ateities kartoms bei užtikrinti jų apsaugą.

Valstybinės institucijos, susijusios su saugomų teritorijų valdymu, steigdamos naujas ir vystydamos turimas saugomas teritorijas centriniu ir vietos lygmeniu, turi prisiimti atsakomybę. Šios tematikos aktualumą parodo Lietuvos kraštovaizdžio politikos 2011- 2013 metais įgyvendinimo ataskaitose nurodomi vykdomi projektai. Pvz. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos: baigti rengti ir patvirtinti valstybinių parkų ir valstybinių rezervatų tvarkymo planus, įsteigti lankytojų centrus visuose valstybiniuose parkuose, atlikti kraštovaizdžio stebėseną ir t.t.

Saugomų teritorijų efektyvaus valdymo, sąveikaujant su vietos bendruomenėmis, savivaldybėmis klausimas politikų darbotvarkėje aktualizuojamas nuo 2008 metų, priėmus aplinkos ministro įsakymą dėl Valstybinių parkų direktorių ir jų pavaduotojų skyrimo jungtinių tarybų nariais.

Ištirtumas: saugomų teritorijų valdymo tematikai ypatingas dėmesys pradėtas skirti prieš daugiau nei dešimt metų, kai visame pasaulyje išplito grėsmė biologinei įvairovei. Daugelis pasaulio mokslininkų (Brochington, D. ir kt. (2006), Bevir, M. (2007), Gillespie, A. (2009), Lopoukhine, N. ir kt., (2012), Stacey, N., ir kt. (2013)), analizuodami šią temą akcentuoja, kad tinkamai ir veiksmingai valdoma saugoma teritorija gali prisidėti sprendžiant klimato kaitos, biologinės įvairovės nykimo problemas. Šiai problemai skirti straipsniai ir tarptautiniuose moksliniuose žurnaluose: „*Ecology and Society*“, „*Conservation Biology*“, „*Sapiens*“. Pasaulyje saugomų teritorijų valdymo veiksmingumui atliekami tyrimai, tačiau šie tyrimai dažniausiai atliekami atskiroms saugomoms teritorijoms. Lietuvoje nemažai literatūros šaltinių yra skiriama valdymo konfliktų analizei, tačiau jie daugiau orientuoti į organizacijų vadybos tobulinimą. Saugomų teritorijų valdymo problematikai didžiausią dėmesį yra skyrę Mierauskas, P., Baškytė, R., Jurkonis, N., tačiau pasigendama išsamesnių tyrimų šia tema.

Problema: Lietuvai tampant įvairių tarptautinių susitarimų nare tenka priimti iššūkius steigiant naujas bei išsaugant ir tvarkant turimas saugomas teritorijas. Saugomų teritorijų institucijose, o ir savivaldybėse, kurių teritorijoje yra Valstybės įsteigtų saugomų teritorijų, ne visada pakanka centralizuoto valdymo priemonių, per menkos sąveikos tarp šių institucijų. Mokslininkai įžvelgia ir didesnio visuomenės įsitraukimo į saugomų teritorijų vystymą ir išsaugojimą poreikį ir galimybes (Mierauskas, P., 2010). Tai patvirtina ir Aplinkos ministerijos (2011) inicijuotas rekomendacijų bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis projektas, skatinantis direktyvas ir vietos bendruomenės bendradarbiauti.

Magistro darbo problematikos esmę išreiškia šie klausimai: 1. Kokius saugomų teritorijų valdymo ypatumus ir valdymo modelius mato šiandienos mokslas? 2. Kokie teisiniai ir struktūriniai mechanizmai sukurti Lietuvos Respublikoje užtikrinant saugomų teritorijų valdymą? Kokie pokyčiai įgyvendinti toje srityje per pastaruosius metus? 3. Ar skiriasi ir kaip konservacinės apsaugos prioriteto teritorijų ir kompleksinės apsaugos teritorijų valdymas Lietuvos Respublikoje? 4. Kokios problemos ir klausimai šiandien kyla saugomų teritorijų valdyme institucijoms sąveikaujant su vietos savivaldybe? 5. Kokias saugomų teritorijų valdymo tobulinimo galimybes mato šios srities specialistai ir vietos politikai?

Objektas: Lietuvos saugomų teritorijų valdymas.

Dalykas: Lietuvos saugomų teritorijų valdymas Akmenės rajone.

Tikslas: išanalizavus valstybės saugomų teritorijų valdymo ypatumus Akmenės rajono savivaldybėje, suformuoti ir pagrįsti saugomų teritorijų valdymo tobulinimo modelį (ius).

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti ir apibendrinti saugomų teritorijų valdymą savivaldybėse teoriniu aspektu.
2. Apibendrinti įvykusius pokyčius saugomų teritorijų valdyme nepriklausomoje Lietuvoje.
3. Išanalizuoti saugomų teritorijų valdymą reglamentuojančią teisinę bazę.
4. Išryškinti ir apibendrinti Lietuvos saugomų teritorijų padėtį bei jų valdyme kylančias problemas.
5. Atlikus pasirinkto atvejo analizei Akmenės rajono saugomų teritorijų institucijų valdymo situacijos tyrimą, kompleksinio tyrimo rezultatų pagrindu modeliuoti valstybės saugomų teritorijų valdymo tobulinimo galimybes.

Tyrimo idėja pagrįsta *ginamuoju teiginiu*:

Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas įtakoja mažas visuomenės įsitraukimas į sprendimų priėmimą bei saugomų teritorijų teisinės bazės spragos.

Literatūros analizė: saugomų teritorijų steigimo ir tvarkymo sąvokos, Natura 2000 tinklo svarba aprašyta remiantis Mirinu, S. (2003), Raudonikiu, L. (2004), Baškyte, R. ir kt. (2006), Aleknavičiumi, P. (2008), Grikevičiumi, R. (2009), Sims, K. (2009), Rowell, T. A. (2009),

Kurlavičiumi, P. (2010), Baranauskas, Ž. (2011), Mierauskas, P. (2009a, 2010b, 2012c, 2013d), Smalskius, V. (2013). Darbe palygintos Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos (angl. The International Union for Conservation of Nature (IUCN) ir Lietuvos saugomų teritorijų kategorijos remiantis Dudley, N. (2008), Baltrėnu, P. ir kt. (2008), Mierauskas, P. (2009), Rudzkiene, V. (2011), Jurkoniu, N. (2012), Lazdiniu, I. (2012), Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (IUCN) (2014). Saugomų teritorijų valdymas šalies, vietos, organizaciniais lygiais– Stoll- Kleemann, S., Welp, M. (2006), Hammeriu, T. (2007), Folke, C. ir kt. (2007), Gillespie, A. (2009), Lockwood, M. (2006a, 2010b), Mierauskas, P. (2010a, 2012b), Latvijos, Estijos, Lietuvos Aplinkos ministerijų 2014 m. duomenimis. Saugomų teritorijų pokyčiai įvairiais laikotarpiais aprašyti remiantis Kavaliausku, P. (2006), Stanaičiu, A. (2006), Lazdiniu, I. (2008), Jurkoniu, N. (2012), Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2014 m. duomenimis ir t.t. Saugomų teritorijų savivaldybėse ypatumai ir problematika nagrinėta remiantis Lipavičiumi, J. (2008), Lazdiniu, I. ir kt. (2012), Jurkoniu, N. (2012) ir t.t.

Metodai ir priemonės: mokslinės literatūros analizė parodo, kas jau publikuota saugomų teritorijų valdymo, šio proceso sudėtingumo aspektais; teisės aktų analizė parodo saugomų teritorijų valdymo raidą, jo globalųjį ir lokalųjį kontekstus šiandien; kokybinio tyrimo metodu nustatoma reali saugomų teritorijų sistemos, teisinės bazės išvystymo, suderinamumo tarp pačių saugomų teritorijų ir savivaldybės bei visuomenės įtraukimo į saugomų teritorijų valdymą situacija. Tai leidžia numatyti, kuo mokslinė studija skiriasi nuo realios situacijos pasirinktoje savivaldybėje ir sudaryti sąlygas valdymo tobulinimo modeliavimui.

Tyrimo imtis: struktūruoto interviu metodu apklausti 6 specialistai, savo pagrindinėmis pareigomis ir patirtimi, tiesiogiai susiję su saugomų teritorijų valdymo klausimais. Tai: Akmenės rajono savivaldybės ekologas (vietinio ūkio ir turto valdymo skyriaus vedėjo pavaduotojas) ir teritorijų planavimo, architektūros ir paveldosaugos skyriaus vedėja, Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direktorius, vyr. ekologas, vyr. inspektorius, Ventos regioninio parko direktorius.

Darbo struktūra: Darbą sudaro įvadas, 4 skyriai, išvados, literatūros ir dokumentų sąrašai. Darbo apimtis – 93 puslapiai, jame yra 9 lentelės, 7 paveikslai ir 8 priedai. Bibliografinį aprašą sudaro 112 šaltinių.

Tyrimo rezultatų sklaida: 2014 m. spalio 17 d. magistro baigiamojo darbo pagrindu Šiaulių universiteto tarptautinėje mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Geras valdymas vietos savivaldoje: įtraukimas, bendradarbiavimas, įgalinimas plėtojant regionus“ (žr. 1 priedą) buvo skaitytas pranešimas tema „Saugomų teritorijų LR valdymo problematika keičiantis jų paskirčiai“. Taip pat šio pranešimo ir pirminių tyrimo rezultatų pagrindu parengtas ir publikuotas straipsnis tuo pačiu pavadinimu konferencijos CD „3rd International Scientific-Partical Conference GOOD

GOVERNANCE AT LOCAL SELF-GOVERNMENT: INVOLMENT, COLLABORATION AND EMPOWERMENT FOR REGIONAL DEVELOPMENT“ (2014, psl. 102-110) (žr. 2 priedą).

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Saugomų teritorijų valdymo savivaldybėse kontekstas

1.1.1. Saugomų teritorijų steigimo ir tvarkymo samprata

Pasaulio gamtos apsaugos organizacija (IUCN) (2012) saugomas teritorijas apibrėžia kaip pripažintą geografinę erdvę, skirtą valdyti teisinėmis ir kitomis veiksmingomis priemonėmis, padedančiomis pasiekti ilgalaikį ekosistemų ir kultūros vertybių išsaugojimą.

„Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka)“ (*Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas*, Žin., 2001, Nr. IX-628).

Siekiant išsaugoti gamtines ir kultūrinės vertybes bei saugomas teritorijas lyginant su kitomis teritorijomis, jų reikšmė visuomenės gyvenimui yra itin didelė. Dalis saugomų teritorijų yra patrauklesnės rekreaciniu, estetiniu, moksliniu požiūriais, gamtos išteklių gausa, geriau išvystyta infrastruktūra. Dėl šių priežasčių visuomenės interesai saugomose teritorijose didesni nei kitose teritorijose. Remiantis Mierausku, P. (2010), visuomenė nuolat ar laikinai naudojami saugomomis teritorijomis, jų gamtos, kultūriniais, rekreaciniais ištekliais.

Jungtinių Tautų aplinkos programos (UNEP) įkurtos grupės UNEP- WCMC (2014) teigimu, pasaulio saugomų teritorijų naudojimo kriterijai skiriasi nuo jų steigimo tikslo ir priežasčių. Taip pat šie skirtumai kyla dėl daugelio kitų priežasčių: skirtingo istorinio valstybės požiūrio ir suvokimo apie augalų ir gyvūnų reikalingumą, skirtingų gamtinių sąlygų, skirtingos teisinės sistemos. Dėl šių priežasčių saugomos teritorijos atskirose valstybėse turi tam tikrą valdymo formą bei apsaugą, skirtingus steigimo ir tvarkymo kriterijus.

Daugelyje šalių, pavyzdžiui Kanada, Vokietija, Norvegija, Lenkija, Italija, Bulgarija, Latvija ir Estija, saugomų teritorijų steigimo priežastys panašios. Tai biologinės įvairovės, vertingų augalų ir gyvūnų išsaugojimas, socialinės, ekonominės ir kultūrinės naudos gavimas. Tam šiose šalyse steigiami nacionaliniai parkai, rezervatai, draustiniai. Tačiau yra šalių, kuriose saugomų teritorijų steigimas išsiskiria. Pavyzdžiui, Turkija, kurioje saugomomis teritorijomis steigiamos svarbių mūšių vietos ar kapavietės. Arba Armėnija, kurioje saugomomis teritorijomis steigiami paviršiniai ar gruntiniai vandenys, požeminiai ištekliai, flora ir fauna, kuriems priskirta ekologinė, mokslinė, medicininė, kultūros ar estetinė vertė, laikinai arba visam laikui netaikomas komercinis panaudojimas.

Remiantis Raudonikiu, L. (2004), Baškyte, R. ir kt. (2006), Mierausku, P. (2009), Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų anksčiau minėtų šalių, saugomos teritorijos steigiamos siekiant

išsaugoti visų tipų gamtinius ir kultūrinius kraštovaizdžius, atskirus jų komponentus, sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, taip pat plėtoti gamtosauginio švietimo galimybes bei apsaugoti gamtinius bei kultūrinius paminklus. Mirino, S. (2003), Baškytės, R. ir kt. (2006) teigimu, vienas iš pagrindinių ir plačiausiai naudojamų ekosistemų ir biologinės įvairovės apsaugos būdų bei priemonių natūraliai ir sveikai gamtinei aplinkai išsaugoti yra saugomų teritorijų steigimas. Šis būdas taikomas daugelyje pasaulio šalių, siekiančių išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, tinkamai jas puoselėti ir naudoti.

Tam tikro regiono ar valstybės saugomos teritorijos sudaro jų tinklą. Įvairaus pobūdžio, paskirties ir naudojimo režimo tam tikrame regione, užtikrinanti šioms teritorijoms skiriamų funkcijų atlikimą vadinama saugomų teritorijų sistema. Šios sistemos sukūrimas leidžia racionaliau panaudoti saugomas teritorijas jų funkcijų atlikimui.

Dėl saugomų teritorijų **įsteigimo** sprendimą priima:

- LR Seimas – valstybinių rezervatų ir valstybinių parkų;
- LR Vyriausybė – valstybinių draustinių, biosferos stebėsenos teritorijų, rezervatinių apyrbų, saugomų gamtos išteklių sklypų, gamtos paminklų skelbimo;
- LR Aplinkos ministerija – saugomų gamtinių kraštovaizdžio objektų skelbimo;
- Savivaldybių tarybos – savivaldybės saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio objektų steigimo, vietinės reikšmės apsaugos zonų nustatymo.

Remiantis Baškyte, R. (2006), Lietuvoje saugomos teritorijos **steigiamos** siekiant:

- išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus bei vertybes, kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, genetinį fondą;
- užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą;
- sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėsenai;
- propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus, kraštovaizdžio apsaugos idėjas bei tradicinį gyvenamos būdą, etnokultūros papročius.

Saugomų teritorijų **formavimas** siejamas su šiais principais:

- *funkcinis* – steigiamos naujų tipų bei rūšių saugomos teritorijos;
- *regioninis* – siekiama, kad saugomų teritorijų tinklas apimtų visą kraštovaizdžio įvairovę;
- *technologinis* – steigiant parenkami pakankami plotai;
- *komunikacinis* – saugomos teritorijos siejamos su geokologiniais ir biomigraciniais ryšiais;
- *koordinacinis* – derinami saugomų teritorijų paieškos ir steigimo veiksmai.

Išskiriamos ne tik saugomų teritorijų steigimo priežastys ir principai bet ir saugomų teritorijų privalumai:

Privalumai	Aprašymas
Įvairumas	steigiamos įvairių kategorijų ir rūšių saugomos teritorijos;
Reprezentatyvumas	reprezentuojama visa vertingų gamtinių kompleksų, kraštovaizdžio ir biologinė įvairovė, reti, būdingi ir unikalūs kompleksai ar jų komponentai;
Kompleksiškumas	saugomi tiek gamtiniai (negyvosios ir gyvosios gamtos), tiek ir kultūriniai kompleksai bei objektai;
Pakankamumas	steigiamos pakankamo dydžio saugomos teritorijos, galinčios užtikrinti vienų ar kitų kompleksų išsaugojimą;
Tolygumas	saugomos teritorijos pagal galimybes išdėstomos tolygiai šalies ar regiono teritorijoje. Atskirų kategorijų saugomų teritorijų išdėstymas viena kitos atžvilgiu turi padėti spręsti visai sistemai statomus uždavinius;
Susietumas	saugomos teritorijos turi prisidėti prie bendros ekologinės situacijos gerinimo, o apsaugančias teritorijas reikia išnaudoti gamtinių komponentų išsaugojimui. Atskiros grandys (saugomos teritorijos) sujungiamos geokologiniais bei biomigraciniais ryšiais.

Lietuvos saugomų teritorijų privalumai. Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012; Jurkonis, N., 2012

Jurkonio, N. (2012) ir Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2012 m. duomenimis, saugomas teritorijas (rezervatus, draustinius, valstybinius parkus, atkuriamuosius sklypus, ekologines apsaugos zonas) bei kitas ekologiškai svarbias vandenu, miškų, žemės ūkio, kitos paskirties teritorijas jungia gamtinis karkasas – vientisas gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklas. Šį tinklą sudaro *geokologinės takoskyros* (teritorijų juostos, jungiančios ypatinga ekologine svarba bei jautrumu pasižyminčias vietas: vandenskyras, pelkynus, natūralias pievas ir t.t.), skiriančios stambias gamtines geosistemas bei palaikančios gamtinio kraštovaizdžio pusiausvyrą; *geosistemų vidinio stabilizavimo arealai ir ašys* (teritorijos, galinčios pakeisti šoninį nuotėkį: želdinių masyvai ir grupės, pelkės ir t.t.), kompensuojančios neigiamą ekologinę įtaką gamtinėms geosistemoms; *migraciniai koridoriai* (slėniai, raguvynai, dubakloniai ir t.t.), teritorijos, kuriomis vyksta intensyvi medžiagų, energijos ir gamtinės informacijos srautų apykaita bei augalų ir gyvūnų rūšių migracija. Remiantis *Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymu* (Žin., 2001, Nr. IX-628), gamtinio karkaso paskirtis yra:

- sukurti vientisą gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklą, kuris užtikrintų kraštovaizdžio pusiausvyrą ir ryšius tarp saugomų teritorijų bei sudarytų sąlygas biologinei įvairovei išsaugoti;
- sujungti didžiausią ekologinę svarbą turinčias buveines, jų aplinką bei gyvūnų ir augalų migracijai reikalingas teritorijas;
- saugoti gamtinį kraštovaizdį ir gamtinius rekreacinius išteklius;

- didinti šalies miškingumą;
- optimizuoti kraštovaizdžio urbanizacijos bei technogenizacijos ir žemės ūkio plėtrą.

Remiantis *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu* (Žin., 2001, Nr. IX-628),

Europos bendrijos svarbos specialių **saugomų teritorijų statusas suteikiamas** šioms teritorijoms:

- buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms;
- paukščių apsaugai svarbioms teritorijoms;
- pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencijos nustatyta tvarka vertingiausioms Lietuvos teritorijoms;
- gamtinio pobūdžio saugomoms ir ekologinę pusiausvyrą užtikrinančioms saugomoms teritorijoms.

Remiantis Baškyte, R. ir kt. (2006), Grikevičiumi, R. (2009), Baranausku, Ž. (2011), buveinių ir paukščių apsaugai svarbios teritorijos, esančios Europos Sąjungoje, sudaro NATURA 2000 – saugomų teritorijų tinklą. Autorių teigimu, šis tinklas įkurtas siekiant išsaugoti, palaikyti ir prireikus atkurti Europos Bendrijos mastu retas ar nykstančias gyvūnų ir augalų rūšis bei natūralias gamtines buveines. Idėja kurti šį tinklą kilo Tarptautinei paukščių apsaugos tarnybai (angl. „International Council for Birds Preservation“). Šis tinklas sudarytas Europos Bendrijos lygiu todėl, kad pavienių šalių pastangos yra nepakankamos.

Remiantis Aplinkos ministerijos duomenimis (2007), šis tinklas sudarytas iš teritorijų, kuriose yra Buveinių direktyvos 92/4EEB I priede įrašyti natūralių buveinių tipai bei II priede įrašytos rūšių buveinės, kurias reikia palaikyti arba kurias reikia atstatyti iki geros būklės. Remiantis direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (1992), šios direktyvos tikslas skatinti biologinės įvairovės palaikymą, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus. Remiantis Baškyte, R. (2006), ši direktyva skirta įgyventinti Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos – Berno konvenciją, nes jų tikslai labai panašūs. Taip pat į NATURA 2000 tinklą įeina specialios apsaugos teritorijos, klasifikuojamos pagal Paukščių direktyvą 79/409/EEB. 1992 m. priimant Buveinių direktyvą, nuspręsta sukurti ekologinį tinklą, į kurį atrenkamos Europos Bendrijos svarbios teritorijos ir vietovės, atrinktos pagal 1979 m. Paukščių direktyvą. Pasak Raudonikio, L. (2004), ši direktyva visose šalyse narėse oficialiai įsigalėjo 1981 m. Direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos siekiama apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių europinėje teritorijoje. Direktyva taikoma ne tik paukščiams, bet ir jų lizdams bei buveinėms.

NATURA 2000 tinklui Paukščių ir Buveinių direktyvos yra privalomi Europos Sąjungos teisės aktai, kurių nuostatos perkeltos į nacionalinę teisę ir turi būti įgyvendintos. Įgyvendinant Paukščių direktyvą pagal Lietuvos įstatymus teritorijos vadinamos „paukščių apsaugai svarbios teritorijos“ (PAST), Buveinių direktyvą – „buveinių apsaugai svarbios teritorijos“

(BAST). Remiantis Raudonikiu, L., 2004, didžioji dalis ES saugomų teritorijų sudaro ekologinio tinklo NATURA 2000 saugomų teritorijų, apimančių vertingiausias ES buveines ir rūšis, kurios svarbios visos Europos biologinei įvairovei.

Baškytės, R. ir kt. (2006) teigimu, paukščių apsaugai svarbios teritorijos steigiamos pagal nustatytus kriterijus atrenkant saugotinas vietas, jose įsteigiant specialias saugomas teritorijas bei pateikiant informaciją apie jas Europos Komisijai. Steigiant buveinių apsaugai svarbias teritorijas pagal nustatytus kriterijus atrenkamos vietovės ir pateikiamos sąrašė Europos Komisijai. Komisija įvertinusi vietovių sąrašą biogeografinio regiono kontekstu, patvirtina arba prašo papildyti sąrašą. Tada per 6 metus vietovėse įsteigiamos specialios apsaugos teritorijos.

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos duomenimis (2012), šiuo metu ekologinį tinklą NATURA 2000 Lietuvoje sudaro 82 paukščių apsaugai svarbios teritorijos ir 406 buveinių apsaugai svarbios teritorijos (žr. 3 priedą), kurios be jūrinių sudaro 385 506 ha. plotą, t.y. apie 13 proc. viso šalies ploto. Lietuvoje saugomų teritorijų plotas užima 15,74 proc. Tai reiškia, kad NATURA 2000 teritorijos užima beveik visą saugomų teritorijų plotą Lietuvoje.

Remiantis *Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymu* (Žin., 2001, IX-628), sąvoka *saugomų teritorijų tvarkymas* suprantama kaip veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti, racionaliai naudoti ir atkurti pažeistus gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus bei objektus (vertybes), pritaikyti saugomas teritorijas pažintiniam turizmui.

Mierausko, P., Smalskio, V. (2013) teigimu, saugomų teritorijų tvarkymas yra viena iš funkcijų, patikėtų saugomų teritorijų administracijoms, apimanti planavimą, mokslinius tyrimus, stebėseną, kontrolę bei įvairius teritorijų tvarkymo aspektus: išteklių naudojimą, teritorijos plėtrą, žemėnaudą, gamtotvarką, rekreacinę veiklą ir kt.

Rowell, T. A. (2009) teigimu, esant daugybei įrodymų, skirtingų planavimo principų taikymas tai pačiai vietai duoda skirtingus rezultatus, todėl ***skirtingoms saugomos teritorijoms taikomi skirtingi tvarkymo darbai***. Aleknavičiaus, P. (2008) ir Mierausko, P. (2009) teigimu, saugomos teritorijos, kuriose nevykdoma ūkinė veikla bei kuriose savaiminiai procesai tik stebimi ir apsaugomi nuo išorės poveikio vadinamos **rezervatais**. Šios teritorijos skirstomos į griežtos apsaugos ir gamtinius rezervatus. *Griežtos apsaugos rezervatuose* tvarkymo uždaviniai yra išsaugoti ekosistemas bei užtikrinti, kad ateities kartoms paliktų natūrali, gamtinė aplinka, visuomenei suteikti žinių apie gamtinių vertybių saugojimą. Rezervatai Lietuvoje dažniausiai steigiami išsaugoti pelkėms, kurios, Ignatavičiaus, G. ir kt. (2013), teigimu, yra biotopai, esantys vandens ir sausumos sandūroje, pasižymintys išskirtiniais biologiniais ištekliais, rūšių ir bendrijų įvairove, gyvybiškai svarbūs gamtai ir žmogui.

Gamtiniuose arba tvarkomuosiuose rezervatuose palaikomos gamtinės savybės. Mierausko, P. (2009) teigimu, šie rezervatai saugomi taip, kad išsaugotų savo natūralias savybes ir

funkcijas. Saugomų teritorijų tvarkymo uždaviniai, priklausomai nuo saugomų teritorijų tipo, pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Saugomos teritorijos tipas	Saugomos teritorijos tvarkymo uždaviniai
<i>Griežtos apsaugos rezervatai</i>	<p>Išsaugoti ekosistemas, buveines ir rūšis kiek galima natūralesnės būsenos, genetinius išteklius evoliucijos kontekste, palaikyti natūralius gamtinės aplinkos pavyzdžius, sumažinti mokslinių tyrimų ir kitos leidžiamos veiklos bei apriboti lankymą.</p> <p>Užtikrinti, kad ateities kartoms paliktų natūrali, gamtinė aplinka, palaikyti natūralius gamtinius procesus, visuomenei suteikti žinių apie gamtinių vertybių saugojimą.</p> <p>Šaltiniai: Aleknavičius, P. (2008); Mierauskas, P. (2009), The International Union for Conservation of Nature (2014)</p>
	<p>Išsaugoti pelkes. Šaltinis: Ignatavičiaus, G. ir kt. (2013).</p> <p>Šlapynių tvarkymas – jų šienavimas. Šienaujama rankomis, nes daugelyje šlapynių neįmanoma panaudoti tradicinio pravažumo traktorių. Šaltinis: Kurlavičiaus, P. (2010)</p>
<i>Gamtiniai rezervatai</i>	<p>Užtikrinti, kad ateities kartos įsitikintų, kaip didelės teritorijos išsilaiko ilgą laiką nesant žmogaus veiklos poveikiui, išsaugoti natūralius procesus bei sudaryti visuomenei tinkamą priėjimą prie saugomų gamtos vertybių. Šaltinis: Mierauskas, P. (2009).</p>
<i>Nacionaliniai ir regioniniai parkai</i>	<p>Tarptautinių ir nacionalinių gamtos vietovių išsaugojimas; sąlygų lankytojams susipažinti su vietovės vertybėmis sudarymas; teritorijos ekologinių, geomorfologinių ir estetinių bruožų išsaugojimas. Šaltiniai: Mierauskas, P. (2009), Sims, K. (2009).</p>
<i>Gamtos objektai/paminklai</i>	<p>Išsaugoti ir apsaugoti vertingus objektus, sudaryti galimybę visuomenei domėtis šių objektų vertingumu ir t.t. Šaltinis: Mierauskas, P. (2009).</p>
<p>Apibendrinimai apie skirtumus: Pagrindinis skirtumas tarp parkų ir rezervatų yra tas, kad išsaugant biologinę įvairovę parkuose yra suformuota infrastruktūra, suteikianti galimybę visuomenei susipažinti su gamtos, kultūros, istorijos, archeologijos vertybėmis.</p>	

Saugomų teritorijų tvarkymo uždaviniai priklausomai nuo saugomų teritorijų tipo. Šaltiniai: parengta autorės

pagal lentelėje išvardintus šaltinius

Kaip matyti iš 2 lentelėje pateiktos mokslinius šaltinius pagal saugomų teritorijų tvarkymo uždavinius apibendrinančios medžiagos, **nacionalinių ir regioninių parkų** tvarkymas yra paprastesnis. ***Parkų tvarkymas dėl plačių jų funkcijų yra kompleksinis arba gamtotvarkinės veiklos. Pagrindinis skirtumas tarp parkų ir rezervatų yra tas, kad išsaugant biologinę įvairovę parkuose yra suformuota infrastruktūra, suteikianti galimybę visuomenei susipažinti su gamtos, kultūros, istorijos, archeologijos vertybėmis.*** Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus yra kuriama infrastruktūra. Dažniausiai nacionaliniai parkai reprezentuoja konkrečias biomas, ekoregionus, gamtines ir kitas vertybes. Regioniniai parkai steigiami mažesnėms teritorijoms reprezentuoti.

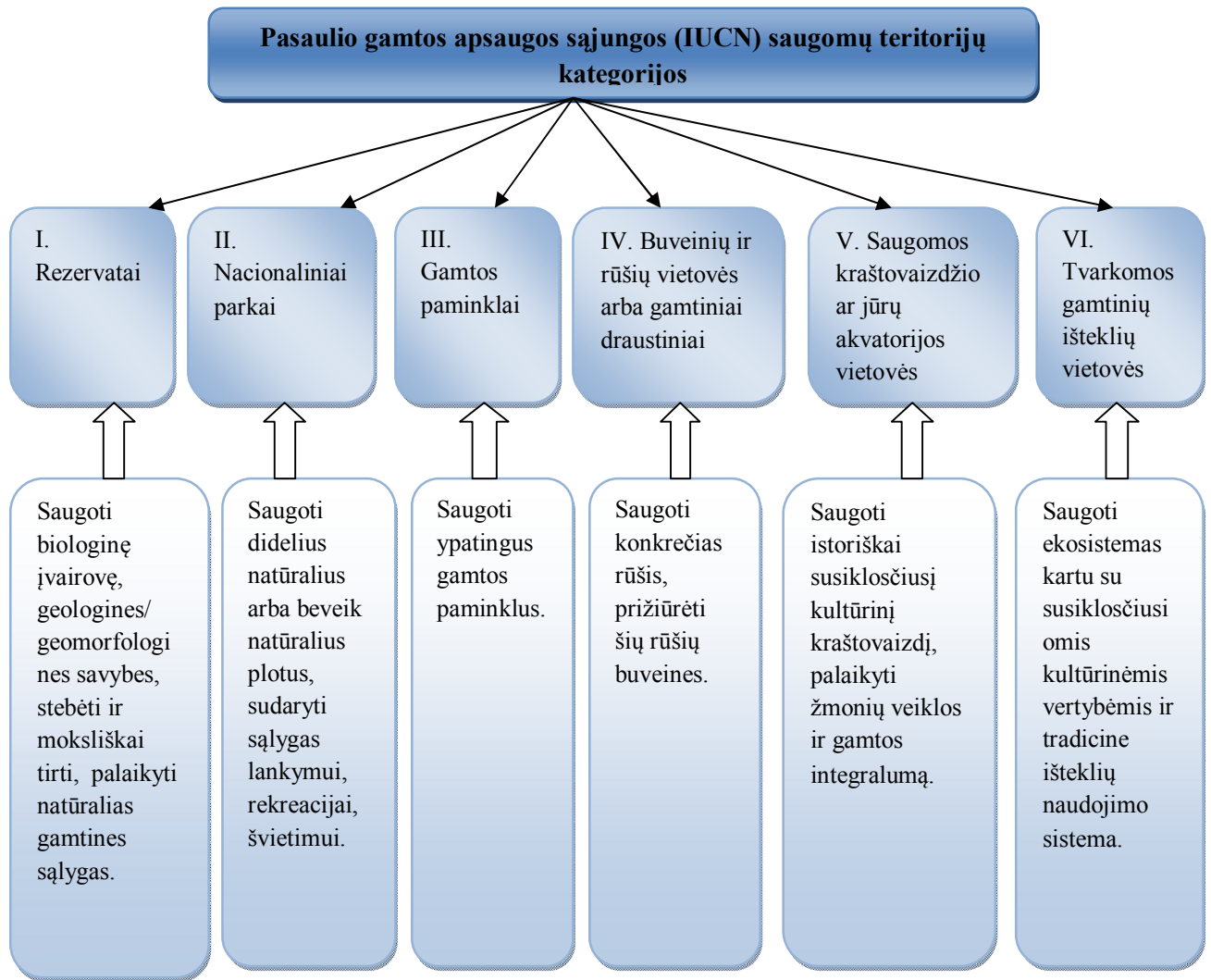
Remiantis Mierausku, P. (2009), **gamtos objektams/ paminklams** priskiriami vandenių akmenys, uolos, įgriuvos, karstiniai ežerai, kriokliai, krateriai, fosilijų vietos, smėlio kopos, geologiniai ir geomorfologiniai dariniai, fortai, archeologinės vietovės ir pan.

Teritorijose, svarbiose gamtiniu ir kultūriniu atžvilgiu, steigiamos saugomos teritorijos, kurios valstybėje sudaro saugomų teritorijų tinklą. Lietuvoje visas saugomas teritorijas jungia gamtinis karkasas, kurio viena iš paskirčių yra vientiso gamtinio ekologinio kompensavimo teritorijų tinklo sukūrimas, užtikrinsiantis kraštovaizdžio pusiausvyrą ir ryšius tarp saugomų

teritorijų, taip pat sudarantis sąlygas biologinei įvairovei išsaugoti. Nykstant tam tikroms rūšims, dėl nepakankamų pavienių šalių pastangų, Europos Bendrijos mastu sudarytas NATURA 2000 tinklas. Saugomų teritorijų tvarkymas suprantamas kaip veiklos, turinčios išsaugoti, atkurti arba pritaikyti. Tačiau pasitaiko atvejų, kada parenkami vienodi tvarkymo darbai skirtingoms saugomoms teritorijoms. Dėl šios priežasties laikui bėgant saugomoms teritorijoms nebepakanka jas išsaugoti – jas reikia atkurti. Skirtingi saugomų teritorijų tvarkymo darbai priklauso nuo to, kokiam tipui steigiant priskirta saugoma teritorija. Rezervatų steigimo tikslas dažniausiai būna natūralių gamtinių procesų palaikymas, tad tvarkymo darbai, lyginant su valstybinių parkų, dažniausiai būna minimalūs.

1.1.2. Saugomų teritorijų kategorijos

Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (IUCN) 1994 m. Generalinėje asamblėjoje patvirtino šešias saugomų teritorijų kategorijas pagal teritorijų tvarkymo principus. Remiantis Dudley, N. (2008), Baltrėnu, P. ir kt. (2008), Mierausku, P. (2009), Jurkoniu, N. (2012), Lazdiniu, I. (2012), Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (The International Union for Conservation of Nature (IUCN)) (2014), išskiriamos šešios saugomų teritorijų kategorijos: rezervatai, nacionaliniai parkai, gamtos paminklai, buveinių ir rūšių vietovės arba gamtiniai draustiniai, saugomos kraštovaizdžio ar jūrų akvatorijos vietovės, tvarkomos gamtinių išteklių vietovės (žr. 1 pav.).

1 pav. Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos saugomų teritorijų klasifikavimo sistema. Sudaryta autorės, remiantis pasaulio gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) 2014 metų duomenimis bei Lazdiniu, I. ir kt. (2012)

Remiantis *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu* (Žin., 2001, Nr. IX-628), Aleknavičiumi, P. (2008) bei Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2012 metų duomenimis, saugomų teritorijų sistemą Lietuvoje sudaro šios saugomų teritorijų kategorijos: konservacinės, ekologinės ir atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos bei kompleksinės saugomos teritorijos. Minėtoms saugomų teritorijų kategorijoms priskiriami saugomų teritorijų tipai: rezervatai, draustiniai, paveldo objektai/ paminklai, ekologinės apsaugos zonos, atkuriamieji ir genetiniai sklypai, valstybiniai parkai bei biosferos monitoringo teritorijos (žr. 3 lentelę).

Lietuvos saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Rezervatai	Gamtiniai	
		Kultūriniai	
	Draustiniai	Gamtiniai	Geologiniai, geomorfologiniai, pedologiniai, hidrografiniai, telmologiniai, talasologiniai, botaniniai, zoologiniai, botaniniai-zoologiniai, genetiniai
		Kultūriniai	Archeologiniai, istoriniai, etnokultūriniai, urbanistiniai/architektūriniai
		Kompleksiniai	Kraštovaizdžio, kartografiniai
	Paveldo objektai/ paminklai	Gamtos paveldo	Geologiniai, geomorfologiniai, hidrografiniai, hidrogeologiniai, botaniniai, zoologiniai
Kultūros paveldo		Archeologiniai, mitologiniai/istoriniai, memorialiniai, architektūriniai/inžineriniai, dailės	
Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos	Ekologinės apsaugos zonos	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrosios ekologinės apsaugos (miestų ir kurortų, pajūrio ir laukų, požeminių vandenų, paviršinio vandens telkinių, agrarinių takoskyrų, intensyvaus karsto apsaugos) • Buferinės apsaugos (valstybinių parkų, rezervatų ir draustinių, paveldo objektų apsaugos) • Fizinės apsaugos (paveldo objektų, valstybinio geodezinio pagrindo punktų, elektros linijų, dujotiekių ir naftotiekių, ryšių linijų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos) • Regimosios (vizualinės) apsaugos (paveldo objektų, astronomijos observatorijų, aerodromų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos) • Sanitarinės apsaugos (gamybinių ir komunalinių objektų, žemės ūkio įmonių bei kitų ūkio ir infrastruktūros objektų apsaugos) 	
Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos	Atkuriamieji sklypai	Uogynų, grybynų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynų, požeminio vandens, kt. atsinaujinančių išteklių atkurti	
	Genetiniai sklypai	Sėkliniams medynams ir kt. rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti	
Kompleksinės saugomos	Valstybiniai parkai	Nacionaliniai	Istoriniai nacionaliniai

teritorijos		Regioniniai	Istoriniai regioniniai
	Biosferos monitoringo teritorijos	Biosferos rezervatai	
		Biosferos poligonai	

Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys. Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012

Remiantis *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu* (Žin., 2001, Nr. IX-628) bei Lazdiniu, I. ir kt. (2012), **konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos** Lietuvoje skirtos ekosistemų, gamtos ir kultūros paveldo, taip pat juos supančios aplinkos išsaugojimui, biologinės įvairovės išsaugojimui, moksliniams tyrimams ir stebėsenai (monitoringui). **Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos** – miškingos arba agrarinės teritorijos nepasižyminčios gamtos ar kultūros paveldo vertybėmis, tačiau atliekančios svarbias vandenių, laukų, šlaitų, dirvožemio apsaugos funkcijas, o kartu ir atskirų draustinių bei rekreacinių teritorijų buferinę apsaugą. **Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos** padeda saugoti, atkurti, gausinti ir ribotai naudoti svarbius gamtos išteklius. **Kompleksinės saugomos teritorijos** steigiamos gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio bei ekosistemų saugojimui, pažeistų vertybių atkūrimui, gamtinių sistemų pokyčių tyrimams, etnokultūros tradicijų rėmimui ir propagandai, rekreacijos sąlygų sudarymui, ekologinės žemdirbystės propagavimui.

Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (IUCN) saugomas teritorijas išskiria į 6 kategorijas. Remiantis Rudzkiene, V. (2011), Baltrėnu, P. ir kt. (2008), pagal *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą* (Žin., 2001, Nr. IX-628), Lietuvos saugomos teritorijos klasifikuojamos į 4 dalis, kurios išskiriamos į 8, o šios į 11. Mierausko, P. (2012) teigimu, saugomos teritorijos yra suskirstytos į atskiras grupes, kurias sudaro skirtingų tikslų saugomos teritorijos, todėl sunku nustatyti, kokiai IUCN kategorijai gali būti priskirta viena ar kita teritorijų grupė. Tačiau randama ir panašumų, ypač lyginant šių saugomų teritorijų steigimo tikslus. Pagal IUNC ir Lietuvos saugomų teritorijų pagrindinius steigimo tikslus rezervatai steigiami moksliniams tyrimams, stebėjimui, natūralių gamtinių sąlygų palaikymui. Nacionaliniai parkai – ekosistemų apsaugai bei sąlygų lankymui ir rekreacijai sudarymui. Draustiniai – saugomų ir retų rūšių bei jų buveinių išsaugojimui.

Pagal Lietuvos saugomų teritorijų klasifikaciją, I kategorijai – konservacinės apsaugos prioriteto teritorijoms priskirti rezervatai, draustiniai ir paveldo objektai/ paminklai. Tuo tarpu IUCN – visos šios saugomos teritorijos priskirtos atskiroms kategorijoms: rezervatai – I, paveldo objektai/ paminklai – III, draustiniai – IV. IV kategorijai Lietuvoje – kompleksinėms saugomoms teritorijoms priskirtini valstybiniai parkai (nacionaliniai ir regioniniai) ir biosferos monitoringo teritorijos. Pagal IUCN klasifikaciją: nacionaliniai parkai – II, biosferos monitoringo teritorijos (rezervatai) – I, rezervatų kategorijai (žr. 4 lentelę).

Saugoma teritorija	ST kategorija pagal LR klasifikaciją	ST kategorija pagal IUCN klasifikaciją	ST steigimo tikslai pagal LR klasifikaciją	ST steigimo tikslai pagal IUCN klasifikaciją
<i>Rezervatai</i>	I – konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	I – rezervatai.	Natūralių gamtinių procesų užtikrinimui, tipiško ar unikalios kraštovaizdžio išsaugojimui, moksliniams tyrimams, stebėjimui.	Biologinės įvairovės apsaugai, stebėjimui, moksliniams tyrimams, natūralių gamtinių sąlygų palaikymui.
<i>Draustiniai</i>		IV – buveinių ir rūšių vietovės arba gamtiniai draustiniai.	Gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų išsaugojimui, moksliniams tyrimams, pažintiniam turizmui.	Konkrečių rūšių bei jų buveinių priežiūrai ir apsaugai.
<i>Paveldo objektai/ paminklai</i>		III – gamtos paminklai.	Gamtos ir kultūros paveldo objektų išsaugojimui.	Ypatingų gamtos paminklų apsaugai.
<i>Valstybiniai parkai (nacionaliniai ir regioniniai)</i>	IV – Kompleksinės saugomos teritorijos	II – nacionaliniai parkai.	Kraštovaizdžio bei tipiško ar unikalios ekosistemų išsaugojimui, rekreacijai.	Didelių natūralių arba beveik natūralių plotų apsaugai, sąlygų lankymui sudarymui, rekreacijai, švietimui.
<i>Biosferos monitoringo teritorijos (biosferos rezervatai ir poligonai)</i>		I – rezervatai.	Natūralių gamtinių procesų užtikrinimui, tipiško ar unikalios kraštovaizdžio išsaugojimui, moksliniams tyrimams, stebėjimui.	Biologinės įvairovės apsaugai, stebėjimui, moksliniams tyrimams, natūralių gamtinių sąlygų palaikymui.

Lietuvos ir Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos (IUCN) saugomų teritorijų klasifikacijų skirtumai. Sudaryta autorės remiantis *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu (Žin., 2001, Nr. IX-628)* bei Pasaulio gamtos apsaugos sąjungos (2014) duomenimis

Kaip matyti iš lentelėje pateiktos medžiagos, atskirų saugomų teritorijų steigimas lyginant Lietuvos ir IUCN klasifikaciją yra labai panašus. Skirtumai išryškėja pačiame saugomų teritorijų kategorizavime. Lietuvoje kompleksinėms saugomoms teritorijoms priskirtini valstybiniai parkai, t.y. nacionaliniai ir regioniniai, o pagal IUCN klasifikaciją – nacionaliniai parkai, priskirtini II kategorijai. Sąvokos „regioniniai parkai“ pagal minėtą klasifikaciją nėra. Tačiau Lietuvoje regioninių parkų steigimo tikslai labiau panašūs į IUCN pateiktus nacionalinių parkų steigimo tikslus. Taip pat IUCN klasifikacijoje neišskiriamos biosferos monitoringo teritorijos (biosferos poligonai), kurių steigimo tikslas Lietuvoje – vykdyti nacionalinę ir regioninę aplinkos stebėseną.

Palyginus mokslinėje literatūroje, pasaulio praktikoje ir Lietuvos Respublikoje naudojamą saugomų teritorijų klasifikaciją matyti skirtumai, kurie, viena vertus, sustiprina

valstybės dėmesį kuriam nors saugomų teritorijų tipui, kita vertus, gali kelti suderinamumo problemų.

1.1.3. Saugomų teritorijų valdymas šalies, vietos, organizacijos lygiais

Pasaulyje didėjant saugomų teritorijų tipų įvairovei kinta ir jų nuosavybės bei valdymo formos. Gillespie, A. (2009) teigimu, dėl saugomų teritorijų tipų įvairovės valdymas reikalauja ir įvairesnių išteklių. Folke, C. ir kt. (2007) teigimu, įstojimas į Europos Sąjungą ir Natura 2000 politikos įgyvendinimas saugomose teritorijose apsunkino jų valdymą, padarė jį sudėtingesniu. Taip pat apsaugos tikslų kaitai įtakos turi ir įvairūs tarptautiniai susitarimai.

Ankstesnėms saugomų teritorijų valdymo formoms taikomas, ir dabar dar kartais vartojamas, *management* terminas. Šiuo metu samprata *saugomų teritorijų valdymas* anglų kalboje dažniausiai vadinamas *protected area governance*. Mierauskas, P. (2012), cituodamas Lockwood, M. (2010) teigia, kad ši sąvoka apima saugomų teritorijų sistemos politinį ir teisinį reguliavimą, atskirų teritorijų administravimą, teritorijų naudojimą, tvarkymą ir jo planavimą, kontrolę, veiklų priežiūrą, monitoringą, efektyvumo vertinimą ir sprendimų priėmimą. Visa tai apibendrintai pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė

Politinis valdymo aspektas	Tarptautiniai susitarimai, konvencijos; Europos Sąjungos ratifikuoti dokumentai.
Teisinis valdymo aspektas	LR įstatymai, LR Vyriausybės nutarimai, Aplinkos ministerijos ir Kultūros ministerijos ministrų įsakymai, atskiros institucijos veiklos nuostatai. Savivaldos lygiu priimami teisiniai aktai.
Saugomos teritorijos steigimas, projektavimas	Seimas įstatymais, išskirtinė tvarka įteisinant valstybinius rezervatus ir parkus. Savivaldybės taryba teikia dėl ST objektų steigimo, teisiniais aktais nustato vietinės reikšmės apsaugos zonas.
Administravimas centriniu lygmeniu	Vyriausybė nutarimais skelbia saugomas teritorijas, saugomus sklypus, gamtos paminklus; numato finansavimo šaltinius, atskaitomybę. Aplinkos ir Kultūros ministerijos, atitinkami padaliniai įgyvendina veiklos planavimą, koordinavimą, stebėseną, kontrolę.
Administravimas vietos lygmeniu	Pagal veikiančius teisinius aktus kiekviena organizacija atskirai, pasitelkusi valdymo struktūras, panaudojant biudžeto, per projektus, iš fondų, rėmėjų gautas lėšas. Atsiskaito tarnybai.
Teritorijų tvarkymas, priežiūra	Saugomos teritorijos institucija kartu su savivaldybe.

Saugomų teritorijų valdymo procesas. Šaltiniai: Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. IX-628), Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas (Žin., 2014, Nr. I-533)

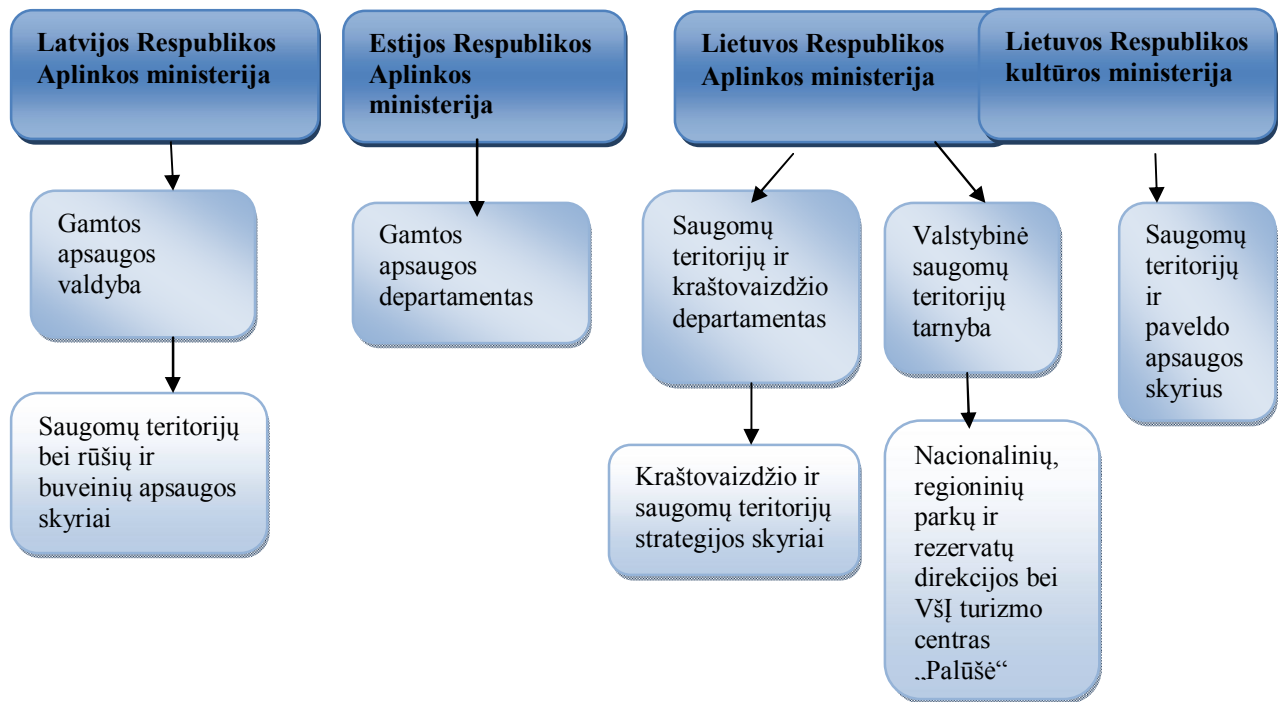
Remiantis Brochington, D. ir kt. (2006), Mierausku, P. (2010), Lopoukhine, N. ir kt. (2012), vienas svarbiausių saugomų teritorijų valdymo tikslų yra subalansuoti vertybių išsaugojimą ir visuomenės poreikių tenkinimą bei užtikrinti darnų teritorijos vystymą. Dažniausiai nuo valdymo priklauso saugomų teritorijų apsaugos tikslų ir uždavinių įgyvendinimas bei tvarkymo efektyvumas.

Pastarųjų (2007-2013) metų mokslininkų (Mierauskas, P.; Smalskys, V.; Bevir, M.; Gillespie, A.; Buškevičiūtė, J.; Stacey, N., ir kt.; Raipa, A.) darbų analizė liudija, kad: 1) siekiant

įgyvendinti saugomų teritorijų keliamus tikslus itin svarbiu tampa saugomų teritorijų valdymo klausimas; 2) didėjant steigiamų teritorijų įvairovei sudėtingėja jų valdymas, reikalingi vis įvairesni ir didesni ištekliai; 3) saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimas šiandien siejamas su vis didesniu visuomenės įtraukimu į saugomų teritorijų valdymą; 4) saugomų teritorijų valdymas šiandien neatsiejamas nuo apskritai viešajame sektoriuje matomų pokyčių, orientacijos į gerą valdymą, tame tarpe ir dalyvaujamojo valdymo.

Centralizuotas valdymas – tai valdymas „iš viršaus į apačią“, kai šalyse yra viena ar kelios centrinės valstybinės institucijos, atsakingos už saugomų teritorijų valdymą. Sprendimai būna priimami aukščiausiu lygiu, nepaliekant daug sprendimų priėmimo laisvės saugomų teritorijų administracijoms. Paprastai tai būna aplinkos ar analogiška ministerija ir viena ar kelios jai pavaldžios institucijos. Tai turi ir neigiamų ir teigiamų savybių. Teigiama tai, kad jeigu gamtos išsaugojimo atžvilgiu yra priimamas palankus sprendimas, jis turi būti įgyvendinamas tam tikroje teritorijoje o jo įgyvendinimas nevilkinamas, ne egzistuoja griežta atsiskaitomybė centriniams valdymo organams. Neigiama tai, kad jeigu priimamas nepalankus sprendimas jis būna įgyvendinamas, o saugomos teritorijos darbuotojai turi mažai galimybių aptarti sprendimo tinkamumą. Centralizuotas valdymas išsivysčiusiose šalyse nereiškia, kad sprendimai yra priimami centrinėse institucijose, nes tai daugiau valdymo suvienodinimas ir koordinavimas, tvarkymo rekomendacijų teikimas. Pavyzdžiui kaip JAV, kur nacionalinių parkų tarnybos žinioje esantiems nacionaliniams parkams sprendimai nėra „nuleidžiami iš viršaus“, o tai yra vientisos parkų valdymo ir tvarkymo sistemos užtikrinimas.

Baltijos šalyse – Latvijoje, Estijoje ir Lietuvoje, kuriose vyrauja centralizuotas valdymas, centrinė saugomų teritorijų valdymo institucija yra Aplinkos ministerija. Latvijos Respublikoje saugomų teritorijų veiklą koordinuoja Aplinkos ministerijai pavaldžios Gamtos apsaugos valdybos saugomų teritorijų bei rūšių ir buveinių apsaugos skyriai, Estijoje – gamtos apsaugos departamentas. Lietuvoje saugomų teritorijų veiklą koordinuoja Lietuvos Respublikos Kultūros ir Aplinkos ministerijos. Aplinkos ministerijai pavaldžių saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamento bei saugomų teritorijų strategijos skyriai, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos nacionalinių ir regioninių parkų ir rezervatų direkcijos bei VŠĮ turizmo centras „Palūšė“. Kultūros ministerijoje – saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyrius (žr. 2 pav.).

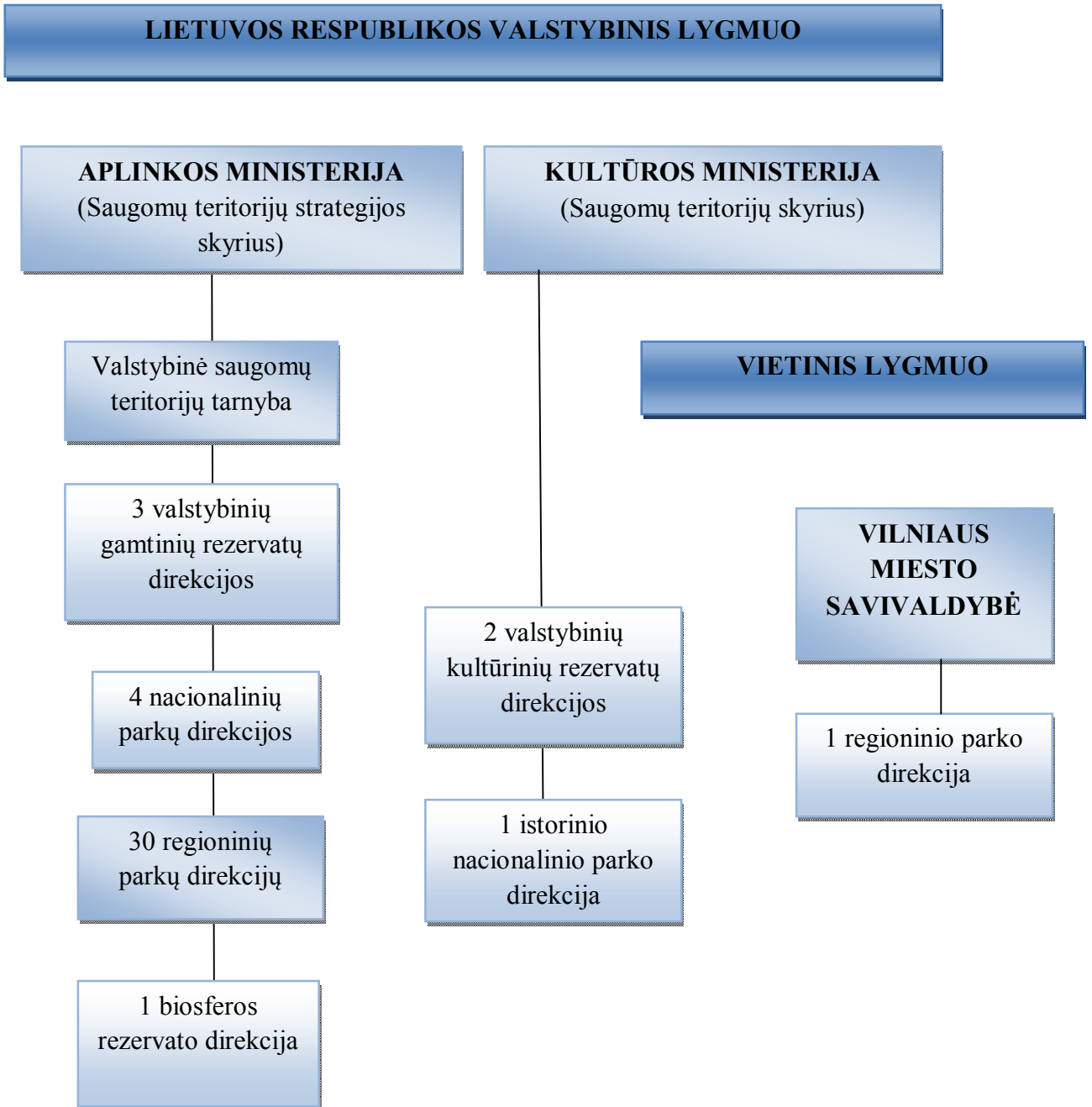

2 pav. Saugomų teritorijų veiklą koordinuojančios institucijos Baltijos šalyse. Šaltiniai: Ministry of environmental protection and Regional Development (2014), Republic of Estonia Ministry of the Environmental (2014), Lietuvos Respublikos Aplinkos ministrija (2014), Lietuvos Respublikos Kultūros ministrija (2013)

Institucijos, atsakingos už vertybių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą, dalyvauja saugomų teritorijų valdyme. Veiklą saugomose teritorijose organizuojančių institucijų veiksmi nėra vienodi. Skirtumai atsiranda dėl skirtingų saugomų teritorijų apsaugos, tvarkymo, finansavimo ir kt. režimų. Saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančių institucijų bendradarbiavimas taip pat turi didelę įtaką saugomų teritorijų valdymui.

Lietuvoje, kurioje saugomų teritorijų centralizuotą valdymą vykdo Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, atskirų saugomų teritorijų valdymą vykdo biudžetinės įstaigos – valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos. Pažymėtina, kad valstybinių parkų valdyme savivaldybės gali dalyvauti, biosferos rezervatų valdyme jų funkcijų nėra numatyta, o į valstybinių rezervatų dalinį valdymą gali įsitraukti mokslo institucijos. Miško savininkų, žvejų asociacijų, nevyriausybinių organizacijų ir kt. dalyvavimas saugomų teritorijų valdyme nėra numatytas (Mierauskas, P. (2010), Baškytė, R. ir kt. (2006)).

Mierauskas, P. (2010) cituodamas Lokwood, M. ir kt. (2006) teigia, kad pagal lygmenis saugomų teritorijų valdymas gali apimti **sisteminį** (visos šalies saugomų teritorijų sistemos lygmenį) bei **vietinį** (atsiotos saugomos teritorijos lygmenį) **lygmenis** (žr. 3 pav.).

3 pav. Saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančios institucijos. Sudaryta autorės, remiantis saugomų teritorijų tarnybos duomenimis (2014).

Iš paveikslo matyti, kad saugomas teritorijas Lietuvoje yra įsteigusios Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Kultūros ministerija bei Vilniaus miesto savivaldybė. Rezervatai, nacionaliniai parkai, regioniniai parkai ir biosferos rezervatas turi direkcijas. Jų steigėja yra Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Ši tarnyba taip pat įgyvendina saugomų teritorijų politiką, vykdo jų apskaitą, organizuoja apsaugą ir tvarkymą. Tris saugomas teritorijas yra įsteigusi Kultūros ministerija, vieną – Vilniaus miesto savivaldybė. Aplinkos ministerijos tiesioginė funkcija yra saugomų teritorijų steigimas, jų tvarkymo

koordinavimas. Prie šios funkcijos atlikimo prisideda ir Kultūros ministerija bei savivaldybės. Remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos duomenimis, už valstybinių kultūros rezervatų ir istorinio nacionalinio parko steigimą bei tvarkymą yra atsakinga Kultūros ministerija. O regioninius parkus steigti bei tvarkyti gali savivaldybių tarybos. Tačiau manytina, kad saugomų teritorijų valdymas pasižymi kompetencijos pasiskirstymo trūkumu tarp valdyme dalyvaujančių subjektų. Kiekviena saugoma teritorija įeina į kurios nors savivaldybės teritoriją. Tuo tarpu remiantis *Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu* (Žin., 2014, Nr. I-533), savivaldybė savo teritorijoje atlieka savo funkcijas: teritorijų planavimo, savivaldybės teritorijos bendrojo ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimo, savivaldybės saugomų teritorijų steigimo, apsauga ir tvarkymu, kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymu ir apsauga. Ministerijų, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir savivaldybės funkcijos apibendrintai pateiktos 6 lentelėje.

6 lentelė

Ministerijos lygmuo	Saugomų teritorijų tarnybos valdymo lygmuo	Savivaldos lygmuo
Saugomų teritorijų steigimas ir jų ribų nustatymas	Saugomų teritorijų tvarkymo tikslinių programų rengimas, jų įgyvendinimo koordinavimas ir kontroliavimas	Regioninių parkų, draustinių steigimas, apsauga ir tvarkymas
Saugomų teritorijų, atitinkančių tarptautinių dokumentų nustatytus reikalavimus, ribų nustatymas ir sąrašo patvirtinimas	Iš biudžeto finansuojamų saugomų teritorijų programų projektų rengimas ir jų teikimas Finansų ministerijai	ST planavimas
Saugomų teritorijų politikos krypties nustatymas	Valstybinių rezervatų, valstybinių parkų bei biosferos rezervatų direkčių steigimas, jų veiklos kontroliavimas	Savivaldybės įsteigtų, savivaldybės teritorijoje esančių, saugomų teritorijų finansavimas
Saugomų teritorijų strategijos formavimas, apsaugos ir tvarkymo reikalavimų nustatymas bei įgaliojimų suteikimas institucijoms, atsakingoms už gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų apsaugą	Ekonominio vertinimo atlikimas, reikalingos nutraukti veiklos kompensavimo, žemės išpirkimo, pažeistų teritorijų atkūrimo išlaidų bei lėšų, reikalingų saugomai teritorijai steigti bei išlaikyti finansavimo šaltinių numatymas arba išvardytų darbų organizavimas	
	Saugomų teritorijų specialistų rengimas	

Ministerijos, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos ir savivaldybės funkcijos. Šaltinis: Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (Žin., 2014, Nr. I-533), Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr.

Mierauskas, P., (2010) cituodamas Stoll-Kleemann, S., Welp, M., (2006) teigia, kad gamtos išteklių valdymo procese **suinteresuotieji asmenys yra vieni svarbiausių dalyvių**. Saugomų teritorijų valdyme suinteresuotaisiais asmenimis vadinami pavieniai asmenys, bendruomenės, socialinės grupės, įvairios institucijos, asociacijos, nevyriausybinės organizacijos, turinčios interesų saugomose teritorijose ir įtakos saugomų teritorijų iškeltų uždavinių įgyvendinimui, valdymui ar tvarkymui. Taip pat asmenys, kuriuos domina vykdomos veiklos, tačiau jie šios veiklos nevykdo. Minėtų autorių teigimu, suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas gamtos išteklių valdyme yra pripažintas elementas, reikalingas politikos formavimui bei veiklų planavimui ir tvarkymui. Gamtos išteklių valdymas bei teritorijos plėtra ypač aktualūs saugomose teritorijose, išsiskiriančiose savitumu, todėl suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas valdymo procese yra labai svarbus. Taip pat suderintas valstybinių institucijų ir suinteresuotųjų asmenų bendradarbiavimas yra pripažintas valdymo metodas, siekiant biologinės įvairovės išsaugojimo saugomose teritorijose (Izurieta, A. ir kt., 2011).

Siekdami informuoti visuomenę bei gerinti saugomų teritorijų įvaizdį saugomų teritorijų specialistai dalyvauja susitikimuose su mokiniais, vietos visuomene, skaito paskaitas, pasisako per radiją bei televiziją, įvairių minėjimų progomis, skelbia vietinėje ir respublikinėje spaudoje straipsnius, apybraižas apie kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, saugomų teritorijų problemas. Taip pat specialistai rašo apie pačias saugomas teritorijas, leidžia brošiūras, knygas, lankstukus apie saugomų teritorijų geografinę padėtį, turimus išteklius. Saugomų teritorijų direktorių darbuotojų vykdoma edukacinė veikla – neformalusis švietimas – ypač aktualus formuojant gamtamokslines ir gamtosaugines kompetencijas mokiniams ir suaugusiems. Neformalusis vaikų švietimas tenkina mokinių pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, padeda jiems tapti aktyviais visuomenės nariais (Klimienė, A. ir kt. (2011)).

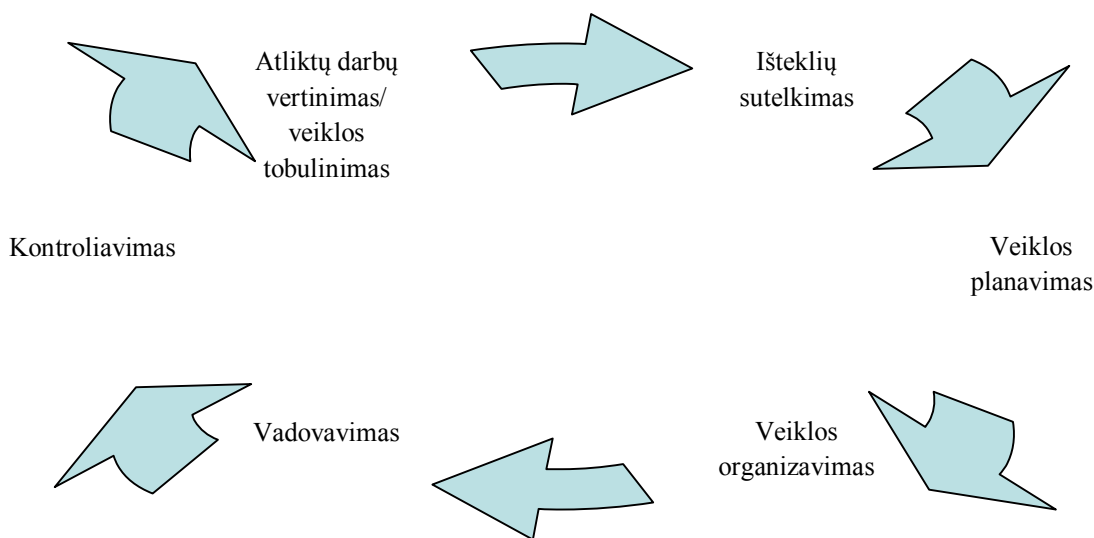
Pasak Mierausko, P. (2010), saugomų teritorijų valdymui turi būti geriau taikomi darnaus vystymosi principai. Šių principų taikymas saugomų teritorijų valdymui yra sudėtingas uždavinys, todėl dažnai kyla aplinkosaugos valstybinių ir plėtra besirūpinančių institucijų konfliktų dėl nesutampančių interesų tarp didelių plotus užimančių teritorijų. Mierauskas, P. (2010), cituodamas Hammerį, T. (2007) teigia, kad saugomų teritorijų vaidmuo įgyvendinant darnaus vystymosi strategiją turėtų būti tarpinis lygmuo tarp regioninio ir vietos lygmens.

Organizacinis valdymas – tai planavimas, organizavimas, vadovavimas, veiklų koordinavimas, kontrolė (Stoškus, S., Beržinskienė, D., 2005). Šiame procese priimami sprendimai dėl tam tikrų veiklų įgyvendinimo saugomų teritorijų sistemoje ar konkrečioje teritorijoje. Organizacinis valdymas apima visą saugomų teritorijų sistemą šalyje ar regione bei konkrečią saugomą teritoriją (Mierauskas, P. (2009)). Saugomų teritorijų administracijoms iškilus valdymo problemoms dažnai kai kurių saugomų teritorijų valdymo problemų negalima išspręsti vienos

administracijos pastangomis. Dėl šios priežasties yra būtina atlikti visos sistemos auditą ir padidinti valdymo veiksmingumą.

Organizacinis valdymas nukenčia tada, kai centrinė institucija, be saugomų teritorijų valdymo, užsiima papildomomis funkcijomis. Pvz.: žemės ir miškų ūkiu, medžiokle ir t.t. Valdymo efektyvumą taip pat mažina ir tai, kad saugomų teritorijų apsaugos kontrolę vykdo ne saugomų teritorijų inspektoriai, bei tarpinių institucijų tarp nacionalinių ir saugomų teritorijų administracijų būvimas (Kohl, J. (2007), Mierauskas, P. (2009)).

Saugomų teritorijų organizacinis valdymas panašus į kitų organizacijų. Jis apima šiuos etapus: (žr. 4 pav.)

4 pav. Saugomų teritorijų organizacinio valdymo etapai. Sudaryta autorės remiantis Mierausku, P. (2009)

Mierausko, P. (2009) teigimu, **išteklių sutelkimas** yra parengiamasis etapas, kurio metu prasideda ir nuo jo priklauso tolesni etapai bei veiklos grupė. Pažymima, kad išteklių dažniausiai pritrūksta, tad tenka verstis su mažesniais. Turėti išteklių svarbu tik startuojant tvarkymui, nes veiklų efektyvumas priklauso daugiau nuo kitų etapų.

Veiklos planavimo etape nustatomi uždaviniai ir metodai. Šiam etapui būdingi trys planavimo lygmenys, planai: strateginiai, taktiniai, operatyviniai. Strateginiai organizacijos planai yra skirti ilgam laikotarpiui ir turi apimti bendrąjį, organizacijos politikos, vidinį organizacinį, lėšų, ūkinį planavimus. Taip pat turi būti planuojamas valdymo efektyvumo vertinimas ir veiklos tobulinimo sistemos kūrimas, kasdienės veiklos vykdymo ir kontrolės sistemos suplanavimas. Strateginis planavimas priklauso nuo išorinių veiksnių: politinių, teisinių, socialinių ir ekonominių. Esant centralizuotam saugomų teritorijų valdymui šiuos planus tvirtina valdančioji organizacija. Melniko, B., Smaliukienės, R. (2007) teigimu, strateginiai planai paprastai rengiami 5-10 metų ar daugiau. Sekantis etapas yra taktinis planavimas, kurio metu parengiami planai strateginiams

administracijos tikslams ir uždaviniams įgyvendinti. Suplanuojami organizacijos vidiniai resursai, nustatomi konkretūs veiksmai tam tikram laikotarpiui. Kai kurie veiksmai gali būti suplanuoti kartu su kitomis organizacijomis, pvz.: savivaldybių administracijomis, vietos bendruomenėmis, turizmo organizacijomis ir kt. Taktiniai planai rengiami 3-5 metams. Operatyvinis planavimas numato konkrečius, detalizuotus taktinius veiksmus. Šio etapo planavimo laikotarpis vieneri metai ar mažiau.

Konkrečių resursų naudojimas numatytoms veikloms įgyvendinti apima **veiklos organizavimą**. Mierausko, P. (2009) teigimu, saugomų teritorijų administracijos nesukuria pajamų arba sukuria nepakankamas. Pajamos gaunamos iš lankytojų ar kitų paslaugų būna menkos, todėl svarbu panaudoti turimus išteklius veiksmingai, pirmiausia užtikrinant gamtosaugos prioritetų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, Italijoje, visiškai pritaikius nacionalinį parką lankymui, sukurtos pakankamos pajamos parko išlaikymui.

Dar vienas svarbus saugomų teritorijų organizacinio valdymo aspektas – **vadovavimas**. Skiriami trijų lygmenų vadovai: aukščiausiojo – saugomų teritorijų sistemos vadovai, vidurinio lygmens – padalinių vadovai, žemiausiojo lygmens vadovai – specialistai, vadovaujantys projektui ir t.t. Bet kuriuo atveju vadovo vaidmuo yra labai didelis, tačiau priklauso ne tik nuo sistemos ar organizacijos vidaus, bet ir nuo lyderio gebėjimų. Nielsen, G. (2012), atlikusi valdymo efektyvumo vertinimo tyrimą teigia, kad saugomų teritorijų vadovai turėtų būti labiau savimi pasitikintys ir turėti daugiau savarankiškumo.

Neatskiriama organizacinio valdymo dalis – **veiklų kontroliavimas**. Kiekvienai veiklai kontroliuoti būtina nustatyti kriterijus. Taip pat svarbus yra valdymo problemų aptarimas su darbuotojais, veiksmingesnio valdymo formų ieškojimas bei tobulinimas bendromis pastangomis.

Veiklų **vertinimas** gali suteikti naudingos informacijos apie vertinimo ir stebėjimo pokyčius, suteikti informacijos apie aplinkosaugos problemas, atpažinti ir atkartoti pasisekimus bei sudaryti sąlygas veiksmingai reaguoti į šiuos pasikeitimus (Leverington, F., ir kt., 2008).

Saugomų teritorijų direkcijos bendradarbiauja su kitų šalių saugomų teritorijų direkcijomis, taip pat įvairiomis valstybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Bendradarbiaujama su specialistais iš Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Čekijos, Danijos, Švedijos, Suomijos, Belgijos, Nyderlandų, Vokietijos ir kt. Per pastaruosius 10 metų laimėti daugiau nei 40 įvairių fondų ir programų finansuojami projektai (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012). Šių fondų ir programų dėka sustiprinti instituciniai gebėjimai, vystytos teisinė ir informacinė sistemos bei teritorinis planavimas, siekiant pagerinti Lietuvos saugomų teritorijų tvarkymą bei gamtos ir kultūros vertybių išsaugojimą.

Taip pat nuo 2005 metų vykdomi Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiami projektai. Finansavimą gauna Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, kuri lėšas paskirto projektus

rašančioms saugomų teritorijų direkcijoms. Jau įvykdytų projektų vertė daugiau nei 58 mln. Lt., iš kurių daugiau nei 44 mln. Lt. gauta iš ES struktūrinių fondų. Šiuo metu vykdomi projektai, kurių vertė daugiau nei 413 mln. Lt., iš kurių daugiau nei 351 mln. Lt. gaunami iš ES struktūrinių fondų. Bendra suma, skirta Lietuvos saugomų teritorijų tvarkymui ir priežiūrai viršija 472 mln. Lt., iš kurių 395 mln. Lt. – iš ES struktūrinių fondų. Minėtų fondų parama bei už ją įvykdyti projektai pateikti 4 priede.

Didėjant saugomų teritorijų plotams ir jų įvairovei kinta ir jų valdymo formos. Didžiausios įtakos pastaruoju dešimtmečiu tam turi tarptautiniai susitarimai, kurie ne tik apsinkino saugomų teritorijų valdymą, bet ir suteikė galimybę bendromis šalių pastangomis išsaugoti nykstančias rūšis bei gauti papildomą finansavimą jų būklės gerinimui. Nors Lietuvoje saugomų teritorijų valdymas yra centralizuotas, į atskirų direkcijų veiklą gali įsitraukti savivaldybės, mokslo institucijos.

1.1.4. Saugomų teritorijų valdymo pokyčiai Lietuvai atgavus Nepriklausomybę

Lietuvos saugomų teritorijų sistemos istorija yra ilga, apimanti šešis skirtingus laikmečius, kurie glaudžiai susiję su valstybės ir visuomenės raida, esminiais socialinių ir ekonominių santykių, gamtonaudos ir kultūros raidos pokyčiais. Ne visi šie istoriniai laikotarpiai yra pakankamai išnagrinėti ir įvertinti. Trūksta duomenų apie ankstesnių laikų saugomų teritorijų tinklo raidą ir kaitą įvairiais amžiais (Kavaliauskas, P. (2006), Jankevičius, K. (2000)). Išskiriami šie saugomų teritorijų raidos etapai (taip pat žr. 5 priedą):

- **Senasis baltiškasis.** Šiuo laikotarpiu buvo garbinama gamta, susiformavo šventgirių ir garbinamų šventųjų medžių, akmenų ir kitų gamtos objektų tradicija. Pasak Vaitkevičiaus, V. (2003), Gurskienės, V., Tarvydienės, M. E. (2008), senojoje Lietuvoje būta daug šventaviečių: virš 670 šventųjų akmenų, 40 girių ir miškelių, 60 pelkių ir t.t. Remiantis Kavaliausku, P. (2006), didžioji dalis tuometinių saugomų teritorijų buvo gamtinės kilmės, o jų svarba buvo ne tik vietinės, bet ir regioninės vertės, o dėl apsaugos griežtumo, jas būtų galima priskirti rezervatams ar paminklams. Nors ir Lietuvai priėmus krikštą imta jas naikinti, dalis jų – alkakalniai ir akmenys sulaukė šių dienų ir tapo XX a. suformuoto saugomų teritorijų tinklo dalimi.

- Prasidėjus **feodaliniam laikotarpiui** (XVI-XVIII a.), nyko gamtameldystė, keitėsi požiūris į aplinką. Buvo didinama stambiesiems žemvaldžiams priklausiusių girių, žvėrių, paukščių, žuvų ir kitų išteklių apsauga, įvestos nuobaudos. Jurkonio, N. (2012) ir Kavaliausko, P. (2006) teigimu, sukurtas medžioklės teritorijų tinklas, kuriame medžioti galėjo tik kunigaikščiai ar jiems nusipelnę stambieji žemvaldžiai.

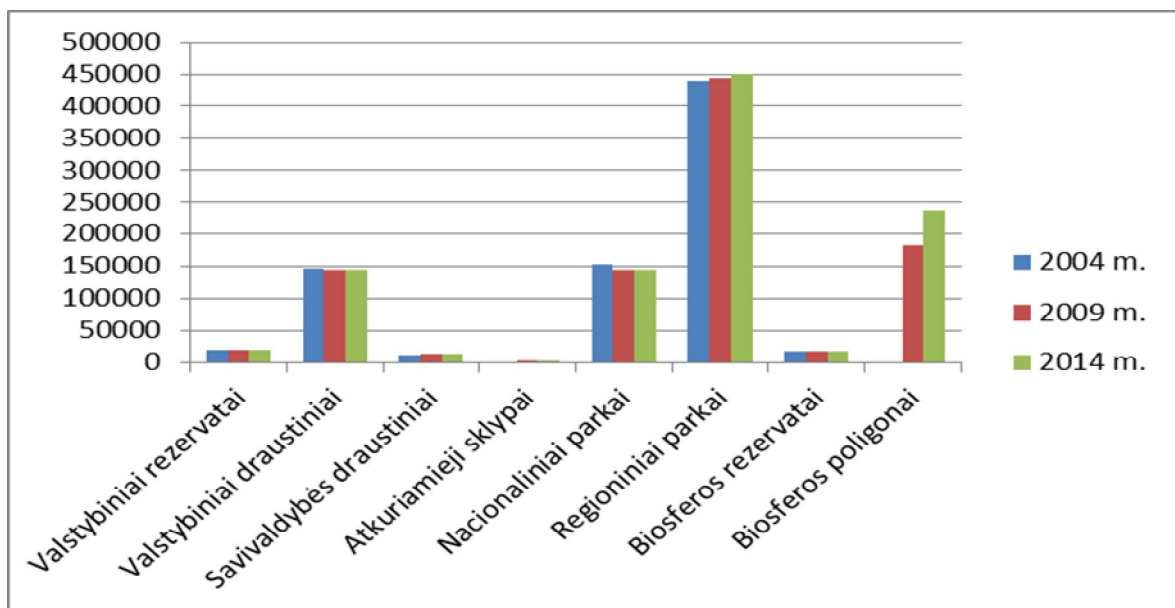
- **Tarpukario Lietuvos laikotarpiu** pradėta kalbėti apie specialias saugomas teritorijas. Tai - rezervatai ir tautos parkai. Pasak Jankevičiaus, K., Stasino, J. (2000), pirmasis rezervatinis režimas taikytas Žuvinto, Kiauneliškio ir Kamšos gamtiniams rezervatams, tačiau jie nebuvo patvirtinti Vyriausybei. Tuo metu Vilniaus kraštas buvo okupuotas Lenkijos, todėl saugomų teritorijų tinklo formavimas buvo labai sudėtingas. Remiantis Raudonikiu, L. (2004), XX amžiaus antrojoje pusėje buvo itin naikinamos natūralios pelkės. Žemapelkės buvo paverčiamos žemės ūkio naudmenomis, o aukštapelkėse vykdoma intensyvi durpių gavyba. „Grobuoniškas gamtos eksploatavimas neįvertinant per milijonus metų susiklosčiusios gyvosios gamtos procesų, lėmė daugelio augalų ir gyvūnų rūšių sumažėjimą ar net išnykimą, skurdino biologinę įvairovę“ (Čiegis, R., 2004). Tačiau dalis gamtinių teritorijų buvo išsaugota, jas paskelbus saugomomis teritorijomis. Todėl vertingiausios gamtinės teritorijos, kuriose atsispindi žemės naudojimo ir dangos pasiskirstymo dėsningumai: rezervatai ir valstybiniai parkai, o saugomos teritorijos, kuriose saugomi unikalūs, reti šalies gamtos paveldo objektai: draustiniai.

- **Ankstyvojo sovietmečio laikotarpiu** Lietuva buvo veikiamą Sovietų Sąjungos, todėl negalėjo turėti savarankiškos aplinkos apsaugos politikos. Tačiau Vyriausybės nutarimu 1946 m. įkurtas Žuvinto rezervatas. Remiantis Jurkoniu, N. (2012), 1954 m. sukurtas platus medžioklės draustinių tinklas, medžioklės ištekliams išsaugoti ir atkurti. Šiuo laikotarpiu didelę įtaką saugomoms teritorijoms turėjo melioracija. Melioracija ir beatodairiškas žemės alinimas iš esmės pakeitė Lietuvos kraštovaizdį. Jos metu Lietuvoje 1 mln. ha žemių buvo nusiausinta drenežu. Šių veiksmų buvo imtasi dėl noro išplėsti dirbamus žemės plotus ir pabaigti išnaikinti užsilikusius vienkiemius.

- **Vėlyvasis sovietmetis** turėjo didelės įtakos dabartiniam saugomų teritorijų tinklui. Jurkonio, N. (2012) nuomone, šiuo laikotarpiu suformuoti **saugomų teritorijų tinklo pamatai**. Dėl gresiančios ekologinės krizės parengti pirmieji **teritorijų planavimo dokumentai. Priimtas Gamtos apsaugos įstatymas** numatė pagrindines saugomų teritorijų kategorijas, jų režimus ir suteikė prioritetą kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugai. Remiantis įstatymu, Lietuvoje 1960 m. įkurti pirmieji gamtiniai ir kompleksiniai draustiniai. Vėliau tinklas buvo pildomas naujais draustiniais, išplėstas Žuvinto rezervatas, įkurti Čepkelių ir Kamanų rezervatai. Daug dėmesio buvo skiriama nacionalinių ir regioninių parkų tinklui. Sumanyta nacionalinių parkų steigimo koncepcija. Numatytos galimybės kurti istorinius nacionalinius ir regioninius parkus. Gamtos apsaugos komitetas užsakė parengti **saugomų teritorijų perspektyvinę schemą**, kuri 1986 m. patvirtinta Vyriausybės ir daugiau nei du kartus padidino saugomų teritorijų plotą Lietuvoje. Šiuo laikotarpiu sukurtas saugomų gamtinių kraštovaizdžio objektų- gamtos paminklų- tinklas. Taip pat įteisintas ekologinės apsaugos prioritetų teritorijų tinklas, kurį sudarė rezervatų, vandens telkinių, kurortų, pakelių ir inžinerinių objektų apsaugos zonos. Nors šiuo laikotarpiu gana sėkmingai buvo vystomas

saugomų teritorijų tinklas, sunkiausia buvo užtikrinti reikalingą apsaugos režimą, dėl kurio buvo sunku garantuoti vertybių išsaugojimą.

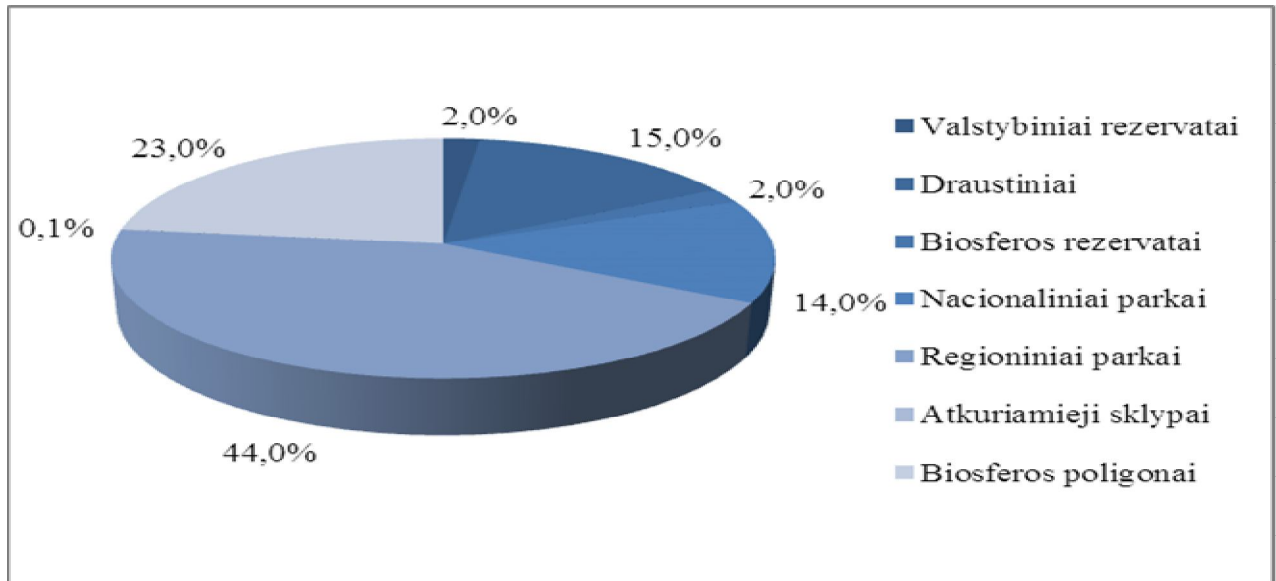
- Juknevičiūtės, A. (2014) teigimu, prasidėjus **dabartiniam laikotarpiui** buvo baigiama tai, kas pradėta per vėlyvąjį sovietmetį. Baigtas kurti nacionalinių parkų tinklas, sukurta regioninių parkų sistema, išplėstas valstybinių draustinių tinklas. Sudaryti administracinių rajonų Lietuvos gamtinio karkaso žemėlapiai, parengtos ir patvirtintos regioninių parkų funkcinio zonavimo zonos. Parengti saugomų teritorijų, Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymai. Perregistruoti draustiniai, vietoje jų suformuotas telmologinių draustinių, skirtų pelkių apsaugai, tinklas. Sukurta Valstybės saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos ir Saugomų teritorijų skyrius Kultūros ministerijoje. Saugomoms teritorijoms pradėtas teikti Natura 2000 teritorijų statusas. Kirstuko, M. (2004) teigimu, šiuo metu saugomų teritorijų sistema vis dar kinta. Ji vis tobulinama ir papildoma. Teritorijos plečiamos arba mažinamos, kai kurioms keičiamas jų statusas. Per pastaruosius dešimt metų saugomų teritorijų plotas Lietuvoje padidėjo (žr. 5 pav.). Nemaža dalimi prie saugomų teritorijų ploto didėjimo prisideda Lietuvos įsipareigojimas Europos Sąjungai dėl NATURA 2000 tinklo.

5 pav. Saugomų teritorijų ploto kaita 2004-2014 metais. Sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento ir Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2014 m. duomenimis

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2015 metų duomenimis saugomų teritorijų tinklą Lietuvoje sudaro: 6 valstybiniai rezervatai, kuriuose ūkinė veikla praktiškai uždrausta, 508 draustiniai, kuriuose ūkinė veikla griežtai ribojama, 571 valstybės saugomas gamtos paveldo objektas, 3 atkuriamieji sklypai, 35 valstybiniai parkai, kuriuose numatyti įvairūs tvarkymo darbai,

1 biosferos rezervatas, 30 biosferos poligonų (žr. 6 priedą ir 6 pav.). Lazdinio, I. (2008) ir Stanaičio, A. (2006) teigimu, svarbiausią vietą užima gamtiniai rezervatai, nacionaliniai ir regioniniai parkai.

6 pav. Saugomų teritorijų ploto pasiskirstymas pagal tipus. Sudaryta autorės, remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2015 m. duomenimis

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2015 metų sausio mėn. duomenimis šiuo metu saugomos teritorijos užima 15,74 proc. bendro šalies ploto. Valstybinės miškų tarnybos duomenimis (2012), „Natura 2000“ teritorijos, įvertinus jų persidengimą, sudaro apie 13 proc. nuo šalies teritorijos. *Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje* (Žin., 2011, Nr. 1160) nurodomas vienas iš ilgalaikių uždavinių iki 2020 metų saugomų teritorijų plotą padidinti iki 16-18 proc. viso šalies ploto.

Jau tarpukario laikotarpiu pradėtos kurti saugomos teritorijos išsivystė iki šių dienų ir tapo saugomų teritorijų sistema. Keičiantis politinei padėčiai šalyje suformuoti veiklą saugomose teritorijose reglamentuojantys teisės aktai. Sukurta Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, koordinuojanti atskirų direktijų veiklą. Šiuo metu saugomos teritorijos užima daugiau nei 15 proc. viso šalies ploto. Atsižvelgiant į Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (Žin., 2011, Nr. 1160), saugomų teritorijų plotą iki 2020 numatoma padidinti iki 16-18 proc.

1.2. Saugomų teritorijų valdymo savivaldybėse ypatumai ir problematika

1.2.1. Skirtingo tipo saugomų teritorijų valdymo ypatumai ir sąveika su savivaldybėmis

Vietinio lygmens sprendimai reikšmingi taip pat kaip ir kiti strateginiai dokumentai. Jų kokybę lemia lėšos, žmogiškieji resursai, kompetencijos, supratingumo lygis, politinė valia. Savivaldybės steigia, planuoja ir prižiūri savivaldybių lygmens saugomas teritorijas, taip pat teikia

pasiūlymus dėl gamtos objektų skelbimo saugomais. Esant galimybei naudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas, savivaldybės imasi vis daugiau projektų. Tai savivaldybių saugomų teritorijų tvarkymo planavimo, įvairių teritorijų pritaikymo rekreacijai ir turizmui (Godienė, G., 2013; Europos kraštovaizdžio konvencija, 2012).

Konservacinio prioriteto saugomose teritorijose saugomi unikalūs arba tipiški gamtinio bei kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai ir objektai bei biologinė įvairovė. Joms priskiriami rezervatai (gamtiniai ir kultūriniai), draustiniai bei gamtos ir kultūros paveldo objektai (paminklai). **Kompleksinėms saugomoms teritorijoms**, kuriose sujungiamos išsaugančios, apsaugančios, rekreacinės ir ūkinės zonos pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą, priskiriami valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai bei biosferos monitoringo teritorijos (biosferos rezervatai ir biosferos poligonai). Savivaldybės teritorijoje esančios saugomos teritorijos, turinčios atskiras administracijas yra rezervatas ir regioninis parkas.

Rezervatuose nustatoma konservacinė pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis, nutraukianti jose ūkinę veiklą. Pagal steigimo ir veiklos organizavimo ypatumus, rezervatas, turintis direkciją, yra valstybinis (Baškytė, R. ir kt., 2006). Šioje saugomoje teritorijoje savivaldybė didelės įtakos neturi, tačiau pagrindžiami finansavimo prašymai saugomų teritorijų būklės gerinimui, suteikia galimybę gauti finansavimą ne tik iš Europos Sąjungos ar valstybės, bet ir savivaldybės biudžeto.

Regioninis parkas skirtas rekreaciniam ir ūkiniam naudojimui reglamentuoti, todėl jo sąveika su savivaldybe būtina. Tam 1994 m. Aplinkos ministerija inicijavo Valstybinių parkų jungtinio valdymo modelį, kurio idėja – įvairių valstybinių įstaigų bei apskričių ir savivaldybių atstovų įtraukimas į parkų tvarkymą. Šis modelis taikomas nuo 1996 m. ir tęsiamas iki dabar. Regioniniuose parkuose buvo įkurtos specialios direkcijos patariamąsios institucijos – Jungtinės parkų tarybos, kurios nariais gali būti valstybinių ir savivaldos institucijų atstovai.

Parkuose yra tiek valstybei tiek privatiems asmenims priklausančios žemės, todėl yra daug suinteresuotų pusių, kurios aktyviai dalyvauja priimant įvairius sprendimus tarp jų: Aplinkos ministerija (Gamtos apsaugos, Miškų, Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai), Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos (regioninių parkų direkcijos), Kultūros ministerija (Kultūros paveldo apsaugos departamentas), apskričių administracijos, vietos savivaldybės, Generalinė miškų urėdija prie Aplinkos ministerijos (urėdijos), nevyriausybinės organizacijos, kt. (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012).

Regioninių parkų tvarkyme dalyvauja įvairios atsakingos institucijos bei organizacijos. Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai atsakingi už bendrą aplinkosauginę kontrolę, Valstybinės miškų urėdijos – už valstybinių miškų tvarkymą, kai kurie komunaliniai

skyriai – už atliekų ir gyvenamųjų vietų tvarkymą, ir t.t. Parkų direkcijos koordinuoja parko teritorijos tvarkymą.

Šiuo metu daugelis regioninių parkų direkcijų turi tokias tarybas, apjungiančias valstybinių ir savivaldos institucijų specialistus. Tarybos veikla organizuojama vadovaujantis LR Konstitucija, LR aplinkos apsaugos, LR Saugomų teritorijų, LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos bei kitais įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir potvarkiais, regioninių parkų nuostatais bei tarybos darbo reglamentu. Jungtinė taryba yra valdymo, bendru nutarimu priimančią sprendimus, pavyzdys, kurio sėkmė tiesiogiai priklauso nuo tarybos darbe dalyvaujančių žmonių iniciatyvos ir patyrimo (Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012).

Igyvendinant Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politiką, Akmenės rajono savivaldybė 2011 m. inicijavo naujų gamtos paveldo objektų savo teritorijoje inventorizaciją ir šių vertybių vertinimą. Taip pat minėta savivaldybė atliko nemažai projektų savo lėšomis, kas rodo savivaldybės dėmesį saugomoms teritorijoms. 2012 m. Akmenės rajono savivaldybė Ventos regioninio parko teritorijose įrengė Jurakalnio geologinį-pažintinį taką. 2013 m. – finansiškai prisidėjo prie lankstinuko apie Ventos regioninio parko „Natura 2000“ teritorijų vertybes ir veiklos galimybes jose (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2013).

Savivaldybės sąveika su saugomomis teritorijomis dažniausiai priklauso nuo pačios saugomos teritorijos statuso. Regioninių parkų valdymas, pasitelkiant jungtines tarybas, sustiprinamas tuo atveju, jei procese dalyvaujančių narių iniciatyvos saugomų teritorijų atžvilgiu yra teigiamos. Rezervatų valdyme sąveika su savivaldybe priklauso nuo abiejų šalių noro bendradarbiauti. Įvertinus pastarųjų metų savivaldybės indėlį į saugomas teritorijas matyti, kad savivaldybė prisideda prie veiklų ir būklės gerinimo saugomose teritorijose.

1.2.2. Savivaldybių teritorijose esančių saugomų teritorijų valdymo problemos

Grodzinska- Jurczak, M., Cent, J. (2011), aprašydamos dėl Natura 2000 kylančius nesutarimus Lenkijoje nurodo šias problemas: visuomenės neįsitraukimas į saugomų teritorijų valdymą, t.y. silpnas dalyvaujamas valdymas; konfliktų valdymo sistemos nebuvimas; menkai apibrėžtos atsakomybės už išteklių naudojimą.

Lazdinio, I. ir kt. (2012) manymu, **sparti saugomų teritorijų plėtra** bei su tuo susijusi **didelė apribojimų aibė** lemia mažėjančią saugomų teritorijų palaikymą ir sukelia **suinteresuotųjų grupių nepasitenkinimą**. Autorių teigimu, saugomų teritorijų plėtros ir inovacijų vertinimo problemos pasireiškia įvairiais aspektais. Iki šiol nėra sukurtos metodologijos, kuri leistų įvertinti inovacijų naudą skirtingoms saugomų teritorijų kategorijoms. Taip pat nėra pagrįsto

saugomų teritorijų inovacijų modelių palyginimo ekologinės, socialinės – ekonominės naudos aspektu.

Nors kraštovaizdžio saugomose teritorijose esančių kultūros ir gamtos paminklų bei pačių saugomų teritorijų būklė lėtai gerėja, išlieka daug problemų, kurių sprendimas negali būti atidėliojamas. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (2012) ir Jurkonis, N. (2012), aprašydamas saugomų teritorijų problemas ir tendencijas išskiria šias saugomų teritorijų problemas:

- *Teritorinio planavimo dokumentų trūkumas.* Autoriaus teigimu, patvirtintas planavimo schemas turi tik nacionaliniai parkai. Regioninių parkų planavimo schemas parengtos, tačiau nėra patvirtintos. Taip pat trūksta direkčių ekonominės veiklos planų.
- *Žemės privatizavimo proceso reguliavimas.* Problema aktualiausia nacionaliniuose parkuose, kuriuose privati nuosavybė yra nepageidaujama. Remiantis Lietuvos Respublikos žemės įstatymu (Žin., 2014, I-446), tik Kuršių nerijos ir rezervatų žemė yra išimtinė valstybės nuosavybė.
- *Neužtikrinamas nustatytas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas.* Sunku užtikrinti nustatytą apsaugos ir naudojimo režimą, kai nuolat keičiasi socialiniai santykiai, susiduriama su privačios nuosavybės, asmeninių interesų reguliavimu, kai trūksta teisės aktų, teritorijų planavimo dokumentų ir t.t.
- *Nepakankamas veiklos saugomose teritorijose finansavimas.* Dabartinių finansavimo šaltinių nepakanka uždavinių realizavimui, taip pat nesudaro galimybių visoms būtinosioms apsaugos ir tvarkymo priemonėms bei negarantuoja tinkamo darbo užmokesčio saugomų teritorijų darbuotojams.
- *Nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas valstybiniuose parkuose.* Sąlygų sudarymas pažintiniam turizmui yra vienas iš nacionalinių ir regioninių parkų steigimo tikslų. Norint sureguliuoti lankytojų srautus, būtina sukurti rekreacinę infrastruktūrą. Tačiau VŠĮ „Turizmo plėtros instituto“ 2009 metų duomenimis, saugomose teritorijose kasmet įrengiama vis daugiau rekreacinės infrastruktūros. Baškytės, R. ir kt. (2006) duomenimis, geriausios sąlygos pažintiniam turizmui bei lankytojų srautams sureguliuoti yra sparčiai besiplečiantis lankytojų centrų tinklas. Jis rengiamas panaudojus valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto, tarptautinių organizacijų lėšas, Europos Sąjungos ir kitus fondus.
- *Nepalankus saugomų teritorijų įvaizdis.* Į saugomas teritorijas vis dar žiūrima kaip į visiško draudimo sistemą. Siektina, kad kuo daugiau būtų gilinamasi į saugomų teritorijų teikiamą naudą.
- *Kompensacijų už apribojimus sistemos nebuvimas.* Jurkonio, N. (2012) nuomone, kompensacijų už veiklos apribojimus sukūrimas ir praktinis įgyvendinimas sustiprintų gyventojų pasitikėjimą saugomomis teritorijomis.

- *Neužbaigta formuoti kultūrinių saugomų teritorijų, pirmiausia istorinių nacionalinių parkų, sistema. Siūloma steigti keletą nacionalinių parkų.*

Taip pat kiti autoriai išvelgia saugomų teritorijų teisės aktų nesuderinamumą. Lipavičius, J. (2008), savo magistro darbe tyręs teisinį režimą Europos Sąjungos saugomose teritorijose nurodo, kad Lietuvos Respublikos įstatyminė bazė, reglamentuojanti saugomų teritorijų teisinį režimą yra sudėtinga, joje esama daug prieštaravimų. Teisės aktų nesuderinamumui pritaria ir kiti autoriai: Raudonytė, J. (2009), Lazdinis, I. ir Šaltenytė, A. (2011).

Išvardintoms problemoms spręsti nepakanka vietos savivaldos lygmenų, jas būtina spręsti centralizuotai. Problemos liudija, kad jos kyla teisinėje bazėje, struktūros mechanizmuose ir finansavime. Akivaizdi ir žmonių išteklių bei informavimo kokybės problematika.

Apibendrinant galima teigti, kad saugomų teritorijų valdyme kylančios problemos:

1. *Priklauso nuo per didelės institucijų valdymo centralizacijos.*
2. *Trūksta saugomų teritorijų institucijoms keliamiems uždaviniams įgyvendinti adekvataus finansavimo, sąveikų, kompetencijų.*
3. *Visuomenės, savivaldybės bendruomenės nepakankamas įtraukimas į sprendimų priėmimą, nepakankamas visuomenės informavimas.*
4. *Trūksta teisinių aktų suderinamumo.*

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO TEISINĖS BAZĖS ANALIZĖ

2.1. Tarptautinių susitarimų, reglamentuojančių saugomų teritorijų valdymą, analizė

Iki 2007 metų tam tikrų Europos valstybių teritorijoje visiškai išnyko iki 24 proc. drugelių, žinduolių bei paukščių grupių. Nuo 2007 metų išnykimas gresia 23 proc. varliagyvių, 19 proc. roplių, 15 proc. žinduolių ir 13 proc. paukščių. Daugelis nykstančių rūšių aptinkamos Lietuvos saugomose teritorijose. Tačiau vienos valstybės pastangų nepakanka rūšims išsaugoti, būtinas bendradarbiavimas tarp valstybių. Spartus retų rūšių nykimas Europos valstybes paskatino pasirašyti konvencijas – tarptautinius susitarimus, kuriuose šalys pasižada saugoti biologinę įvairovę, augaliją, gyvūniją, dalintis patirtimi ir t.t. Šių tarptautinių konvencijų sąrašas bei konvencijų nauda šaliai pateikiamas 7 lentelėje.

Konvencijos pavadinimas/ Pasirašymo data	Konvencijos tikslas/ Nauda šaliai	Atsakinga organizacija	Į konvenciją įtrauktos Lietuvos saugomos teritorijos
<i>Konvencija dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių, ypač vandens paukščių buveinių- Ramsaro konvencija.</i> (Žin., 2001, Nr. 19-591)/ 1993 m.	Į sąrašą įtraukiamos tarptautinės svarbos šlapžemės. Šalys sudaro ir įgyvendina planus taip, kad būtų skatinamas į sąrašą įtrauktų šlapžemių išsaugojimas ir kuo racionalesnis jų teritorijoje esančių šlapžemių naudojimas.	Tarptautinė gamtos ir gamtos išteklių išsaugojimo sąjunga.	Valstybiniai rezervatai: Žuvinto, Čepkelių, Kamanų, Viešvilės ir Nemuno deltos regioninis parkas. Adučiškio-Svylos-Birvėtos šlapžemių kompleksas, Girutiškio pelkė.
<i>Biologinės įvairovės konvencija – Rio de Žaneiro konvencija</i> (Žin., 1995, Nr. 69-1662)/ 1992 m.	Išsaugoti biologinę įvairovę. Šalys narės susitarė imtis priemonių biologinių išteklių naudojimo srityje, kad būtų sumažintas neigiamas poveikis biologinei įvairovei. Šalys remia keitimąsi informacija, susijusia su biologinės įvairovės apsauga ir stabilium naudojimu. Į tokį keitimąsi informacija įskaitomas keitimasis techninių, mokslinių, socialinių-ekonominių tyrimų rezultatais. Kiekviena šalis įsipareigoja pagal savo galimybę užtikrinti finansinę paramą ir išteklius tiems veiksams nacionaliniame lygyje, kurie skirti siekti šios Konvencijos tikslų. Šios konvencijos 8 str. nurodoma, kad valstybė pasirašydama šią konvenciją pasižada sukurti sistemą saugomų teritorijų arba teritorijų, kuriose būtina taikyti specialias priemones biologinei įvairovei išsaugoti.	Kiekviena susitariančioji šalis.	Visa Lietuvos valstybės teritorija.
<i>Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija</i> (UNESCO) (Žin., 2006, Nr. 73-2766)/ 1972 m.	Šalys narės įsipareigoja jos teritorijoje esančio kultūros ir gamtos paveldo nustatymą, apsaugą, išsaugojimą, populiarinimą ir perdavimą ateities kartoms. Šiuo tikslu ji stengiasi padaryti visa, kas įmanoma, kuo tinkamiau panaudodama savo nuosavus išteklius ir tam tikrais atvejais jai prieinamą tarptautinę paramą ir bendradarbiavimą, ypač finansų, meno, mokslo ir technikos srityse.	Kiekviena susitariančioji šalis.	Vilniaus senamiestis, Kuršių nerijos nacionalinis parkas, Valstybinis Kernavės kultūrinis rezervatas, Trakų istorinis nacionalinis parkas, Žuvinto biosferos rezervatas.
<i>Nacionalinė darnaus vystymosi</i>	Optimizuoti saugomų teritorijų tinklą ir steigti naujas Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“	Lietuvoje- Aplinkos	Visas Lietuvos saugomų teritorijų

<i>strategija</i> (Žin., 2011, Nr. 1160). 2003 m.	teritorijas, Lietuvos saugomų teritorijų plotą padidinti iki 16-18 proc. šalies ploto. Steigti naujus saugomų teritorijų lankytojų centrus, įrengti pažintinius takus, apžvalgos aikšteles, poilsia vietas, rengti naujus gamtotvarkos planus.	ministerija	tinklas.
<i>1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos Jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos- HELCOM.</i> (Žin., 1997, Nr. 21-499). 1992 m.	Konvenciją pasirašiusios šalys atskirai ar kartu imasi įstatyminių, administracinių ar kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant paremti Baltijos jūros baseino aplinkos atstatymą bei palaikyti jos ekologinę pusiausvyrą. Šalys įgyvendina procedūras ir priemones, išdėstytas konvencijos III Priede.	Lietuvoje- Aplinkos ministerija	Kuršių Nerijos nacionalinis parkas, Pajūrio ir Nemuno Deltos regioniniai parkai.
<i>Migruojančių laukinių gyvūnų išsaugojimo konvencija- Bonos konvencija.</i> (Žin., 2001, Nr. 50-1742). 1979 m.	Šalys pasižada imtis atitinkamų veiksmų, ypatingą dėmesį skiriant toms migruojančioms rūšims, kurių išsaugojimo statusas yra nepatenkinamas, ir atskirai ar kartu taikant atitinkamas ir būtinas priemones tokioms rūšims ir jų buveinėms išsaugoti. Šalys turi nedelsdamos pradėti saugoti į I priedą įrašytas rūšis bei turi sudaryti susitarimus dėl į II priedą įrašytų migruojančių rūšių išsaugojimo ir valdymo.	Lietuvoje- Aplinkos ministerija	Visas Lietuvos saugomų teritorijų tinklas.

Tarptautinės konvencijos, turinčios įtakos saugomų teritorijų valdymui. Sudaryta autorės remiantis lentelėje nurodytomis konvencijomis

Įtraukimas į konvencijos ar susitarimų sąrašą, įtakojančių tik tam tikras saugomas teritorijas, t.y. Ramsar'o, Helcom ar UNESCO, padeda stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą skatinat ryšius tarp kitų, konvencijas pasirašiusių valstybių ir aplinkos apsaugos agentūrų, kitų valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų. Taip pat tai stiprina konvencijų vaidmenį ieškant lėšų įvairiems darbams atlikti, kurie susiję su saugomų teritorijų apsauga ir racionalių naudojimu, besivystančiose bei pereinamosios ekonomikos šalyse.

Biologinės įvairovės konvencija iš kiekvienos šalies narės reikalauja sukurti nacionalines biologinės įvairovės išsaugojimo strategijas. Lietuva parengė ir 1998 m. patvirtino Biologinės įvairovės išsaugojimo strategiją ir veiksmų planą. Strategijoje atlikta problemų analizė išryškino svarbiausius veiksnius, darančius įtaką Lietuvos biologinės įvairovės ir biologinių išteklių būklei. Nustatytos pagrindinės biologinės įvairovės išsaugojimo problemos. Strategijos tikslų sistemoje buvo nustatyti apsaugos lygmenys bei prioritetiniai ir kiti apsaugos tikslai (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2014).

Lietuvos Respublika patvirtindama *Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją* (Žin., 2011, Nr. 1160) įsipareigojo iki 2020 metų plėtoti saugomų teritorijų tinklą ir gamtinį karkasą, derinti juos prie Europos ekologinių tinklų, padidinti Lietuvos saugomų teritorijų plotą iki 16–18 procentų šalies teritorijos, taip pat užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus. Siektina plačiau naudoti saugomas teritorijas, visų pirma nacionalinius ir regioninius parkus, pažintiniam-ekologiniam turizmui.

Įgyvendinant biologinės įvairovės strategijos, Konvencijos dėl tarptautinės reikšmės šlapžemių, ypač vandens ir pelkių paukščių buveinių (Ramsaro konvencijos) nuostatų ir kitų tarptautinių susitarimų, susijusių su saugomų teritorijų ar kraštovaizdžio apsauga, įgyvendinimu, veiklą Aplinkos ministerijoje organizuoja ir koordinuoja Saugomų teritorijų ir kraštovaizdžio departamentas.

Lietuvos saugomų teritorijų įtraukimas į tarptautinių konvencijų sąrašus skatina bendradarbiavimą tarp šalių narių biologinės įvairovės nykimo klausimu. Šių konvencijų dėka šalys bendromis pastangomis išsaugo ar atkuria nykstančias rūšis, saugomas teritorijas. Taip pat įtraukimas į šių konvencijų sąrašus padeda pritraukti lėšas, skirtas saugomų teritorijų apsaugai ir naudojimui.

2.2. Lietuvos Respublikos įstatymų, reglamentuojančių saugomų teritorijų valdymą, analizė

Saugomų teritorijų reglamentavimas pasižymi teisės aktų gausa. Šiuo metu Lietuvoje pagrindinis teisės aktas skirtas saugomų teritorijų steigimui, tvarkymui, veiklos organizavimui yra *Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas* (Žin., 2001, Nr. IX-628). Remiantis šiuo įstatymu, saugomų teritorijų veiklą reglamentuoja kiti įstatymai: *Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas* (Žin., 2013, Nr. I-2223), *Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas* (Žin., 2013, Nr. I-733), *Lietuvos Respublikos Miškų įstatymas* (Žin., 2014, Nr. I-671), *Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas* (Žin., 2014, I-1120), *Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas* (Žin., 2013 I-1240) bei kt. įstatymai. Taip pat kiekviena saugoma teritorija turi savo veiklos nuostatus, planavimo dokumentus. Šių saugomų teritorijų valdyme taip pat naudojami saugomų teritorijų, jų zonų, teritorijos dalių ar paveldo objektų tipiniai ir (ar) individualūs apsaugos, saugomų teritorijų regioniniai architektūriniai reglamentai, įskaitant laikinus reglamentus bei apsaugos sutartis, kurios gali būti sudaromos dėl veiklos apribojimų saugomose teritorijose, konkrečių žemės, miško bei vandens telkinio naudojimo sąlygų nustatymo.

Pareiga valstybei rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūrėti, kad su saiku būtų naudojami bei atkuriami ir gausinami gamtos išteklių įtvirtinta *Lietuvos Respublikos Konstitucijos 54 str.* (Žin., 2014, Nr. KONST). Nors minėtame Konstitucijos straipsnyje sąvoka „saugomos teritorijos“ nevertojama, tačiau išvardytos nuostatos dera su darnaus vystymosi strategija, kurios pagrindiniai tikslai, lyginant su saugomų teritorijų politika, yra tokie patys. Žemiau esančioje 8 lentelėje pateikiami Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys veiklą saugomose teritorijose.

8 lentelė

Teisės akto pavadinimas	Teisės akto įtaka saugomoms teritorijoms
<i>Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas</i> (Žin., 2013, Nr. I-2223).	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, vykdydama aplinkos apsaugos valdymą ir valstybinį gamtos išteklių naudojimo reguliavimą, teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei saugomų teritorijų steigimo projektus; reglamentuoja ir kontroliuoja veiklą saugomose teritorijose, organizuoja valstybinių rezervatų, nacionalinių ir regioninių parkų valdymą.
<i>Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas</i> (Žin., 2001, Nr. IX-628).	Įstatymas nustato saugomų teritorijų steigimo tvarką, visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, tvarkymo ir apsaugos teisinius pagrindus, saugomų teritorijų sistemą. Taip pat įstatyme nurodomi gamtinio karkaso nustatymo tikslai ir sudėtis.
<i>Lietuvos Respublikos žemės įstatymas</i> (Žin., 2014, Nr. I-446).	Įstatymas reglamentuoja žemės nuosavybės, valdymo ir naudojimo santykius, žemės tvarkymą bei administravimą Lietuvos Respublikoje. Remiantis šiuo įstatymu Lietuvos valstybei išimtinė nuosavybės teise priklauso žemė ir įstatymų bei Vyriausybės nustatyta tvarka priskirta: valstybiniais rezervatams ir rezervatinėms apyrbėms bei valstybinės reikšmės istorijos, archeologijos ir kultūros objektams. Įvardijami rezervatai ir rezervatinės apyrbės bei valstybės ir savivaldybių saugomų gamtos ir kultūros paveldo objektų žemės sklypai, kuriuose uždrausta ūkinė veikla, ir priskirti konservacinės paskirties žemei bei skirstomi į gamtinių rezervatų bei kultūros paveldo objektų žemės sklypus.
<i>Lietuvos Respublikos miškų įstatymas</i> (Žin., 2014, Nr. I-671).	Įstatyme pagal ūkininkavimo tikslus, režimą ir pagrindinę funkcinę paskirtį skirstomi į IV grupes: I- rezervatiniai miškai (ūkininkavimo tikslas – palikti miškus natūraliai augti), II- specialios paskirties miškai; a) ekosistemų apsaugos miškai (ūkininkavimo tikslas – išsaugoti arba atkurti miško ekosistemas), b) rekreaciniai miškai (ūkininkavimo tikslas – formuoti ir išsaugoti rekreacinę miško aplinką), III- apsauginiai miškai (ūkininkavimo tikslas – formuoti produktyvius medynus), IV- ūkiniai miškai (ūkininkavimo tikslas – formuoti produktyvius medynus, nepertraukiamai tiekti medieną). Įstatyme nurodoma, kad miškai, esantys valstybiniuose rezervatuose, valstybinių parkų rezervatuose ir jų apyrbėse, Kuršių nerijos nacionaliniame parke yra valstybinės reikšmės miškai. Valstybinių rezervatų ir nacionalinių parkų direkcijos kartu su miškų urėdijomis, savivaldybės bei kitomis valstybės įmonėmis ir organizacijomis pasitikėjimo teise valdo valstybinę miško žemę.
<i>Lietuvos</i>	Šis įstatymas reglamentuoja Lietuvos Respublikos teritorijos, kontinentinio šelfo ir išskirtinės

<i>Respublikos teritorijų planavimo įstatymas</i> (Žin., 2014, Nr. I-1120).	ekonominės zonos Baltijos jūroje teritorijų planavimą bei nustato šiame procese dalyvaujančių asmenų teises ir pareigas. Įstatyme nurodomas <i>kompleksinio teritorijų planavimo</i> nuostatos valstybinių parkų, valstybinių rezervatų ir valstybinių draustinių sistemai, valstybės saugomų ir nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo vietovių ir kompleksinio kultūros paveldo objektų ir jų apsaugos zonų teritorijų sistemai. Taip pat nurodoma, kad <i>specialiojo teritorijų planavimo</i> objektu laikoma saugomų teritorijų sistema ir jos dalys, nekilnojamojo kultūros paveldo vietovės ir jų apsaugos zonos, kompleksiniai nekilnojamojo kultūros paveldo objektai ir jų apsaugos zonos.
<i>Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai</i> (Žin., 2010, Nr. 996).	Įstatymas nustato saugomų teritorijų tvarkymo planuose išskiriamų kraštovaizdžio tvarkymo zonų sistemą ir kiekvienos kraštovaizdžio tvarkymo zonos tipinius kraštovaizdžio apsaugos, naudojimo ir tvarkymo reikalavimus.
<i>Valstybinės saugomų teritorijų apsaugos kontrolės nuostatai</i> (Žin., 2005, D1-222).	Nuostatai reglamentuoja valstybinės saugomų teritorijų apsaugos kontrolės organizavimo ir vykdymo tvarką, pvz.: valstybiniai saugomų teritorijų pareigūnai valstybiniuose rezervatuose, valstybiniuose parkuose, biosferos rezervatuose bei jų buferinės apsaugos zonose, kitose direkcijoms priskirtose saugomose teritorijose kontroliuoja, ar fiziniai ir juridiniai asmenys laikosi nustatyto saugomų teritorijų režimo; laikosi nustatyto gamtos ir kultūros paveldo objektų, įskaitant gamtos ir kultūros paminklus, režimo; laikosi saugomų teritorijų lankymo ir naudojimo režimų ir t.t. bei valstybinių saugomų teritorijų pareigūnų uždavinius bei funkcijas.
<i>Saugomų teritorijų nuostatai</i> (Žin., 2011, Nr. D1-404).	Nuostatai reglamentuoja konkrečias saugomas teritorijas, jų dalis ar zonas. Šiuose nuostatuose išdėstomi Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos veiklos tikslai ir funkcijos, teisės, veiklos organizavimas, vidaus administravimo kontrolė.

Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys veiklą saugomose teritorijose. Sudaryta autorės, remiantis lentelėje pateiktais teisės aktais

Remiantis lentelėje pateiktais teisės aktais, saugomų teritorijų steigimą Lietuvoje gali inicijuoti Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas* (Žin., 2001, Nr. IX-628) numato visuomeninius santykius, tvarkymo ir apsaugos teisinius pagrindus šalies lygiu. Tuo tarpu konkrečių saugomų teritorijų veiklą reglamentuoja saugomų teritorijų nuostatai, apsaugos kontrolę – *Valstybinės saugomų teritorijų apsaugos kontrolės nuostatai* (Žin., 2005, D1-222).

Saugomose teritorijose esančių miškų ūkininkavimo tikslus, režimą ir pagrindinę funkcinę paskirtį numato *Lietuvos Respublikos miškų įstatymas* (Žin., 2014, Nr. I-671). Įstatyme nurodoma, kad valstybinės reikšmės miško žemę pasitikėjimo teise valdo valstybinių rezervatų ir nacionalinių parkų direkcijos kartu su miškų urėdijomis, savivaldybės bei kitomis valstybės įmonėmis ir organizacijomis.

Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (Žin., 2014, Nr. I-1120) numato kultūros paveldo objektų ir jų dalių, saugomų teritorijų sistemos ir jos dalių planavimą bei nustato šiame procese dalyvaujančių asmenų teises bei pareigas.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme (Žin., 2014. Nr. I-533) nurodoma, kad valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms) funkcijos, susijusios su saugomų teritorijų valdymu, yra dalyvavimas valdant valstybinius parkus. *Aplinkos ministro įsakymu dėl Valstybinių parkų direktorių ir jų pavaduotojų skyrimo jungtinių tarybų nariais* (Žin., 2008, Nr. D1-379) nustatyta tvarka, pagal kurią valstybinių parkų direktoriai ir jų pavaduotojai skiriami jungtinių tarybų, koordinuojančių santykius tarp valstybinių parkų direkcijų ir savivaldybių institucijų, nariais.

3. TYRIMO DĖL SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO TOBULINIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo eiga. Siekiant numatyti Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų (žr. 7 priedą) valdymo tobulinimo galimybes buvo analizuota mokslinė literatūra, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valdymą reglamentuojanti teisinė bazė, atliktas kokybinis tyrimas pusiau struktūruoto interviu metodu.

Su saugomų teritorijų valdymu susijusių specialistų Akmenės rajono savivaldybėje struktūruotas interviu suteikia galimybę išsiaiškinti, kokios problemos kyla saugomų teritorijų valdyme minėtoje savivaldybėje bei kokias perspektyvas mato šioje srityje dirbantys specialistai. Tyrimui atlikti buvo svarbu pasirinkti specialistus, sutiksiančius geranoriškai dalyvauti tyrime bei neabejingus ir kompetentingus darbuotojus.

Tyrimo metodai. Tyrime naudotas pusiau struktūruotas interviu, tyrimo rezultatai analizuoti taikant turinio analizės (*Content analysis*) metodą. Remiantis Telešiene, A. (2013), pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Papildomi klausimai užduodami, siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos. Turinio analizės metodas pasirinktas tam, kad būtų galima klasifikuoti, sisteminti ir apibendrinti duomenis. Židžiūnaitės, V. (2007) nuomone, kokybinės turinio analizės tikslas – identifikuoti gautos informacijos prasminius vienetus, todėl iš specialistų interviu pagal 4 pagrindinius klausimų blokus, išskirtos reikšminės kategorijos (pasisakė 3 ir daugiau spec.) ir dalinės kategorijos (pasisakė 3 ir mažiau spec.), kuriomis siekta atskleisti svarbiausius, su saugomų teritorijų valdymu susijusius, aspektus. Tyrimui atlikti, atsižvelgiant į mokslinės analizės ir dokumentų analizės rezultatus, sukurtas interviu klausimynas (žr. 8 priedą), sudarytas iš 22 klausimų. Juos sudarė 4 klausimų blokai:

1. Klausimai, skirti nustatyti, kaip kito saugomų teritorijų sistemos valdymas nuo Nepriklausomybės Lietuvoje atkūrimo iki šių dienų.
2. Klausimai, skirti nustatyti, ar tinkamai išvystyta saugomų teritorijų teisinė bazė, kokios jų spragos.
3. Klausimai, skirti išsiaiškinti, kaip suderinamas saugomų teritorijų valdymas valstybės ir savivaldos lygmenimis, kokia geroji patirtis gali būti plėtojama.
4. Klausimai, skirti išsiaiškinti, kaip visuomenė įtraukiama į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais Akmenės rajono savivaldybėje.

Tyrimo vieta, imtis, organizavimas ir laikas. Interviu buvo vykdomas apklausiant Akmenės rajono savivaldybės bei minėtoje savivaldybėje esančių saugomų teritorijų – Kamanų valstybinio gamtinio rezervato ir Ventos regioninio parko specialistus. Pagrindiniai atrankos kriterijai buvo: veiklos susietumas su saugomų teritorijų valdymu bei ne mažesnė kaip 3 metų šioje srityje darbo patirtis. Specialistai atrinkti atsižvelgiant į jų užimamas pareigas. Tai kompetentingi specialistai diskutuoti apie saugomų teritorijų Akmenės rajono savivaldybėje valdymą. Interviu metu pateikė įvairių situacijų, nesusipratimų pavyzdžių, kilusių dėl nesuderinamumo tarp visuomenės, savivaldybės ir pačių saugomų teritorijų. Pateikė naują informaciją apie planuojamos saugomos teritorijos steigimą/ plėtrą.

Tyrimo dalyviai, jų užimamos pareigos ir darbo stažas pateikti 9 lentelėje. Interviu metu buvo pateikti 22 vienodi klausimai visiems tyrimo dalyviams. Tyrimas atliktas darbo autorės bendraujant su specialistais jų darbo vietoje, telefonu per keletą pokalbių, elektroniniu paštu. Tyrimas atliktas 2014 m. spalio mėn. – 2014 m. gruodžio mėn.

9 lentelė

Nr.	Tyrimo dalyvis	Užimamos pareigos	Trumpinys	Darbo stažas (metais)
1.	Svajūnas Vilkas	Akmenės rajono savivaldybės vietinio ūkio ir turto valdymo skyriaus vedėjo pavaduotojas (savivaldybės ekologas)	S1	19
2.	Vita Lukošiuūtė	Akmenės rajono savivaldybės teritorijų planavimo, architektūros ir paveldosaugos skyriaus vedėja	S2	4
3.	Darius Triušys	Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direktorius	S3	8
4.	Vaidotas Grigaliūnas	Kamanų valstybinio gamtinio rezervato vyr. ekologas	S4	7
5.	Mindaugas Vaznonis	Kamanų valstybinio gamtinio rezervato vyr. inspektorius	S5	3
6.	Andrius Almanis	Ventos regioninio parko direktorius	S6	3

Tyrimo dalyviai, užimamos pareigos ir darbo stažas.

Duomenų apdorojimas. Interviu metu gauti duomenys susisteminti, atrinkti svarbiausi teiginiai, remiantis darbe nagrinėjamais klausimais. Išryškinti interviu metu gauti atsakymų panašumai ir skirtumai.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Interviu metu specialistams pateikti klausimai, kuriuos galima suskirstyti į keturias stambias grupes, pagal teorinėje dalyje išryškėjusius saugomų teritorijų valdymo ypatumus. Interviu metu gauti duomenys pateikiami šiame poskyryje pagal keturias klausimų grupes.

Magistro darbo tyrimo kontekste buvo siekiama išsiaiškinti saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas Akmenės rajono savivaldybėje. Vienos savivaldybės atvejis gali atskleisti problemas, kylančias visos šalies mastu.

3.2.1. Saugomų teritorijų sistemos – tinklo vystymo įtaka saugomų teritorijų valdymui

Specialistų buvo prašoma įvertinti, *kaip keitėsi saugomų teritorijų valdymas Lietuvoje atgavus nepriklausomybę, kas tam turėjo didžiausios įtakos*. Tuo tikslu specialistams buvo pateikti klausimai:

1. Kokios įtakos saugomų teritorijų tinklo išvystymui turi Lietuvos Vyriausybės įgyvendintos priemonės nuo Nepriklausomybės Lietuvoje atkūrimo? Kokios turėjo didžiausios įtakos ir kodėl?
2. Per pastaruosius 10 metų saugomų teritorijų plotas padidėjo daugiau nei tris kartus. Kaip plečiantis saugomų teritorijų plotams ir didėjant ST įvairovei kinta jų valdymo formos nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu?
3. Kaip saugomų teritorijų valdymą pakeitė Lietuvos įstojimas į ES, Natura 2000 tinklą? Kaip šis ir kiti procesai jungiantis saugomoms teritorijoms į globalius tinklus pakeitė Jūsų organizacijos valdymą?
4. Šiuo metu Europoje saugomos teritorijos vidutiniškai užima 18 proc. viso Europos ploto, Lietuvoje tik kiek daugiau nei 15 proc. *Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje* (Žin., 2011, Nr. 1160) nurodoma, kad vienas iš ilgalaikių uždavinių yra iki 2020 metų saugomų teritorijų plotą padidinti iki 16-18 proc. Kaip šiuo metu rengiamasi šiam pokyčiui nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu?

Interviu gauta medžiaga leidžia išskirti pagrindines reikšmines kategorijas ST sistemos vystymo aspektu: ***pritarimas LR Vyriausybės vykdytai ST vystymo politikai; pritarimas ES teikiamai paramai kuriant ST tinklą siekiant išsaugoti gamtos paveldą; įsijungimas į pasaulinius ir ES tinklus yra iššūkis dirbančioms ST institucijoms; nauja ST pertvarka nėra iki galo išdiskutuota.***

Pritarimas LR Vyriausybės vykdytai ST vystymo politikai. Specialistų atsakymai liudija, kad ST srityje atsakingas pareigas užimantys asmenys pritaria Valstybės LR saugomų teritorijų kūrimo, išsaugojimo ir vystymo politikai, kuri intensyviai vykdoma nuo 1991 metų. S1, S3 ir S4 specialistai teigia, kad LR Seimui priėmus nutarimus įsteigti 4 nacionaliniai parkai, 1 rezervatas, 30 regioninių parkų. 1993 m. priimtas LR saugomų teritorijų įstatymas, reglamentuojantis veiklą saugomose teritorijose, taip pat išplėstas draustinių tinklas. 2002 m. įsteigta Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos (VSTT prie AM), koordinuojanti valstybinių parkų, gamtinių ir biosferos rezervatų direkcijų veiklą. S6 specialistas nurodė, kad saugomų teritorijų direkcijos yra biudžetinės organizacijos, VSTT pavaldume, o pagal subordinaciją aukščiau – Aplinkos ministerijos ir Vyriausybės, taigi, ir biudžetas formuojamas iš vyriausybės, todėl yra visiškai priklausomi. Vyriausybės veikla, be jokios abejonės, yra esminė jų veiklos organizavimui.

S4 specialisto teigimu, saugomų teritorijų plotas padidėjo dėl LR įsipareigojimo vykdyti EB Tarybos priimtas Paukščių ir Buveinių direktyvas, todėl šalyje teko įkurti Natura 2000 teritorijų tinklą, kurį sudaro biosferos poligonai, biosferos rezervatas, paukščių (PAST) ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos (BAST). Daugelis jų įsteigta jau anksčiau įkurtose ST (draustiniuose, rezervatuose ir pan.), dalis, jei atitiko reikalavimus, įkurta naujose vietose. Daugeliu atvejų šios teritorijos nepatenka į regioninius (RP) ar nacionalinius parkus (NP), todėl jos buvo papildomai priskirtos arčiausiai esančioms rezervatų, RP ar NP direkcijoms. Valstybė organizuoja EB svarbos rūšių monitoringą, gamtotvarkos planų rengimą, *rengia didelio biudžeto projektus, finansuojamus ES struktūrinių fondų lėšomis*, paskirsto AARP lėšas atskiroms direkcijoms.

Pritarimas ES teikiamai paramai kuriant ST tinklą, siekiant išsaugoti gamtos paveldą. Įstojimas į ES, LR įsipareigojimas vykdyti EB Tarybos priimtas Paukščių ir Buveinių direktyvas, įkurtas Natura 2000 teritorijų tinklas S1 ir S3 specialistų teigimu, suteikė didžiulę *finansinę paramą* saugomoms teritorijoms.

Šiuo metu, specialisto S4 teigimu, nacionaliniu mastu rengiami naujų draustinių, Natura 2000 teritorijų planai, steigiamos 2 naujos ST Baltijos jūroje, Lietuvos teritoriniuose vandenyse, yra minčių apie dar vieną – Sūduvos – nacionalinį parką ir Daugų regioninį parką. Savivaldybės taip pat gali steigti savivaldybės reikšmės draustinius. Organizacijos lygmeniu naujų saugomų teritorijų nesteigia, tik perduoda informaciją apie vertingas gamtines teritorijas VSTT.

Įsijungimas į pasaulinius ir ES tinklus yra iššūkis dirbančioms ST institucijoms. S4 specialisto teigimu, įsijungus į pasaulinius ir ES tinklus, direkcijos veikla pasipildė EB svarbos gyvūnų rūšių monitoringu, buvo patvirtintas Rezervato tvarkymo planas ir pradėti gamtotvarkos darbai. LR įsipareigojus vykdyti EB Tarybos priimtas Paukščių ir Buveinių direktyvas ir įkūrus šalyje Natura 2000 teritorijų tinklą, ST direkcijoms, kurioms jos yra priskirtos, turi rūpintis ženkliniu, gamtotvarkos planais, teritorijų infrastruktūra ir gamtotvarka. Jos turi dirbti taip, kad būtų *užtikrinta gera priskirtų teritorijų vertybių apsaugos būklė*. Lietuvos raudonosios knygos (LRK) rūšys tapo primirštos, visas dėmesys skiriamas europinės svarbos rūšių populiacijų ir buveinių gerai apsaugos būklei.

Nauja ST pertvarka nėra iki galo išdiskutuota. 2014 metais pradėta iš esmės diskutuoti ST optimizavimo klausimu, siekiant glaudinti institucijų tinklą. Viešojoje erdvėje akcentuojama, kad Viešojo valdymo tobulinimo komisijos posėdžio protokole (2014) nurodoma, kad svarstant pasiūlymus dėl ministrų valdymo srityse veikiančių labai mažų įstaigų (iki 20 pareigybių) nutarta Vyriausybei pateikti konkrečius pasiūlymus dėl vykdomosios valdžios sistemoje veikiančių įstaigų skaičiaus sumažinimo, jungiant panašias funkcijas atliekančias įstaigas ir centralizuojant bendrųjų funkcijų atlikimą. T.y. Valstybinėje saugomų teritorijų tarnyboje centralizuoti dalį bendrųjų regioninių parkų, rezervatų direkčių funkcijų — personalo valdymo, turto valdymo, dalies viešųjų

pirkimų vykdymo. S1 specialisto teigimu, šiuo metu daug svarstoma apie tai, kad saugomų teritorijų Lietuvoje yra pakankamai daug ir jas būtina apjungti, t.y. kelioms saugomoms teritorijoms užtektų vienos direkcijos. Akmenės rajone numatoma jungti Ventos regioninio parko ir Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direkcijas, paliekant tik vieną direktorių ir vieną direkciją. Kitos direkcijos patalpose liktų tik lankytojų centras. Čia būtų esminis pokytis. S1 ir S6 specialistai nurodė, kad daug dėmesio skiriama ir pirmojo Lietuvoje – *geologinio parko steigimui*, prisijungiant kai kurias teologiškai svarbias teritorijas.

Specialistų interviu rodo, kad vystant saugomas teritorijas LR, didžiausios įtakos turėjo: 1) apskritai pats saugomų teritorijų steigimo faktas ir sukurtos šių teritorijų valdymo struktūros centriniu ir vietos lygiais; 2) Valstybėje sukurta teisinė bazė ir nuo savivaldybės, kurios teritorijoje yra ST, nepriklausančio finansavimo, sukuriančio prielaidas išsaugoti ST, skyrimas; 3) galimybė naudotis ES parama vietose inicijuojamiems projektams įgyvendinti. Šiuo metu, kai LR turi įgyvendinti ir pasaulio mastu bei ES galiojančias direktyvas, išsiplėtė veiklą, kurias tenka vykdyti ST direkcijoms spektras, išaugo atsakomybė, todėl pradėta ST sistemos pertvarka. Ši esminė ST tinklo pertvarka nėra pilnai išdiskutuota, bet ji žada ir naujas perspektyvas ST vystyme.

3.2.2. Saugomų teritorijų teisinės bazės įtaka saugomų teritorijų valdymui

Antrasis klausimų blokas sudarytas iš klausimų, skirtų nustatyti, *ar tinkamai išvystyta saugomų teritorijų teisinė bazė, kokios jų spragos*. Tuo tikslu specialistams buvo pateikti klausimai:

1. Kokios įtakos veiksmingam saugomų teritorijų valdymui centriniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu turi šiandien veikianti teisinė LR saugomų teritorijų valdymo bazė?
2. Kokios įtakos saugomų teritorijų valdymui nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu turi tarptautiniai susitarimai ir reikalavimai?
3. Kokias šiandien matote saugomų teritorijų valdymo teisinės bazės spragas, kokias matote teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis?

Interviu gauta medžiaga leidžia išskirti pagrindines reikšmines kategorijas ST teisinės bazės išvystymo aspektu: ***LR teisinė bazė pakankamai išvystyta ir suderinta su ES dokumentais; ES dokumentai prisideda prie ST vertės didinimo visuomenėje; ST institucijos vadovo atsakomybės dėl bendradarbiavimo su savivaldybe numatymas; didesnio visuomenės informavimo ir teisinės bazės suderinamumo poreikis.***

LR teisinė bazė pakankamai išvystyta ir suderinta su ES dokumentais. Visi specialistai sutinka, kad LR saugomų teritorijų valdymo bazė yra pakankamai išvystyta ir veiksminga. Valstybinio masto problemas sprendžia ministerijos ar joms pavaldžios institucijos, direkcijoms suteikta galimybė pačioms planuoti laiką, dalyvauti įvairiuose projektuose. Tačiau S1 ir S6 specialistų teigimu, reikėtų kai ką supaprastinti. S1 specialistas sutinka, kad dėl teisės aktų kyla nesuderinamumo atvejų regioninio parko valdyme. Kaip pavyzdį specialistas pateikia Ventos upės

pakrantės netvarkymą (paliekamą natūralia). Ten kur nėra apgyvendinta teritorija – problemų nekyla, o Ventos miestelyje, kur žmonės nori susitvarkyti pakrantes – jiems uždrausta, nors tai ir urbanizuota vietovė.

ES dokumentai prisideda prie ST vertės didinimo visuomenėje. Tarptautiniai susitarimai ir reikalavimai, S1, S4 ir S6 specialistų teigimu, pakelia saugomų teritorijų reikšmę nacionaliniame ir vietiniame lygmenyje į aukštesnį lygį, suteikia galimybę šalims dalintis gerąja patirtimi, išsaugant biologinę įvairovę, padeda pritraukti daugiau finansavimo. Papildomo finansavimo dėka gerinama ne tik saugomų rūšių būklė bet infrastruktūra, suteikianti galimybę visuomenei geriau pažinti saugomas teritorijas. Taip pat reikšmingi formuojant valstybinę politiką, nustatant valstybinių įstaigų veiklos kryptis, rengiant Lietuvos įstatymus ir poįstatyminius aktus.

ST institucijos vadovo atsakomybės dėl bendradarbiavimo su savivaldybe numatymas. S1 ir S3 specialistų teigimu, saugomų teritorijų teisinės bazės išvystymas neturi tiek daug reikšmės saugomų teritorijų valdymui, kiek turi direktijų vadovų kompetencija, asmeninės iniciatyvos. Jo teigimu, esant sąžiningiems, atsakingiems ir atsidavusiems vadovams, valdymas ir bendradarbiavimas su savivaldybe bei suinteresuotaisiais asmenimis yra daug veiksmingesnis. Kaip pavyzdį, S1 specialistas pateikė atvejį, kad kai direktijoms vadovavo ankstesni vadovai, papildoma parama iš savivaldybės nebūdavo skiriama, nes vadovai nepakankamai rūpindavosi saugomomis teritorijomis bei nesiekdavo paramos iš savivaldybės. Su šia mintimi sutinka ir S2 specialistė teigdama, kad siekiant bendrų tikslų saugomų teritorijų naudai, jų administracijų vadovai turi bendradarbiauti su savivaldybės administracijos darbuotojais.

Didesnio visuomenės informavimo ir teisinės bazės suderinamumo poreikis. S2 specialistė išvelgia tokias saugomų teritorijų teisinės bazės spragas: viešojo intereso gynimo ir visuomenės informavimo. Specialistės manymu, pirmiausia svarbu yra formuoti visuomenės mentalitetą saugomų teritorijų svarbos suvokimo kryptimi, tik tuomet sąmoningas pilietis dirbs drauge su vietos savivalda ir saugomų teritorijų direktijomis siekdamas išsaugoti šių teritorijų unikalumą. Šiuo metu žmonių suvokimas apie saugomas teritorijas ir jų reikšmę labai ribotas, šių teritorijų svarba jiems nežinoma, tad teisiniai suvaržymai veikti saugomoms teritorijoms yra tik papildomas „biurokratinis slenkstis“, kurių prasmė jiems nesuvokiama. S6 specialistas, atstovaujantis Regioninio parko interesus, teigia, kad turėtų būti galimybė paprasčiau koreguoti saugomų teritorijų tvarkymo planus.

Specialistų interviu rodo, kad LR ST teisinė bazė gana išvystyta, ji suderinta su tarptautiniais dokumentais, o tai leidžia įsijungti į įvairias pasaulines bei europines iniciatyvas. Kita vertus, teisinėje bazėje yra nesuderinamumų su kitais teisiniais aktais, ypač regioninių parkų valdyme, kai susikerta ten gyvenančių žmonių ir regioninio parko interesai. Interviu davę specialistai mato, kad sąveikoje su savivalda turėtų būti didinama ST institucijos vadovo

atsakomybė ir iniciatyva. Taip pat matomas paprastesnis regioninio parko tvarkymo planų koregavimo poreikis.

3.2.3. Saugomų teritorijų valdymo suderinamumas valstybės ir savivaldos lygmenimis

Trečiasis klausimų blokas sudarytas iš klausimų, skirtų išsiaiškinti, kaip suderinamas saugomų teritorijų valdymas valstybės ir savivaldos lygmenimis, kokia geroji patirtis gali būti plėtojama. Tuo tikslu specialistams buvo pateikti klausimai:

1. Kuo naudinga savivaldybei savo teritorijoje turėti valstybės saugomų teritorijų?
2. Kaip šiandien valstybė reguliuoja vietos savivaldos ir jos teritorijoje esančių saugomų teritorijų administracijų sąveiką siekiant išsaugoti, plėtoti gamtinį paveldą?
3. Lietuvos viešajam sektoriui vis dar būdingas centralizuotas valdymas. Sprendimai priimami aukščiausiu lygiu, nepaliekant daug sprendimų priėmimo laisvės saugomų teritorijų administracijoms. Jūsų nuomone, kuriais klausimais saugomų teritorijų administracijos galėtų turėti didesnės sprendimų priėmimo laisvės ir kodėl?
4. Kaip vietos savivalda gali prisidėti prie saugomų teritorijų efektyvesnio valdymo: kokie instituciniai ir teisiniai mechanizmai tam sukurti?
5. Kaip atskira saugomos teritorijos administracija dalyvauja sąveikauti su vietos savivalda, jos teritorijoje esančiomis kitomis institucijomis siekdama įgyvendinti jai numatytas funkcijas?
6. Kaip realiai vyksta saugomų teritorijų valdymo suderinimas tarp saugomų teritorijų direkcijų ir savivaldybės? Kaip įtraukiate vieni kitus į bendrų tikslų siekimą?
7. Vienas svarbiausių saugomų teritorijų valdymo tikslų yra subalansuoti vertybių išsaugojimą ir visuomenės poreikių tenkinimą bei užtikrinti darnų teritorijos vystymą. Kokias matote gerąsias saugomų teritorijų administracijos ir vietos savivaldos sąveikos patirtis siekiant šio visuomenei svarbaus tikslo? Ką reikėtų daryti, kad ši sąveika (bendradarbiavimas, partnerystė, susitarimai) būtų veiksmingesnė?
8. Akmenės rajone yra šios saugomų teritorijų kategorijos: konservacinės apsaugos prioriteto ir kompleksinės saugomos teritorijos. Ar matote skirtumų šių institucijų valdyme, jų sąveikoje su savivaldybe siekiant abiem pusėms svarbių tikslų?

Interviu gauta medžiaga leidžia išskirti pagrindines reikšmines kategorijas saugomų teritorijų valdymo suderinamumo tarp valstybės ir savivaldos aspektu: ***savivaldybės teritorijoje esančios saugomos teritorijos savivaldybei teikia visokeriopą naudą; ST administracijos turi pakankamai sprendimų priėmimo laisvės; ST ir vietos savivaldos bendradarbiavimas vykdomas ne tik per sukurtus institucinius ir teisinius mechanizmus; prie ST valdymo vietos savivalda prisideda per jungtines tarybas; vietos savivalda atsižvelgia į ST prašymus; vietos savivalda finansuoja ST vykdomus projektus; kompleksinių saugomų teritorijų valdymas yra sudėtingesnis nei konservacinės apsaugos prioriteto teritorijų.***

Savivaldybės teritorijoje esančios saugomos teritorijos savivaldybei teikia visokeriopą naudą.

Visi specialistai sutinka, kad savivaldybėje esančios saugomos teritorijos pakelia savivaldybės prestižą, žinomumą, iš dalies padeda formuoti vietos tapatybę, išskirtinumą, savitumą kraštovaizdžio, gamtinio karkaso, biologinės įvairovės srityse. Saugomų teritorijų gausa ir unikalumas yra ne tik viena iš veiklos sričių kuriant bei saugant savo rajono identitetą, bet ir savita „vizitinė kortelė“ skatinanti turizmą, rekreaciją, investicijas į rajoną. Tai turi tiesioginę įtaką rajono ekonominiam išsivystymui. S4 specialistas papildomai nurodo, kad saugomų teritorijų direkcijos sukuria darbo vietas, jose panaudojamos Lietuvos Respublikos biudžeto ir kitų fondų lėšos.

ST administracijos turi pakankamai sprendimų priėmimo laisvės. Nors saugomų teritorijų direkcijos finansuojamos iš savivaldybės biudžeto ir jų valdymas neišvengiamai yra centralizuotas bei ateityje, atrodo, bus stengiamasi dar labiau viską centralizuoti, tačiau visi specialistai sutinka, kad šiuo metu direkcijos turi pakankami daug laisvės ir galimybės savarankiškai vykdyti veiklą. Taip pat žinodamos vietinę situaciją geriau gali nusistatyti veiklos prioritetus, vykdyti gamtinių vertybių tyrimus, spręsti įvairių organizacijų įtraukimo į veiklą, visuomenės informavimo klausimus. S2 specialistės teigimu, saugomų teritorijų direkcijų ir vietos savivaldybių partnerystė yra individualus dalykas. Šiuo atveju Akmenės rajono savivaldybės teritorijoje, visą veiklą pirmiausia reguliuoja Ventos regioninio parko direkcija, savo ruožtu Akmenės rajono savivaldybės administracija bendradarbiaudama su direkcija išreiškia *patariamąjį žodį*, konsultuoja teisiniais klausimais bei griežčiau reguliuoja architektūros plėtrą šiose teritorijose. Visa kita veikla užsiima atitinkamai saugomos teritorijos direkcijos administracija. Toks *veikimo modelis* turėtų būti *taikomas visoje šalyje*.

ST ir vietos savivaldos bendradarbiavimas vykdomas ne tik per sukurtus institucinius ir teisinius mechanizmus.

Prie ST valdymo vietos savivalda prisideda per jungtines tarybas. S1, S2 ir S4 specialistų teigimu, siekdama išsaugoti, plėtoti gamtinį karkasą, valstybė vietos savivaldos ir jose esančių saugomų teritorijų administracijų sąveiką reguliuoja pagal galiojančius teisės aktus derindama šių institucijų veiklą, vykdydama bendradarbiavimą. Tačiau vietos savivalda gali prisidėti prie saugomų teritorijų efektyvesnio valdymo. Vienas iš būdų, S1, S3 ir S6 specialistų teigimu, jungtinės tarybos, koordinuojančios santykius tarp valstybinių parkų direkcijų ir savivaldybių institucijų. Jungtinių tarybų nariai yra valstybinių parkų direktoriai bei jų pavaduotojai, skiriami Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka, taip pat savivaldybių merai ir (ar) merų pavaduotojai jų sutikimu arba kiti savivaldybės tarybos skiriami savivaldybės atstovai. Tačiau rezervatų valdyme savivaldos dalyvavimas nenumatytas.

Vietos savivalda atsižvelgia į ST prašymus. S2 specialistė nurodo, kad prisidedama įgyvendinant bendrus projektus, sudarant teises sąlygas projektams įgyvendinti, inicijuojant

teritorijų planavimą ir pan. Regioninio parko bendradarbiavimas su savivaldybe, pasak S6 specialisto, vyksta per tiesioginius kontaktus, per pasirašomas bendradarbiavimo ir kitas sutartis, per Jungtinės tarybos veiklą. Rezervato, S3 ir S4 specialisto teigimu, – per vykdomų projektų finansavimą, kelių infrastruktūros priežiūrą, bendrus renginius, techninių projektų derinimą. Būtina pažymėti, kad tik tarp regioninio parko ir savivaldybės sukurtas institucinis mechanizmas – jungtinė taryba. S1 specialisto teigimu, dėl šiuo metu esančių *atsakingų* saugomų teritorijų *direktorių*, ypatingo kišimosi į jų valdymą nėra. Dažniausiai bendradarbiaujama, kai saugoma teritorija (rezervatas) pateikia prašymą paremti tam tikras veiklas, motyvuodami, kokia iš to nauda ir rajonui. S4 specialisto teigimu, rezervato direkcija yra valstybinė biudžetinė įstaiga. Rezervato teritorijos žemė yra valstybės nuosavybė, jos naudotojas yra tik rezervato direkcija. Rezervato buferinės apsaugos zonos žemės naudotojas yra valstybinė įmonė Mažeikių miškų urėdija ir privatūs savininkai. Todėl rezervato direkcijos ir savivaldybės bendra veikla yra minimali.

Vietos savivalda finansuoja ST vykdomus projektus. S4 ir S6 specialistai pripažino, kad bendradarbiavimas tarp saugomų teritorijų ir savivaldybės pakankamai intensyvus ir produktyvus. Savivaldybė finansuoja dalį veiklos, kiek tai atitinka jų interesus. Jei ne savivaldybės finansavimas, tai vien iš savo biudžeto nebūtų įmanoma finansuoti visos veiklos, kurią privaloma vykdyti pagal savo funkcijas.

S1, S4 ir S6 specialistų teigimu, Akmenės rajono savivaldybė dalinai finansavo gamtinės ekspozicijos įrengimą Kamanų rezervato lankytojų centre, Kamanų rezervato mokomojo tako statybą, šiuo metu yra įsipareigojusi kelis metus solidžiai finansuoti Life+ projektą, kurio metu bus atkurtas natūralus Kamanų pelkės hidrologinis režimas. Ventos regioniniame parke finansuotas Jurakalnio pažintinio tako bei apžvalgos bokšto įrengimas. Tam, kad ši sąveika būtų dar veiksmingesnė, didžioji dalis specialistų siūlo intensyvesnį bendravimą, keitimąsi idėjomis, sisteminius susitikimus, organizuoti pvz. savivaldybės tarybos Aplinkos apsaugos komiteto išvažiuojamąjį posėdį į saugomą teritoriją. Čia labai svarbus direkčių *vadovų* ir *savivaldybės administracijos darbuotojų bendravimas*, nes savivaldybės vadovai ir Tarybos nariai turi būti įtikinti, kad saugomos teritorijos administracija dirba ne tik sau, bet kad ši veikla naudinga ir rajonui.

Kompleksinių saugomų teritorijų valdymas yra sudėtingesnis nei konservacinės apsaugos prioriteto teritorijų. Nors specialistai Akmenės rajono savivaldybėje esančių konservacinės apsaugos prioriteto ir kompleksinių saugomų teritorijų valdyme esminių skirtumų nemato, tačiau S3 ir S4 specialistų teigimu, kompleksinėse saugomose teritorijose būna ir konservacinės apsaugos prioriteto teritorijų, jose yra rekreacinės, ūkinės zonos, todėl kompleksinių saugomų teritorijų valdymas yra gerokai sudėtingesnis negu tik konservacinių. Kamanų rezervato situacija dėkinga tuo, kad rezervate nėra privačios žemės, apsaugos zonoje palyginus nedaug

privatinių valdų, nes didžioji dalis šių miškų yra valstybinė, kurią naudoja VI Mažeikių miškų urėdija. Žemės ūkio naudmenose ūkininkaujantiems taikoma nedaug apribojimų, tad interesų konfliktų būna nedaug, teritoriją valdyti nesudėtinga. Pagrindinė problema – finansų trūkumas. Kompleksinėse teritorijose gyvena daug gyventojų, didžioji dalis žemės yra privati, tad ir interesų yra įvairiausių. Regioninio parko direkcija nėra žemės naudotoja (nebent savo administracinio pastato sklypo). Tad turi savo veiklą nuolat derinti su savivaldybe, urėdija, privačiomis struktūromis.

Specialistų interviu rodo, kad savivaldybės jau yra pajutę ST buvimo jų teritorijoje naudą. Tai turi tiesioginę įtaką rajono įvaizdžiui, jo ekonominiam vystimuisi. Teisinėje bazėje įtvirtintas (išskyrus rezervatų valdymą reglamentuojančius dokumentus) savivaldybės ir jos teritorijoje esančių ST bendradarbiavimas turėjo įtakos sąveikos aktyvinimui. Pasiteisino visuomeninės jungtinės tarybos iš savivaldybės ir ST. Pastebima savivaldybės parama, aktyvus ST ir savivaldybės bendradarbiavimas: 1) rengiant bendrus projektus visuomenės ugdymo tikslais; 2) gerinant bendrą saugomų teritorijų būklę ir infrastruktūrą, kuri gali pritraukti daugiau lankytojų. Lengviau sprendžiami ir klausimai kilę dėl valdomų teritorijų. Tam, kad ši sąveika būtų dar veiksmingesnė, siūloma intensyviai direkcijų vadovų ir savivaldybės administracijos darbuotojų bendravimą.

3.2.4. Visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais savivaldybėje (dalyvaujamas valdymas)

Specialistų buvo prašoma nurodyti, kaip visuomenė įtraukiama į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais Akmenės rajono savivaldybėje. Tuo tikslu specialistams buvo pateikti klausimai:

1. Šiuo metu saugomų teritorijų įvaizdis dar nėra patrauklus, į jas žiūrima kaip į visiško draudimo sistemą. Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų keisti situaciją, gerinant saugomų teritorijų įvaizdį ir skatinant visuomenę prisidėti prie gamtos paveldo išsaugojimo?
2. Lietuva gana išmintingai naudoja ES struktūrinių fondų parama saugomų teritorijų priartinimui prie visuomenės: įrengiami lankytojų centrai saugomų teritorijų direkcijose, kuriama informacinė sistema, likviduojami apleisti pastatai, gerinama bendra saugomų teritorijų būklė. Jūsų nuomone, kaip tai įtakoja savivaldybės, jos saugomų teritorijų (konservacinės apsaugos prioriteto ir kompleksines saugomas teritorijas) tolesnę veiklą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą?
3. Kaip Jūsų atstovaujamos institucijose viešinama su saugomų teritorijų valdymu, galimybe įsitraukti į iniciatyvas, susijusi veikla, t.y. kokias naudojate komunikacines iniciatyvas? Ar tokia informacijos sklaida yra lengvai prieinama plačiajai visuomenei?

4. Ar savivaldybėje, kurios teritorijoje yra saugomų teritorijų, visuomenei sudarytos sąlygos dalyvauti svarstymuose dėl saugomų teritorijų steigimo, veiklų planavimo? Kaip apie tokius svarstymus visuomenė informuojama?
5. Kokias savivaldybės teritorijoje veikiančias institucijas, organizacijas, interesų grupes galėtumėte pavadinti aktyviausiai įsitraukiančiomis ir kokiomis formomis į klausimų, susijusių su saugomomis teritorijomis, analizę ir sprendimą?
6. Kokiais klausimais, susijusiais su saugomomis teritorijomis, dažniausiai kyla konfliktų su visuomene, kaip jie sprendžiami? Kas daroma, kad tokių konfliktų mažėtų?
7. Kokių siūlymų dėl saugomų teritorijų veiklos gerinimo esate gavę iš visuomenės, kaip į juos buvo reaguota, koks tų siūlymų likimas?

Interviu gauta medžiaga leidžia išskirti pagrindines reikšmines kategorijas visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais Akmenės rajono savivaldybėje aspektu: **ST įvaizdis gerėja atskirų administracijų dėka; siekiant išvengti konfliktų būtinas visuomenės sąmoningumo didinimas; ST priartinamos prie visuomenės ES struktūrinių fondų paramos ir savivaldybės koofinansavimo dėka; visuomenei sudaromos galimybės dalyvauti ST valdyme; su ST valdymu susiję specialistai atsižvelgia į visuomenės siūlymus dėl ST veiklos gerinimo.**

ST įvaizdis gerėja atskirų administracijų dėka. S1 specialisto teigimu, rajono visuomenės požiūris į saugomas teritorijas, dėka jų administracijų, yra žymiai pasikeitęs teigiama linkme. Įvaizdį pakeitė atsiradusi pažintinė infrastruktūra, nebelikus absoliutaus draudimo įžengti tarkim į Kamanų rezervatą. Nors tai teigiami pokyčiai, S4 specialisto nuomone, gerinti saugomų teritorijų įvaizdį ir skatinti visuomenę prisidėti prie gamtos paveldo išsaugojimo reikia skleidžiant informaciją apie veiklą saugomose teritorijose, didinant visuomenės sąmoningumą.

Siekiant išvengti konfliktų būtinas visuomenės sąmoningumo didinimas. S1, S2 ir S6 specialistų teigimu Regioniniame parke konfliktai su visuomene dažniausiai kyla dėl statybų (statoma, pažeidžiant reglamentą). Šie konfliktai sprendžiami tiesiogiai bendraujant su žmonėmis, rengiant susitikimus su bendruomenėmis, skelbiant straipsnius, platinant brošiūras, derinant savo veiklą su įvairiomis institucijomis. Tačiau, regioninio parko direktoriaus nuomone, reiktų atsisakyti statybų priežiūros, šią funkciją perduodant statybos inspekcijai, o aplinkos apsaugos kontrolę galutiniai perduoti aplinkos agentūroms. Direktoriaus teigimu, regioniniame parke dirbantys specialistai tiesiogiai nieko nebaustų, vykdytų tik prevencinę veiklą, ir tai pakankamai pakeltų regioninio parko įvaizdį.

Tam pritaria S3, S4 ir S5 specialistai, teigdami, kad tam tikrų veiklų draudimas, t.y. ribojimas spanguoliauti, grybauti, medžioklės taisyklių taikymas, kanopinių žvėrių daroma žala pasėliams, bebrų veiklos, Apsaugos zonoje taikomi miško kirtimų apribojimai menkina saugomų

teritorijų įvaizdį. Nors vykdoma prevencinė veikla, medžioklės teisės aktų išaiškinimas, kviečiamos komisijos kanopinių žvėrių padarytai žalai pasėliams nustatyti, sudaromos sąlygos vykdyti bebrų medžioklę, ardyti jų pastatytas užtvankas rezervato buferinės apsaugos zonos teritorijoje, ne visada pavyksta susitarti. Minėti konfliktai kyla pakankamai retai, o nepasitenkinimą dažniausiai sukelia draudimai lankytis rezervato teritorijoje, kada nelegaliai besilankantys būna nubausti. S5 specialisto nuomone, prieš keletą metų buvo pradėta plėtoti labai gera idėja, pavadinimu „*Reindžerstė*“, kurios pagrindinė vizija – baudimo pakeitimas kalbėjimuisi, informavimu, bendradarbiavimu, bendravimu ir pan. Tačiau šios idėjos atsisakyta ir vėl grįžta prie baudimo politikos.

ST priartinamos prie visuomenės ES struktūrinių fondų paramos ir savivaldybės koofinansavimo dėka. Lietuva gana išmintingai naudojasi ES struktūrinių fondų parama saugomų teritorijų priartinimui prie visuomenės: įrengiami lankytojų centrai saugomų teritorijų direkcijose, kuriama informacinė sistema, likviduojami apleisti pastatai, gerinama bendra saugomų teritorijų būklė. Visa tai įtakoja savivaldybės, jos saugomų teritorijų tolesnę veiklą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Visi specialistai sutinka, kad įtaka teigiama. S4 specialisto teigimu, ES finansuojamų projektų pagalba buvo įrengtas Kamanų rezervato lankytojų centras, iš esmės pagerėjo Kamanų rezervato rekreacinė infrastruktūra, rezervato lankymas tapo įmanomas ir judėjimo negalią turintiems žmonėms. ES projektų įgyvendinimui yra reikalingas koofinansavimas iš savivaldos, vietos verslininkų ar kitų rėmėjų. Šiuose projektuose būtina reprezentacinė veikla, organizuojami renginiai, leidžiami leidiniai, vykdoma švietėjiška veikla, ūkinėms veikloms reikalingi derinimai. Tai skatina saugomas teritorijas ir savivaldybę bendradarbiauti siekiant bendrų tikslų.

Visuomenei sudaromos galimybės dalyvauti ST valdyme. Specialistų teigimu, visuomenei pagal veikiančius teisės aktus visuomenei sudaromos sąlygos dalyvauti svarstant bendruosius ir detaliuosius teritorijų planavimo dokumentus, steigiant naujas saugomas teritorijas. Visuomenė gali teikti pasiūlymus dėl Direkcijos veiklos, bendradarbiavimo. Informacija viešinama Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos, saugomų teritorijų ir savivaldybės internetiniuose puslapiuose, naujienų portaluose, televizijoje, socialiniuose tinkluose, vietinėje, regioninėje ir respublikinėje spaudoje, leidiniuose, bendraujant tiesiogiai per renginius, pasitarimus, seminarus, seniūnijų skelbimų lentose. Tokia informacijos sklaida lengvai prieinama plačiajai visuomenei. Taip pat, specialisto S5 teigimu, su ta visuomenės dalimi, su kuria yra užsimezge ilgalaikiai santykiai, paprastai susisiekiama telefoniniu ryšiu.

Kaip aktyviausiai įsitraukiančias institucijas, organizacijas, interesų grupes į klausimų, susijusių su saugomomis teritorijomis specialistai įvardija bendruomenes, patenkančias į saugomas teritorijas ar besiribojančias su jomis, seniūnijas, savivaldybės administraciją, mokyklas, VĮ Mažeikių miškų urėdiją, vietos bendruomenes ir aktyvius gyventojus. Specialisto S1 teigimu, deja,

kaip patirtis rodo, *gyventojai šiame etape nėra aktyvūs*, o savo pozicijas pradeda reikšti tik realiai pradėjus darbus ar priėmus konkrečius sprendimus.

Su ST valdymu susiję specialistai atsižvelgia į visuomenės siūlymus dėl ST veiklos gerinimo. S6 specialisto teigimu, dėl saugomų teritorijų veiklos gerinimo regioninis parkas yra gavęs pasiūlymą iš Lietuvos geologijos tarnybos steigti Akmenės rajone geologinį parką. Kaip jis turėtų atrodyti, kaip būtų administruojamas – kol kas dar tariamasi. Šiuo metu jau yra parengta Akmenės rajono savivaldybės geologinio paveldo tvarkymo studija, kurioje yra konkretūs siūlymai dėl šio parko steigimo. Jis galėtų būti administruojamas Ventos regioninio parko direkcijos (kad nereiktų steigti papildomų institucijų), ir būtų Lietuvoje kol kas toks vienintelis, pakelsiantis krašto įvaizdį ir pritrauksiantis investicijų. S4 specialisto teigimu, rezervatui pasiūlymus kaip pagerinti rezervato direkcijos veiklą, verslo planus teikia praktikas atliekantys ir čia baigiamuosius darbus ruošiantys studentai. Taip pat pasiūlymų sulaukiama iš savivaldybės administracijos, vietos bendruomenių, miškininkų, seniūnijos. Savivaldybė, joje dirbančių specialistų teigimu, visuomenės siūlymų dėl veiklos saugomose teritorijose negauna.

Specialistų interviu rodo, kad ST įvaizdis gerėja dėl sukurtos pažintinės infrastruktūros, kuriamos iš ES struktūrinių fondų paramos ir savivaldybės koofinansavimo ir visuomenei suteikiančios galimybę lankyti ST. Tačiau konfliktų su visuomene neišvengiama. Siekiant jų išvengti siūloma: 1) statybų priežiūros funkciją RP perduoti statybų inspekcijai; 2) baudimo politiką rezervate pakeisti visuomenės informavimu; 3) skatinti visuomenės įsitraukimą į ST veiklą.

Atliktas tyrimas įrodo, kad pradžioje išreikštas ginamasis teiginys „**Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas įtakoja mažas visuomenės įsitraukimas į sprendimų priėmimą bei saugomų teritorijų teisinės bazės spragos**“ pasitvirtina.

4. SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYMO AKMENĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE TOBULINIMO GALIMYBĖS

Tyrimu atskleista, kad Akmenės rajone ir konservacinės apsaugos prioriteto, ir kompleksinės saugomos teritorijos administracijos glaudžiai bendradarbiauja su savivaldybe, nors institucinis mechanizmas (LR ir savivaldybės teisiniais aktais numatyta) sukurtas tik regioniniam parkui. Pasinaudodami galimybe ir prisiimdami papildomus iššūkius, saugomų teritorijų organizacijose dirbantys specialistai išmintingai naudojami ES struktūrinių fondų parama bei atskaitingų vadovų pritrauktu daliniu finansavimu iš savivaldybės savo organizacijų pagrindiniams tikslams įgyvendinti, kartu įtraukdami ne vien konkrečios savivaldybės bendruomenę į savo veiklas, bet ir platesnę visuomenę, taip keisdami ir visuomenės supratimą apie saugomas teritorijas.

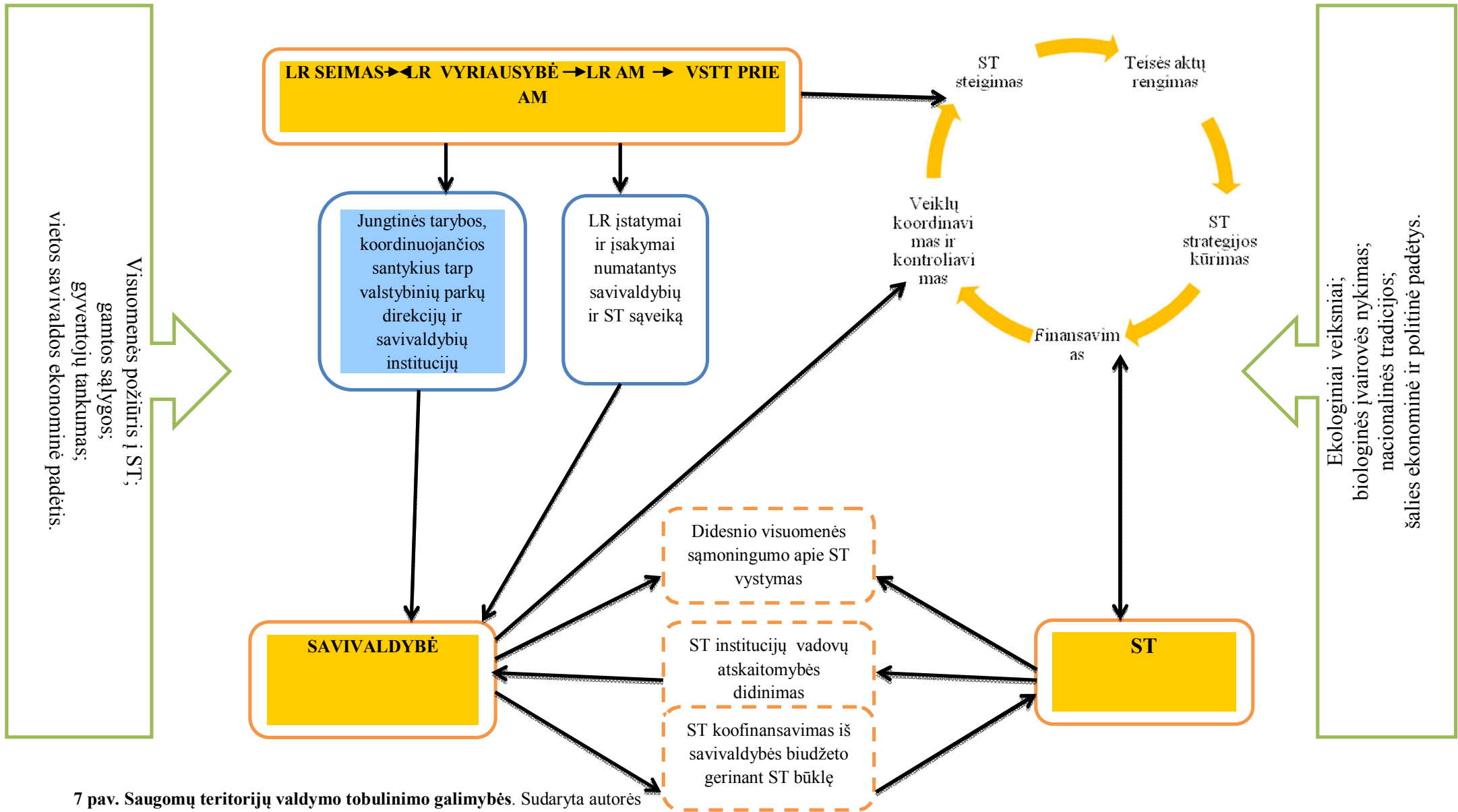
Akmenės rajono savivaldybėje esančios saugomos teritorijos, siekdamos tobulinti jų valdymą, turi ir toliau išmintingai naudotis teikiama parama bei priimti išskylančius sunkumus. Šiuo metu, ST direkčių administracijoms turint pakankamai daug sprendimų priėmimo laisvės ir galimybių savarankiškai vykdyti veiklą, vietos savivaldos lygmenyje bendradarbiavimas galėtų būti aktyvesnis, sąveikos horizontalios, grindžiamos pasitikėjimu ST darbuotojų kompetencija plėtoti vykdomas veiklas, patikint visą veiklos koordinavimą saugomų teritorijų direkčių administracijoms. Taip pat siekti, kad turint pakankamai sprendimų priėmimo laisvės, regioniniam parkui būtų suteikta galimybė parasčiau koreguoti tvarkymo planus, o statybų priežiūros funkcija būtų perduota statybų inspekcijai. Rezervate galėtų būti atsisakoma nuo bausmių politikos, pereinama prie problemų sprendimo per bendradarbiavimą ir bendravimą.

Remiantis šiame MD pateiktomis teorinėmis ir atliktu kompleksiniu tyrimu gautomis išvalgomis, parengtas saugomų teritorijų valdymo atskiroje savivaldybėje tobulinimo modelis (7 pav.), jis galėtų būti taikomas ir kitose, ST turinčiose savivaldybėse.

Saugomų teritorijų valdymo savivaldybėje tobulinimo modelyje parodyta LR teisiniais aktais reglamentuota (melsva linija apibrėžtas rėmelis) ir dabar veikiančios saugomų teritorijų valdymo struktūros (pilno užpildymo rėmeliai su išsistinėmis linijomis), tame tarpe ir visuomeninės (jungtinės tarybos) bei joms turintys įtakos išoriniai veiksniai (šoninės žalia linija apibrėžtos figūros). Išoriniai veiksniai (visuomenės požiūris į ST; gamtos sąlygos; gyventojų tankumas; vietos savivaldos ekonominė padėtis; ekologiniai veiksniai; biologinės įvairovės nykimas; nacionalinės tradicijos; šalies ekonominė ir politinė padėtis), kurie minimi teoriniuose šaltiniuose, buvo aktualizuoti ir tyrime per interviu metodą gautuose pasisakymuose, atskiri (visuomenės požiūris į ST; vietos savivaldos ekonominė padėtis) itin dažnai. Jie turi įtakos saugomų teritorijų valdymo procesui, į juos turi reaguoti centrinis ir lokalus ST valdymo lygmenys.

Modelis numato ir šiuo metu svarbias priemones (geltonu punktyru apibrėžtos), kurios savivaldybės ir ST direkčių bendras pastangas padarytų veiksmingesnes. Manytina, kad siekiant gerinti saugomų teritorijų valdymą vietiniame lygmenyje būtina:

- Saugomų teritorijų direkčioms ir savivaldybei suderinti veiksmus plėtojant ir vystant visuomenės sąmoningumą apie saugomas teritorijas, plačiau diskutuojant kartu ir visuomenėje apie šios veiklos naudą savivaldybei: gerėjantis rajono įvaizdis ir žinomumas, išskirtinumas, sveika aplinka, sukurtos darbo vietos, turizmo ir rekreacijos skatinimas pritraukiant investicijas.
- Saugomų teritorijų institucijų vadovams didinti atskaitomybę savivaldybei už suteikto iš savivaldybės koofinansavimo vykdomai ST veiklai panaudojimą.
- Savivaldybei, suvokiant saugomų teritorijų naudą, prisidėti finansiškai prie ST vykdomos veiklos ir toliau: numatant lėšas biudžete, įtraukiant ST į savivaldybės ar jos institucijų rengiamus ir vykdomus projektus ir pan.
- Saugomų teritorijų ir savivaldybės specialistai, dalyvaujantys saugomų teritorijų valdyme ir susidurdami su saugomų teritorijų teisinės bazės spragomis teiktų bendrus pasiūlymus dėl saugomų teritorijų juridinių aktų pertvarkos.

7 pav. Saugomų teritorijų valdymo tobulinimo galimybės. Sudaryta autorės

IŠVADOS

- Atlikus mokslinės literatūros analizę matyti, kad pasaulyje saugomų teritorijų valdymo tematikai dėmesys pradėtas skirti išplitus biologinės įvairovės grėsmei. Lietuvoje saugomos teritorijos steigiamos teritorijose, kurios svarbios gamtiniu ir kultūriniu atžvilgiu. Skirtingi saugomų teritorijų steigimo tikslai lemia skirtingą saugomų teritorijų valdymą ir veiklos reglamentavimą bei jų įgyvendinimą. Lietuvos įstojimas į ES ir tarptautiniai susitarimai apsunkino saugomų teritorijų valdymą, tačiau taip pat sudarė galimybę išsaugoti nykstančias rūšis bei gauti finansavimą jų būklės gerinimui.

Savivaldybės ir saugomos teritorijos sąveikauja per sukurtus institucinius mechanizmus. Regioninių parkų valdymas vykdomas pasitelkiant jungtines tarybas, tačiau jis veiksmingas tik tuo atveju, jei procese dalyvaujančių narių iniciatyvos saugomų teritorijų atžvilgiu yra teigiamos. Rezervatų valdyme sąveika su savivaldybe priklauso nuo abiejų šalių noro bendradarbiauti. Įvertinus pastarųjų metų savivaldybės indėlį į saugomas teritorijas matyti, kad savivaldybė prisideda prie veiklų ir būklės gerinimo saugomose teritorijose.

Šiuo metu vyraujančios saugomų teritorijų valdyme problemos kyla dėl per didelės institucijų valdymo centralizacijos, teisės aktų nesuderinamumo, nepakankamo visuomenės informavimo.

- Atlikus teisės aktų analizę matyti, kad saugomų teritorijų įtraukimas į tarptautinių konvencijų sąrašus suteikia galimybę bendromis šalių pastangomis išsaugoti ir atkurti nykstančias rūšis, padeda pritraukti lėšas, skirtas saugomų teritorijų būklės gerinimui. Lietuvoje saugomų teritorijų valdymo reglamentavimas pasižymi teisės aktų gausa. Įstatymai numato konkrečių sričių saugomų teritorijų valdyme teisinius pagrindus šalies lygiu. Atskirų saugomų teritorijų veiklą reglamentuoja jų nuostatai. Įstatymais taip pat numatoma savivaldybės sąveika su saugomomis teritorijomis per sukurtus teisinius ir institucinius mechanizmus.

- Atlikus kokybinį tyrimą Akmenės rajono savivaldybėje, pastebimas pritarimas LR Vyriausybės vykdytai saugomų teritorijų vystymo politikai ir prisiimant papildomus darbus, ES teikiama paramai gerinant saugomų teritorijų būklę. Tyrimas atskleidė, kad teisinė bazė, pasak saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančių specialistų, yra pakankamai išvystyta, tačiau būtinas didesnis visuomenės informavimo ir teisinės bazės suderinamumas. Siekiant įgyvendinti Lietuvos ratifikuotus tarptautinius susitarimus, Lietuvos teisinė bazė yra nuolat papildoma naujais teisiniais dokumentais. Dėl šios priežasties būtina atsižvelgti į visų žmonių, kuriuos tiesiogiai ar netiesiogiai gali paveikti planuojama veikla, pozicijas. Norint to pasiekti, būtina žinoti ir valdyti visuomenės dalyvavimo metodologiją.

Atliekant tyrimą taip pat išryškėjo saugomų teritorijų institucijų vadovų, kaip tarpinės grandies tarp saugomų teritorijų ir savivaldybės, vaidmens svarba. Nustatyta, kad dėl vadovų atskaitingumo užmegzta itin stipri sąveika.

Sutikdama, kad savivaldybės teritorijoje esančios saugomos teritorijos ne tik gerina savivaldybės įvaizdį, bet ir turi tiesioginės įtakos rajono ekonominiam vystymuisi, savivaldybė dalinai finansuoja saugomose teritorijose vykdomus projektus. Nors instituciniai mechanizmai sąveikai su savivaldybe sukurti tik regioninio parko atžvilgiu, glaudžiai bendradarbiaujama ir su rezervatu.

Gerėjantis saugomų teritorijų įvaizdis jas priartinant prie visuomenės ES struktūrinių fondų ir savivaldybės dalinio finansavimo dėka nepadedą išvengti konfliktų su visuomene. Tam siūloma didinti visuomenės sąmoningumą. Artimiausiu metu, atsižvelgiant į visuomenės siūlymus dėl saugomų teritorijų veiklos gerinimo, numatoma Akmenės rajone steigti geologinį parką.

Išanalizuotos literatūros ir atlikto tyrimo gautos medžiagos pagrindu galima teigti, kad tyrimo pradžioje išreikštas ginamasis teiginys „**Akmenės rajono savivaldybėje esančių saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas įtakoja mažas visuomenės įsitraukimas į sprendimų priėmimą bei saugomų teritorijų teisinės bazės spragos**“ pasitvirtino.

LITERATŪRA

1. Aleknavičius, P., 2008. *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė*. Kaunas: Ardiva
2. Augustauskas, J., 2011. *Europos ekologinis tinklas NATURA 2000*. [žiūrėta 2014-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.naturephoto.lt/straipsnis/europos_ekologinis_tinklas_natura_2000>
3. Baltrėnas, P., Butkus, D., Oškiniš, V., Vasarevičius, S., Zigmontienė, A., 2008. *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Technika.
4. Baranauskas, Ž., 2011. *Saugomos teritorijos NATURA 2000*. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://saugomosteritorijos.wordpress.com/pasaulio-mastu/natura-2000/>>
5. Baškytė, R., Bezaras, V., Kavaliauskas, P., Klimavičius, A., Raščius, G., 2006. *Lietuvos saugomos teritorijos*. Vilnius: Lututė.
6. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2007. *Bendra informacija apie Europos ekologinį tinklą Natura 2000*. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#a/6802>>
7. Bevir, M., 2007. *Encyclopedia of Governance*. Sage Publ. Inc.
8. Brockington, D., Igoe, J., Schmidt-Soltan, K., 2006. Conservation, Human Rights, and Poverty Reduction. *Conservation Biology*. [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1523-1739.2006.00335.x/full>>
9. Buškevičiūtė, J., Raipa, A., 2011. Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 10.
10. Butkus, A., Kuliešis, A., Šakėnaitė, D., Vižlenskas, D. Valstybinė miškų tarnyba, 2012. *Lietuvos miškų ūkio statistika 2012*.
11. Čiegis, R., (2004). *Ekonomika ir aplinka: subalansuotos plėtros valdymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
12. Dementjeva, J. (2011). *Tiesioginių užsienio investicijų poveikis žinių visuomenės kūrimui darnaus vystymosi kontekste. Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2011. Nr. 1 (25). Research papers
13. Dudley, N., 2008. *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Switzerland: Page Bros
14. Environment and Heritage, 2014. *Conservation Reserves*. [žiūrėta 2014-11-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.environment.nsw.gov.au/protectedareas/>>
15. Folke, C., Pritchard, Jr., L., Berkes, F., Colding, J., Svedin, U., 2007. The Problem of Fit between Ecosystems and Institutions: Ten Years Later. *Ecology and Society*, 12. [žiūrėta 2014-11-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecologyandsociety.org/vol12/iss1/art30/>>
16. Gillespie, A., 2009. Defining internationally protected areas. *Journal of International Wildlife Law and Policy*, 12.
17. Godienė, G., 2013. Kraštovaizdžio politika Lietuvos savivaldybėse: padėtis ir iššūkiai. *Kraštovaizdžio architektūra– iššūkiai ir prioritetai*. [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: <http://lkas.lt/sites/default/files/Leidin2013_tekstas_g2_on.pdf#page=80>
18. Grikevičius, R., 2009. *Nuostabūs miškas*. Vilnius: Petro ofsetas
19. Grodzinska- Jurczak, M., Cent, J., 2011. Expansion of Nature Conservation Areas: Problems with Natura 2000 Implementation in Poland? *Environmental Management*, 47. [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą:

- <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3016195/>>
20. Gurskienė, V., Tarvydienė, M. E., 2008. Teritorijų planavimas. Aleksandro Stulginskio universitetas: UAB "Ardiva"
 21. Hammer, T., 2007. *Protected areas and regional development: conflicts and opportunities*. Aldershot: Ashgate
 22. Ignatavičius, G., Satkūnas, J., Sinkevičius, S., Šulijienė, G., Valentukevičienė, M., 2013. *Lietuvos gamtinė aplinka: būklė, procesai ir raida*. Kaunas: AB KOPA
 23. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, 2012. *Guidelines for applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas*. Switzerland: IUCN.
 24. Ivavičiūtė, G., Gurskienė, V., 2010. Lietuvos saugomų teritorijų reglamentavimas. *LŽŪU mokslo darbai*, 87.
 25. Izurieta, A., Sithole, B., Stacey, E., Xenie, H., Campbell, B., Donohoe, P., Ruda, J., Wilson, L., 2011. Developing Indicators for Monitoring and Evaluating Joint Management Effectiveness in Protected Areas in the Northern Territory, Australia. *Ecology and Society*, 16. [žiūrėta 2014-11-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecologyandsociety.org/vol16/iss3/art9/>>
 26. Jankevičius, K., Stasinas, J., 2000. *Lietuvos aplinkosaugos raida*. Vilnius: ABO.
 27. Juknevičiūtė, A., 2014. Saugomų teritorijų miškuose valdymo ypatumai. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*
 28. Juknevičiūtė, A., Mierauskas, P., 2012. *Saugomų teritorijų plėtra Lietuvoje: valdymo iššūkiai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 29. *Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi konferencija „Rio+20“*, 2012. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. [žiūrėta 2014-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1535>>
 30. Jurkonis, N., 2012. *Kraštovaizdžio ekologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
 31. Kirstukas, M., 2004. *Lietuvos gamta. Saugomos teritorijos*. Kaunas: Lututė.
 32. Klimienė, A., Paliulienė, R., Klimas, R., 2011. *Saugomų teritorijų vaidmuo visuomenės neformaliajam ekologiniam švietimui*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla
 33. Kohl, J., 2007. *Barriers to Implementing Protected Area Strategic Plans*. [žiūrėta 2014-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.recpro.org/assets/Library/Planning_Guidance/barriers_to_implementing_protected_area_strategic_plans.pdf>
 34. Kurlavičius, P., 2010. *Agrarinė aplinkosauga*. Vilnius: VšĮ Baltijos aplinkos forumas
 35. Lazdinis, I., 2008. *Aplinkos politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
 36. Lazdinis, I., Rudzeikienė, V., Azbainis, V., 2012. *Lietuvos parkų vertinimas naudojant kontingento vertinimo metodą*. Darnaus vystymosi strategija ir praktika/Mokslo darbai
 37. Lazdinis, I., Rudzkiene, V., Azbainis, V., 2012. *Saugomų ekosistemų vertinimas socialinių ekologinių aspektu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
 38. Lazdinis, I., Šaltenytė, A., 2011. Biologinės įvairovės apsaugos reglamentavimas: Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai. *Darnaus vystymosi strategija ir praktika*.
 39. Leverington, F., Hockings, M. & Costa, K.L., 2008. Management effectiveness evaluation in protected areas - a global study. *Report for the project 'Global study into management effectiveness evaluation of protected areas'*. The University of Queensland.

40. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2011. *Rekomendacijų bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis projektas*. [žiūrėta 2014-11-21]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=11299>
41. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 2013. *Kraštovaizdžio politikos įgyvendinimas*. [žiūrėta 2014-12-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#r/1658>>
42. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos administracijos, *įstaigų prie ministerijos ir ministerijos sistemos įstaigų ir įmonių schema*, 2014. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. [žiūrėta 2014-11-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/files/0.496197001410178854.pdf>>
43. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos struktūra, 2013. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. [žiūrėta 2014-11-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkmlt.lt/index.php?1736487716>>
44. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2014. *Švenčiame tarptautinę biologinės įvairovės dieną*. [žiūrėta 2014-11-22]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=14655>
45. Lietuvos saugomų teritorijų direktorių teikiamų paslaugų saugomų teritorijų lankytojams studija, 2009. VšĮ “Turizmo plėtros institutas”. [žiūrėta 2014-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.pelkes.gpf.lt/images/File/ST%20turizmo%20paslaugos%202009.pdf>>
46. Lietuvos statistikos departamentas, 2013. *Lietuvos statistikos metraštis*. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas
47. Lipavičius, J., 2008. Saugomų teritorijų teisinis režimas Europos Sąjungos šalyse. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
48. Lockwood, M., 2010. Good governance for terrestrial protected areas: a framework, principles and performance outcomes. *Journal of Environmental Management*.
49. Lokwood, M., Worboys, G. L., Kothari, A., 2006. *Managing Protected Areas: a global guide*. London: Earthscan
50. Lopoukhine, N., Crawhall, N., Dudley, N., Figgis, P., Karibuhoye, C., Laffoley, D., Miranda Londoño, J., MacKinnon, K., Sandwith, T., 2012. Protected areas: providing natural solutions to 21st Century challenges. *Sapiens*. [žiūrėta 2014-11-22]. Prieiga per internetą: <<http://sapiens.revues.org/1254>>
51. Melnikas, B., Smaliukienė, R., 2007. *Strateginis valdymas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
52. Mierauskas, P., 2009. *Gamtotvarka*. Vilnius: Petro ofsetas
53. Mierauskas, P., 2010. *Suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
54. Mierauskas, P., 2012. *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
55. Mierauskas, P., Smalskys, V., 2013. Saugomų teritorijų sistemų organizavimo principai viešojo valdymo kontekste. *Viešojo politika ir administravimas*.
56. Mirinas, S., 2003. *Saugomos teritorijos Lietuvoje: LŽŪU studentams*. Akademija: LŽŪU leidybos centras.
57. Nature Conservation Agency, 2012. Nature Conservation Agency. [žiūrėta 2014-04-25]. Prieiga per internetą: <http://www.daba.gov.lv/public/eng/nature_conservation_agency/>
58. Nielsen, G., 2012. Capacity development in protected area management. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 4

59. *Pasaulinė pelkinių vietovių diena*, 2002. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. [žiūrėta 2014-02-23]. Prieiga per internetą: <http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=93>
60. *Pasaulio paveldo konvencija ir jos įgyvendinimo gairės*, 2014. Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija. [žiūrėta 2014-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/kultura/pasaulio-paveldas/pasaulio-paveldo-konvencija>>
61. *Pasaulio paveldo objektai Lietuvoje*, 2004. Kultūros paveldo departamentas. [žiūrėta 2014-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/lt/node/781>>
62. *Protection of Species and Habitats*, 2014. Latvian Environment, and the Ministry of Regional Development. [žiūrėta 2014-04-24]. Prieiga per internetą: <http://www.varam.gov.lv/eng/darbibas_veidi/protection_of_species_and_habitats/>
63. Raudonikis, L., 2004. *Europos sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje*. Kaunas: Lututė
64. Raudonytė, J., 2009. Ūkinė veikla Lietuvos valstybiniuose parkuose. *Annales Geographicae*
65. Republic of Estonia Ministry of the Environmental, 2014. *About the Ministry*. [žiūrėta 2014-11-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.envir.ee/en/introduction-ministry-environment>>
66. Rowell, T. A., 2009. *Management planning guidance for protected sites in the UK; A comparison of decision-making processes in nine guides*. Journal for Nature Conservation.
67. Rudzkienė, V., 2011. *Prof. V. Rudzkienė: Lietuvos saugomų teritorijų sistema ypač paini ir sudėtinga*. [žiūrėta 2014-06-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.forest.lt/go.php/lit/prof.V.Rudzkiene-Lietuvos-saugomu-teritoriju-sistema-ypac-paini-ir-sudetinga-/3642/1>>
68. Sims, K., 2009. *Conservation and Development: Evidence from Thai Protected Areas*. [žiūrėta 2014-11-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.webmeets.com/files/papers/WCERE/2010/293/Sims%20Thai%20PA%2012-20-09.pdf>>
69. Smalskys, V., 2010. Viešojo administravimo santykis su kitais mokslais. *Viešasis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
70. Stacey, N., Izurieta, A., Garnett, S. T., 2013. Collaborative Measurement of Performance of Jointly Managed Protected Areas in Northern Australia. *Ecology and society*. [žiūrėta 2014-11-21]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.5751/ES-05273-180119>>
71. Stanaitis, A., 2006. *Natūralios gamtos išsaugojimas ir aplinkosauga – viena svarbiausių žmonijos išgyvenimo sąlygų*. [žiūrėta 2014-05-06]. Prieiga per internetą: <http://www.parkuasociacija.lt/show/lt/news/id_98.html>
72. Stoll-Kleemann, S., Welp, M., 2006. *Toward a more effective and democratic natural resources management. Stakeholder dialogues in natural resources management: theory and practise*. Berlin- Heidelberg: Springer Verlag
73. Stoškus, S., Beržinskienė, D., 2005. *Vadyba*. Kaunas: Technologijos leidykla.
74. *Structure of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development*, 2014. Ministry of environmental protection and Regional Development. [žiūrėta 2014-11-10]. Prieiga per internetą: <http://www.varam.gov.lv/eng/par_ministriju/str/>
75. Tavorienė, V., 2012. *Saugomos teritorijos virto džiunglėmis*. [žiūrėta 2014-11-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/verslas/kaimas/saugomos-teritorijos-virto-dziunglemis.d?id=59299491>>

76. Telešienė, A., 2013. *Įvadinis kursas į kompiuterizuotą kokybinių duomenų analizę*. [žiūrėta 2014-12-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_III_3_2_2.html>
77. The International Union for Conservation of Nature (IUCN), 2014. *IUCN Protected Areas Categories System*. [žiūrėta 2014-10-29]. Prieiga per internetą: <http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_quality/gpap_categories/>
78. United Nations Environment Programme (UNEP), 2014. Protected areas. *Areas of biodiversity importance*. [žiūrėta 2014-11-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.biodiversity-z.org/content/protected-areas>>
79. Vaitkevičius, V., 2003. *Alkai: baltų šventviečių studija*. Vilnius: Diemedis
80. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012. *Apie saugomų teritorijų tarnybą*. [žiūrėta 2014-04-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/75>>
81. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012. *Apie Natura 2000*. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=74>
82. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012. *Problemų sprendimo būdai*. [žiūrėta 2014-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=33>
83. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2015. *Saugomų teritorijų statistika*. [žiūrėta 2015-01-06]. Prieiga per internetą : < <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/188>>
84. Žydžiūnaitė, V., 2007. *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija

DOKUMENTAI

1. 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. *Valstybės žinios*. 1997. Nr. 21-499
2. Aplinkos ministro įsakymas „Dėl Valstybinių parkų direktorių ir jų pavaduotojų skyrimo jungtinių tarybų nariais“. *Valstybės žinios*. 2008. Nr. D1-379
3. Biologinės įvairovės konvencija. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 69-1662
4. Europos kraštovaizdžio konvencija. Susiję dokumentai. 2012. Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.
5. Konvencija dėl tarptautinės svarbos šlapžemių, ypač vandens paukščių buveinių. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 19-591
6. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. I-2223.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 54 str. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. KONST
8. Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2010. Nr. VIII-498.
9. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. I-671.
10. Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. I-733
11. Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. I-1495
12. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. IX-628.
13. Lietuvos Respublikos Statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. I-124
14. Lietuvos Respublikos Teritorijų planavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. I-1120
15. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. I-533
16. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. I-446.
17. Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencija. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. 50-1742.
18. Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvencija. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 50-1742
19. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. 1160
20. Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 2006. Nr. 73-2766.
21. Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklės. *Valstybės žinios*. 2007. Nr. D1-585
22. Saugomų teritorijų nuostatai. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. D1-404
23. Saugomų teritorijų strateginio planavimo dokumentų rengimo ir tvirtinimo tvarkos aprašas. *Valstybės žinios*. 2012. Nr. 287.
24. Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai. *Valstybės žinios*. 2010. Nr. 996.
25. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos. Europos Bendrijų taryba. 1992.
26. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2010-2012 metų strateginis veiklos planas. 2010. Nr. 264
27. Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatai. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. D1-404
28. Viešojo valdymo tobulinimo komisijos posėdžio protokolas. 2014. Nr. 63-5

PRIEDAI

Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos „Geras valdymas vietos savivaldoje: įtraukimas, bendradarbiavimas, įgalinimas plėtojant regionus“ dalyvio pažymėjimas

**ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS**
SOCIALINIŲ MOKSLŲ
FAKULTETAS

PAŽYMĖJIMAS

Šis pažymėjimas liudija, kad:

Alma Maneikytė

dalyvavo 3-oje Tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje
GERAS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE: ĮTRAUKIMAS, BENDRADARBIAVIMAS, ĮGALINIMAS PLĖTOJANT
REGIONUS

ir skaitė pranešimą tema:

„Saugomų teritorijų LR valdymo problematika keičiantis jų paskirčiai“

Socialinių mokslų fakulteto dekanas

doc. dr. Gintaras ŠAPARNIS

Šiauliai
2014 m. spalio 17-18 d.

Registracijos Nr. 2014/SMIP 510

**Straipsnis, publikuotas konferencijos CD „3rd International Scientific-Partical
Conference GOOD GOVERNANCE AT LOCAL SELF-GOVERNMENT:
INVOLMENT, COLLABORATION AND EMPOWERMENT FOR REGIONAL
DEVELOPMENT“**

SAUGOMŲ TERITORIJŲ LR VALDYMO PROBLEMATIKA KEIČIANTIS JŲ PASKIRČIAI

Alma Maneikytė

*Šiaulių universiteto Viešojo administravimo katedros magistrantė, Architektų g. 1, LT-78366
Šiauliai, Lietuva, el. paštas: almaneikyte@gmail.com*

Anotacija

Valstybės saugomoms teritorijoms keliami vis didesni uždaviniai, tad veiksmingas šių teritorijų valdymas tampa moksliniu tyrimu objektu. Pristatomame tyrime, pasitelkus mokslinės literatūros, statistikos ir teisinių dokumentų analizę, apibendrinamos pastaraisiais metais LR mokslininkų ir politikų matomos saugomų teritorijų valdymo problemos.

Pagrindiniai žodžiai: saugomų teritorijų valdymas, instituciniai ir teisiniai mechanizmai, viešojo sektoriaus institucijų valdymas, savivaldybės ir kitų institucijų bendradarbiavimas.

Saugomomis teritorijomis vadinami plotai, turintys mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę. Europoje saugomų teritorijų plotai egzistuoja jau kelis tūkstančius metų dėl dvasinių ir religinių priežasčių. Šiuo metu saugomos teritorijos užima daugiau nei 18 proc. viso Europos ploto. Didžiausia dalis saugomų teritorijų, t.y. net 80 proc. įkurta pokario laikotarpiu, 1962 m., vykstant Pasaulio parkų kongresui. Per pastarąjį šimtmetį Europoje saugomų teritorijų plotas padidėjo nuo kelių šimtų iki 1, 2 mln. km².

Pagrindinė tarptautinė sutartis, jungianti beveik 200 šalių, yra *Biologinės įvairovės konvencija* (Žin., 1995, Nr. 69-1662), kuria remiantis, šalys narės steigia saugomas teritorijas biologinės įvairovės išsaugojimui. Taip pat saugomų teritorijų ploto didėjimui įtakos turi NATURA 2000 tinklas, pagal kurį steigiamos buveinių apsaugai (BAST) ir paukščių apsaugai (PAST) svarbios teritorijos. Šios saugomos teritorijos steigiamos, kai valstybė pateikia pasiūlymą, kuri teritorija turėtų būti įtraukta į NATURA 2000 tinklą. Įvertinus, kad šalis atitinka kriterijus ir įtraukus šią teritoriją į NATURA 2000 tinklą, nustatomi tikslūs jos plotai ir tvarkymas, už kurį atsakinga pati valstybė. Ji nuolat skatinama rengti tvarkymo planus. Teisinis NATURA 2000 pagrindas yra dvi Europos Sąjungos gamtos apsaugos direktyvos – 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos; 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos.

Lietuvos Respublikos Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2014 metų duomenimis, ypač saugomos teritorijos Lietuvoje užima virš 1 025 tūkst. ha, t. y. apie 15.71 proc. šalies ploto. Saugomos teritorijos steigiamos norint **išsaugoti** gamtinius, kultūros paveldo, kraštovaizdžio objektus, ir biologinę įvairovę, užtikrinant ekologinę pusiausvyrą bei subalansuotą gamtos išteklių naudojimą. Šių plotų svarbą pripažįsta tiek nacionalinė tiek ir tarptautinė teisė.

Saugomos teritorijos visuomenei svarbios ekologiniu ir moksliniu požiūriu. Tačiau gamtinis kraštovaizdis dažnai keičiamas arba visiškai sunaikinamas pačio žmogaus. **Tad veiksmingas saugomų teritorijų valdymas yra viena iš sąlygų norint išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo vertybes ateities kartoms bei užtikrinti jų apsaugą.** Ne vieno mokslininko, politiko ir vadybininko nuomone (Juknevičiūtė, 2012; Mierauskas, 2012a, 2013b; Smalskys, 2013; Gurskienė, Ivavičiūtė, 2010) Lietuvoje saugomų teritorijų valdymas dar vykdomas hierarchinės sistemos principais, t. y. iš viršaus į apačią.

Atskirus saugomų teritorijų valdymo klausimus Lietuvos Respublikoje yra analizavę Mierauskas, (2009a, 2010b, 2012c), Juknevičiūtė, (2012a, 2014b), Melnikas, Smaliukienė, (2007) ir kt., tokių tyrimų nėra daug, todėl atskiro rajono atvejo analizė galėtų giliau parodyti tokių teritorijų valdymo problemas.

Tyrimu keliamas klausimas: Kokie matomi instituciniai ir juridiniai mechanizmai LR valdant saugomas teritorijas? Kokios problemos saugomų teritorijų valdyme kyla rajono teritorijoje esančioms saugomų teritorijų institucijoms ir rajono savivaldybei?

Šio tyrimo tikslas: išanalizavus saugomų teritorijų LR tinklą struktūros ir teisinio reguliavimo aspektais bei pastarųjų metų mokslininkų ir praktikų publikacijas, apibendrinti pagrindines problemas, kurios kyla valdant saugomas teritorijas atskiros savivaldybės teritorijoje.

Taikyti metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų analizė ir apibendrinimas, jų vizualizacija standiniu pranešimu.

Saugomų teritorijų valdymas ir čia kylančios problemos

„Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytais aiškiais ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka)“ (Saugomų teritorijų įstatymas, Žin., 2001, Nr. IX-628). Remiantis Raudonikiu, L. (2004), Baškyte, R. ir kt. (2006), Mierausku, P. (2009), *siekiant išsaugoti* visų tipų gamtinius ir kultūrinius kraštovaizdžius, atskirus jų komponentus, *sudaryti sąlygas moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams*, taip pat *plėtoti gamtosauginio švietimo galimybes* bei *apsaugoti* gamtinius bei kultūrinius paminklus Lietuvoje įkurtos saugomos teritorijos. Šiuo apibendrinimu kartu išsakytos pagrindinės saugomų teritorijų kaip institucijų veiklos kryptys.

Tam tikro regiono ar valstybės saugomos teritorijos sudaro jų tinklą. Įvairaus pobūdžio, paskirties ir naudojimo režimo tam tikrame regione, užtikrinanti šioms teritorijoms skiriamų funkcijų atlikimą vadinama saugomų teritorijų sistema. Šios sistemos sukūrimas leidžia racionaliau panaudoti saugomas teritorijas jų funkcijų atlikimui.

Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (IUCN) 1994 m. Generalinėje asamblėjoje patvirtino šešias saugomų teritorijų kategorijas pagal teritorijų tvarkymo principus. Remiantis Dudley, N. (2008), Baltrėnu, P. ir kt. (2008), Mierausku, P. (2009) bei Jurkoniu, N. (2012), išskiriamos šios saugomų teritorijų kategorijos:

1. *rezervatai*. Steigiami ir tvarkomi moksliniams poreikiams tenkinti ir laukinės gamtos apsaugai;
2. *nacionaliniai parkai*. Steigiami ir tvarkomi gamtinių ekosistemų apsaugai ir rekreacijos plėtrai;
3. *gamtos paminklai*. Steigiami konkrečių gamtos elementų efektyviai apsaugai ir tvarkymui;
4. *buveinių ir rūšių vietovės* arba *gamtiniai draustiniai*, kuriems išsaugoti reikia tvarkyti gamtą;
5. *saugomos kraštovaizdžio ar jūrų akvatorijos vietovės*. Steigiamos kraštovaizdžiui išsaugoti ir rekreacijai plėtoti;
6. *tvarkomos gamtinių išteklių vietovės*. Steigiamos subalansuotam gamtos išteklių naudojimui ir apsaugai.

Remiantis Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu (Žin., 2001, Nr. IX-628), Aleknavičiumi, P. (2008) bei Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2012 metų duomenimis, saugomų teritorijų sistemą Lietuvoje sudaro šios saugomų teritorijų kategorijos (žr. 1 lentelę)

1 lentelė

Lietuvos saugomų teritorijų sistemos sudėtinės dalys.

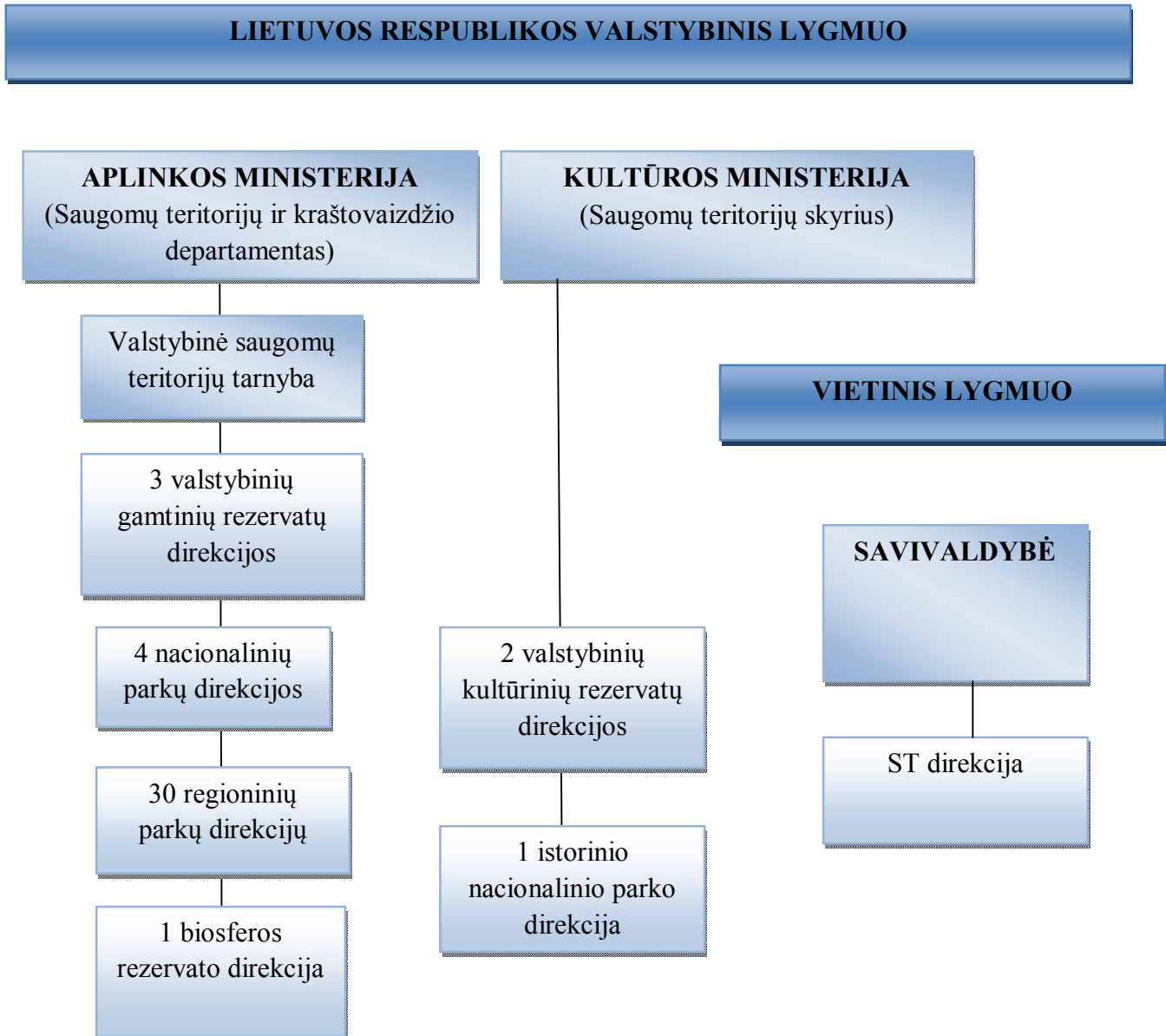
Saugomų teritorijų kategorijos	Saugomų teritorijų tipai		
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Rezervatai	Gamtiniai	
		Kultūriniai	
	Draustiniai	Gamtiniai	Geologiniai, geomorfologiniai, pedologiniai, hidrografiniai, telmologiniai, talasologiniai, botaniniai, zoologiniai, botaniniai-zoologiniai, genetiniai
		Kultūriniai	Archeologiniai, istoriniai, etnokultūriniai, urbanistiniai/ architektūriniai
		Kompleksiniai	Kraštovaizdžio, kartografiniai
	Paveldo objektai/paminklai	Gamtos paveldo	Geologiniai, geomorfologiniai, hidrografiniai, hidrogeologiniai, botaniniai, zoologiniai
Kultūros paveldo		Archeologiniai, mitologiniai/ istoriniai, memorialiniai, architektūriniai/ inžineriniai,	

		dailės	
Ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos	Ekologinės apsaugos zonos	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrosios ekologinės apsaugos (miestų ir kurortų, pajūrio ir laukų, požeminių vandenių, paviršinio vandens telkinių, agrarinių takoskyrų, intensyvaus karsto apsaugos) • Buferinės apsaugos (valstybinių parkų, rezervatų ir draustinių, paveldo objektų apsaugos) • Fizinės apsaugos (paveldo objektų, valstybinio geodezinio pagrindo punktų, elektros linijų, dujotiekių ir naftotiekių, ryšių linijų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos) • Regimosios (vizualinės) apsaugos (paveldo objektų, astronomijos observatorijų, aerodromų bei kitų infrastruktūros objektų apsaugos) • Sanitarinės apsaugos (gamybinių ir komunalinių objektų, žemės ūkio įmonių bei kitų ūkio ir infrastruktūros objektų apsaugos) 	
Atkuriamosios apsaugos prioriteto teritorijos	Atkuriamieji sklypai	Uogynų, grybų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynų, požeminio vandens, kt. atsinaujinančių išteklių atkurti	
	Genetiniai sklypai	Sėkliniams medynams ir kt. rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti	
Kompleksinės saugomos teritorijos	Valstybiniai parkai	Nacionaliniai	Istoriniai nacionaliniai
		Regioniniai	Istoriniai regioniniai
	Biosferos monitoringo teritorijos	Biosferos rezervatai	
		Biosferos poligonai	

Šaltinis: Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. IX-628); Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2012

Saugomų teritorijų valdymo (angl. *protected area governance*) samprata, pasak Mierausko, P. (2012; cit. Lockwood, 2010), apima saugomų teritorijų sistemos politinį ir teisinį reguliavimą, atskirų teritorijų administravimą, teritorijų naudojimą, tvarkymą ir jo planavimą, kontrolę, veiklų priežiūrą, monitoringą, efektyvumo vertinimą ir sprendimų priėmimą. Ankstesnėms saugomų teritorijų valdymo formoms taikomas, ir dabar dar kartais vartojamas, *management* terminas. Pasak šio autoriaus, vienas svarbiausių saugomų teritorijų valdymo tikslų yra *subalansuoti vertybių išsaugojimą ir visuomenės poreikių tenkinimą bei užtikrinti darnų teritorijos vystymą* (Mierauskas, 2010). Dažniausiai nuo valdymo priklauso saugomų teritorijų apsaugos tikslų ir uždavinių įgyvendinimas bei tvarkymo efektyvumas. Plečiantis saugomų teritorijų tipų įvairovei, kito ir jų valdymo formos. Steigiant įvairių tipų saugomas teritorijas, jų valdymas tapo sudėtingesnis, reikalaujantis įvairesnių išteklių. Saugomų teritorijų valdymo suvokimas kito keičiantis viešojo valdymo sampratai. V Pasaulio parkų kongreso (2003) nutarimuose ir rekomendacijose buvo pažymėta saugomų teritorijų valdymo svarba ir rekomenduota *į saugomų teritorijų valdymą įtraukti suinteresuotuosius asmenis*. Kai valdymo procese pradėjo dalyvauti daugiau veikėjų (suinteresuotųjų asmenų, piliečių, jų grupių), ne vien tik valstybinės institucijos, keitėsi bendrieji viešojo valdymo procesai, tame tarpe ir saugomų teritorijų valdymas. (Mierauskas, Smalskys, 2013).

Pagal mokslininkus (Mierauskas, 2010, cit. Lokwood, M. ir kt., 2006), saugomų teritorijų valdymas gali apimti sisteminį (visos šalies saugomų teritorijų sistemos lygmenį) bei vietinį (atskiros saugomos teritorijos lygmenį) (žr. 1 pav.).

1 pav. Saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančios institucijos. Sudaryta autorės, remiantis saugomų teritorijų tarnybos duomenimis (2014).

Iš 1 paveikslo matyti, kad saugomas teritorijas Lietuvoje yra įsteigusios Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Kultūros ministerija bei Vilniaus miesto savivaldybė. Rezervatai, nacionaliniai parkai, regioniniai parkai ir biosferos rezervatas turi direkcijas. Jų steigėja yra Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Ši tarnyba taip pat įgyvendina saugomų teritorijų politiką, vykdo jų apskaitą, organizuoja apsaugą ir tvarkymą. Tris saugomas teritorijas yra įsteigusi Kultūros ministerija, vieną – Vilniaus miesto savivaldybė. Aplinkos ministerijos tiesioginė funkcija yra saugomų teritorijų steigimas, jų tvarkymo koordinavimas. Prie šios funkcijos atlikimo prisideda ir Kultūros ministerija bei savivaldybės. Remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos duomenimis, už valstybinių kultūros rezervatų ir istorinio nacionalinio parko steigimą bei tvarkymą yra atsakinga Kultūros ministerija. O regioninius parkus steigti bei tvarkyti gali savivaldybių tarybos.

Kaip žinia, saugomų teritorijų valdymas apima: politinius valdymo aspektus; teisinius valdymo aspektus; saugomų teritorijų steigimą; projektavimą; administravimą; įvairiapusių teritorijų tvarkymą; priežiūrą; stebėseną; kontrolę. Apibendrintai tai pateikta 2 lentelėje.

Saugomų teritorijų valdymo procesas

Politinis aspektas	valdymo	Tarptautiniai susitarimai, konvencijos; ES ratifikuoti dokumentai.
Teisinis aspektas	valdymo	LR įstatymai, LR Vyriausybės nutarimai, AM ir KM ministrų įsakymai, atskiros institucijos veiklos nuostatai. Savivaldos lygiu priimami teisiniai aktai.
ST projektavimas	steigimas,	Seimas įstatymais, išskirtinė tvarka įteisinant valstybinius rezervatus ir parkus. Savivaldybės taryba teikia dėl ST objektų steigimo, teisiniais aktais nustato vietinės reikšmės apsaugos zonas.
Administravimas centriniu lygmeniu		Vyriausybė nutarimais skelbia saugomas teritorijas, saugomus sklypus, gamtos paminklus; numato finansavimo šaltinius, atskaitomybę. Aplinkos ir Kultūros ministerijos, atitinkami padaliniai įgyvendina veiklos planavimą, koordinavimą, stebėseną, kontrolę.
Administravimas vietos lygmeniu		Pagal veikiančius teisinius aktus kiekviena organizacija atskirai, pasitelkusi valdymo struktūras, panaudojant biudžeto, per projektus, iš fondų, rėmėjų gautas lėšas. Atsiskaito tarnybai.
Teritorijų priežiūra	tvarkymas,	ST institucija kartu su savivaldybe.

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 2001, Nr. IX-628), Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymu (Žin., 2014, Nr. I-533)

Centralizuotas saugomų teritorijų valdymas. LR saugomų teritorijų centralizuotą valdymą vykdo Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Atskirų saugomų teritorijų valdymą vykdo biudžetinės įstaigos – valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos. Pažymėtina, kad valstybinių parkų valdyme savivaldybės gali dalyvauti, biosferos rezervatų valdyme jų funkcijų nėra numatyta, o į valstybinių rezervatų dalinį valdymą gali įsitraukti mokslo institucijos. Miško savininkų, žvejų asociacijų, nevyriausybinių organizacijų ir kt. dalyvavimas saugomų teritorijų valdyme nėra numatytas.

Institucijos, atsakingos už vertybių, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimą, dalyvauja saugomų teritorijų valdyme. Veiklą saugomose teritorijose organizuojančių institucijų veiksmi nėra vienodi. Skirtumai atsiranda dėl skirtingų saugomų teritorijų apsaugos, tvarkymo, finansavimo ir kt. režimų. Saugomų teritorijų valdyme dalyvaujančių institucijų bendradarbiavimas taip pat turi didelę įtaką saugomų teritorijų valdymui.

Remiantis mokslininkų darbais (Mierauskas, 2012; Baškytė, ir kt. 2006; Smalskys, 2013) veiklos efektyvumui turi įtakos tai, ar valdymas centralizuotas, ar decentralizuotas. Šiandien kaimyninėse šalyse stebime skirtingas patirtis: vienoje valdymas išlieka centralizuotas, kitose valdymo funkcijos priskirtos regioninėms institucijoms. Posovietinėms šalims, įskaitant Lietuvą, būdingas centralizuotas valdymas. Tai valdymas „iš viršaus į apačią“, kai šalyse yra viena ar kelios centrinės valstybinės institucijos, atsakingos už saugomų teritorijų valdymą. Sprendimai būna priimami aukščiausiu lygiu, nepaliekant daug sprendimų priėmimo laisvės saugomų teritorijų administracijoms. Tai turi ir neigiamų ir teigiamų savybių. Teigiama tai, kad jeigu gamtos išsaugojimo atžvilgiu yra priimamas palankus sprendimas, jis turi būti įgyvendinamas tam tikroje teritorijoje o jo įgyvendinimas nevilkinamas, ne egzistuoja griežta atsiskaitomybė centriniams valdymo organams. Neigiama tai, kad jeigu priimamas nepalankus sprendimas jis būna įgyvendinamas, o saugomos teritorijos darbuotojai turi mažai galimybių aptarti sprendimo tinkamumą. Centralizuotas valdymas išsivysčiusiose šalyse nereiškia, kad sprendimai yra priimami centrinėse institucijose, nes tai daugiau valdymo suvienodinimas ir koordinavimas, tvarkymo rekomendacijų teikimas.

Taip pat vis dažniau išsakoma nuomonė, kad saugomų teritorijų valdymas pasižymi kompetencijos pasiskirstymo trūkumu tarp valdyme dalyvaujančių subjektų. Kiekviena saugoma teritorija įeina į kurios nors savivaldybės teritoriją. Tuo tarpu remiantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu (Žin., 2014, Nr. I-533), savivaldybė savo teritorijoje atlieka savo funkcijas: teritorijų planavimo, savivaldybės teritorijos bendrojo ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimo, savivaldybės saugomų teritorijų steigimo, apsauga ir tvarkymu, kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymu ir apsauga ir t.t. Tai sąveikų tarp skirtingo pavaldumo institucijų problema.

Mierauskas, P., (2010) cituodamas Stoll-Kleemann, S., Welp, M., (2006) teigia, kad gamtos išteklių valdymo procese suinteresuotieji asmenys galėtų tapti ir aktyviais sprendimų priėmimo dalyviais, savanoriais ir pan., ko dar trūksta iš visuomenės. Minėtų autorių teigimu, suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas gamtos išteklių valdyme yra pripažintas elementas, reikalingas politikos formavimui bei veiklų planavimui ir tvarkymui. Gamtos išteklių valdymas bei teritorijos plėtra ypač aktualūs saugomose teritorijose, išsiskiriančiose savitumu, todėl suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas valdymo procese yra labai svarbus. Pasak jau minėto autoriaus, saugomų teritorijų valdyme turi būti taikomi darnaus vystymosi principai ir saugomų teritorijų vaidmuo įgyvendinant darnaus vystymosi strategiją turėtų būti tarpinis lygmuo tarp regioninio ir vietos lygmens.

Organizacijos lygmuo. Organizacinis valdymas – tai išteklių sutelkimas, veiklos planavimas, veiklos organizavimas, vadovavimas, veiklų koordinavimas, kontrolė, stebėjimas ir vertinimas, veiklos tobulinimas. Šiame procese priimami sprendimai dėl tam tikrų veiklų įgyvendinimo saugomų teritorijų sistemoje ar konkrečioje teritorijoje. Organizacinis valdymas apima visą saugomų teritorijų sistemą šalyje ar regione bei konkrečią saugomą teritoriją. Saugomų teritorijų administracijoms iškilus valdymo problemoms dažnai kai kurių saugomų teritorijų valdymo problemų negalima išspręsti vienos administracijos pastangomis. Dėl šios priežasties yra būtina atlikti visos sistemos auditą ir padidinti valdymo veiksmingumą. ST valdymas nukenčia tada, kai centrinė institucija, be saugomų teritorijų valdymo, užsiima papildomomis funkcijomis. Pvz.: žemės ir miškų ūkiu, medžiokle ir t.t. Valdymo efektyvumą taip pat mažina ir tai, kad saugomų teritorijų apsaugos kontrolę vykdo ne saugomų teritorijų inspektoriai, bei tarpinių institucijų tarp nacionalinių ir saugomų teritorijų administracijų būvimas. Mokslininkų nuomone (Mierauskas, P., 2009; Melnikas, B, Smaliukienė, R., 2007), saugomų teritorijų organizacinis valdymas, kaip ir kitose viešojo valdymo institucijose, patiria problemų kiekviename veiklos etape: strateginio planavimo trūkumas, gana paviršutiniškas, dažnai nuleistas „iš viršaus“ išteklių planavimas, kurio pakanka tik veiklos startui. Nesant veiklos vertinimo kriterijų, atsakomybę ir veiklos rezultatus sunku įvertinti. Didelė vadovų ir darbuotojų kompetencijos problema.

Kita svarbi problema – sprendimų priėmimas ir jų suderinamumas teritoriniu principu. Pasak Mierausko P. (2012), Lietuvoje saugomų teritorijų administravimo sąvoka dar neapima sprendimų priėmimo platesniame kontekste, o dažniausiai tik valstybinių žinybų priimamus administracinius sprendimus bei remiantis galiojančiais teisės aktais atitinkamai užtikrina sprendimų įgyvendinimą. Dėl šios priežasties saugomų teritorijų administravimas labiau atitinka tradicinę viešojo administravimo sąvoką. Saugomų teritorijų tvarkymo ir priežiūros klausimas vis dažniau keliamas į darbotvarkes, nes yra problemiškas. Jurkonis, N. (2012), analizuodamas saugomų teritorijų Lietuvos Respublikoje situaciją ir tendencijas išskiria šias saugomų teritorijų problemas:

- *Teritorinio planavimo dokumentų trūkumas.* Autoriaus teigimu, patvirtintas planavimo schemas turi tik nacionaliniai parkai. Regioninių parkų planavimo schemas parengtos, tačiau nėra patvirtintos. Taip pat trūksta direkčių ekonominės veiklos planų.
- *Nepakankamas veiklos saugomose teritorijose finansavimas.* Dabartinių finansavimo šaltinių nepakanka uždavinių realizavimui, taip pat nesudaro galimybių visoms būtinosioms apsaugos ir tvarkymo priemonėms bei negarantuoja tinkamo darbo užmokesčio saugomų teritorijų darbuotojams.
- *Žemės privatizavimo proceso reguliavimas.* Problema aktualiausia nacionaliniuose parkuose, kuriuose privati nuosavybė yra nepageidaujama.
- *Neužtikrinamas nustatytas saugomų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimas.* Sunku užtikrinti nustatytą apsaugos ir naudojimo režimą, kai nuolat keičiasi socialiniai santykiai, susiduriama su privačios nuosavybės, asmeninių interesų reguliavimu, kai trūksta teisės aktų, teritorijų planavimo dokumentų ir t.t.
- *Nepakankamas rekreacinės infrastruktūros formavimas valstybiniuose parkuose.* Sąlygų sudarymas pažintiniam turizmui yra vienas iš nacionalinių ir regioninių parkų steigimo tikslų. Norint sureguliuoti lankytojų srautus, būtina sukurti rekreacinę infrastruktūrą.
- *Nepalankus saugomų teritorijų įvaizdis.* Į saugomas teritorijas vis dar žiūrima kaip į visiško draudimo sistemą. Siektina, kad kuo daugiau būtų gilinamasi į saugomų teritorijų teikiamą naudą.
- *Kompensacijų už apribojimus sistemos nebuvimas.*
- *Neužbaigta formuoti kultūrinių saugomų teritorijų, pirmiausia istorinių nacionalinių parkų, sistema.* Siūloma steigti keletą nacionalinių parkų.

Kiti autoriai mato ir sistemines, iš visuomenės kylančias problemas:

- Lazdinio, I. ir kt. (2012) manymu, sparti saugomų teritorijų plėtra bei su tuo susijusi didelė apribojimų aibė lemia mažėjantį saugomų teritorijų palaikymą ir sukelia suinteresuotųjų grupių

neapsitenkinimą. Iki šiol nėra sukurtos metodologijos, kuri leistų įvertinti inovacijų naudą skirtingoms saugomų teritorijų kategorijoms. Taip pat nėra pagrįsto saugomų teritorijų inovacijų modelių palyginimo ekologinės, socialinės – ekonominės naudos aspektu.

- Šiuo laikotarpiu vertingiausioms teritorijoms yra iškilusi grėsmė dėl vis labiau besikeičiančios aplinkos, ekonomikos bei visuomenės.

Tokiu būdu, apibendrinami pristatytą analizę matome, kad saugomų teritorijų valdymo problemos:

1. Priklauso nuo per didelės institucijų valdymo centralizacijos.
2. Trūksta saugomų teritorijų institucijoms keliamiems uždaviniams įgyvendinti adekvataus finansavimo, sąveikų, kompetencijų.
3. Visuomenės, savivaldybės bendruomenės nepakankamas įtraukimas į sprendimų priėmimą, nepakankamas visuomenės informavimas.
4. Trūksta teisinių aktų suderinamumo.

Išvados

Saugomų teritorijų valdymą Lietuvos Respublikoje vykdo Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Atskirų saugomų teritorijų valdymą vykdo biudžetinės įstaigos – valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos. Toks valdymas apima sisteminių lygmenį, t.y. visos šalies saugomų teritorijų sistemos lygmenį. Vietinį, arba atskiros saugomos teritorijos lygmenį Lietuvos Respublikoje apima vienos savivaldybės įkurto valstybinio parko valdymas.

Lietuvai, kaip ir kitoms posovietinėms šalims, būdingas centralizuotas valdymas. Išsivysčiusiose šalyse centralizuotas saugomų teritorijų valdymas reiškia, kad sprendimai priimami ne tik centrinėse institucijose. Sprendimų priėmimas tik centrinėse institucijose valdymą suvienodina. Lietuvoje, kur saugomos teritorijos skirstomos į daugelį kategorijų, pritaikyti joms vienodą valdymą yra netikslinga pačių saugomų teritorijų atžvilgiu. Labai daug įtakos saugomų teritorijų valdymui turi kraštovaizdis, geografinė padėtis, biologinė įvairovė. Todėl tos pačios kategorijos ir tipo saugoma teritorija skirtingose šalies vietose gali pareikalauti išskirtinio valdymo. Priešingu atveju – valdymas gali pakenkti saugomai teritorijai.

Atlikta pastarųjų metų mokslinės literatūros bei LR teisinės bazės analizė patvirtino saugomų teritorijų centralizuotą valdymą ir rekomenduojamą didesnę sąveiką dėl jų valdymo su vietos savivalda. Politikų ir mokslininkų įvardintos pagrindinės problemos, trukdančios atlikti šiandien valstybės saugomiems draustiniams, rezervatams, parkams keliamus uždavinius, pirmiausia ir glūdi centralizuotame valdyme, teisinės bazės nepakankamume, nelankstume. Kitos problemos (nepakankamas finansavimas, gana pasyvus saugomų teritorijų ir savivaldybės institucijų bendradarbiavimas ir partnerystė ir kt.) analizuojant problemas savivaldos aspektu, dažnai susijusios ir su žmoniškųjų išteklių kokybe, gana pasyviu vis dar visuomenės įsitraukimu į sprendimų priėmimą.

Literatūra

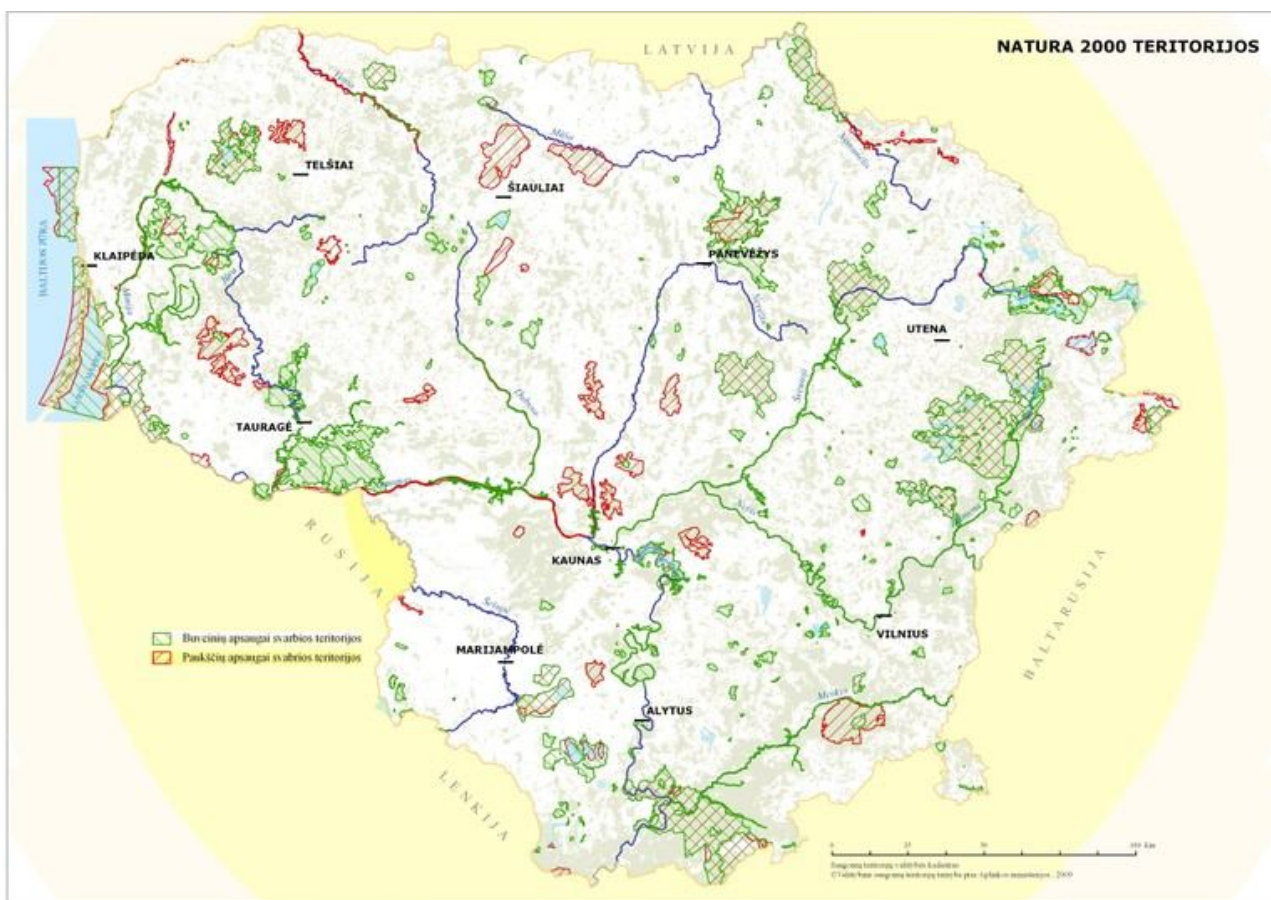
1. Aleknavičius, P., (2008). *Aplinkosaugos ir aplinkotvarkos teisė*. Kaunas: Ardiva
2. *Apie Natura 2000*, (2012). Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos. Prieiga per internetą: 2014-03-07: http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=74
3. Baltrėnas, P., Butkus, D., Oškinis, V., Vasarevičius, S., Zigmontienė, A., (2008). *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Technika.
4. Baškytė, R., Bezarus, V., Kavaliauskas, P., Klimavičius, A., Raščius, G., (2006). *Lietuvos saugomos teritorijos*. Vilnius: Lututė.
5. Dudley, N., (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Switzerland: Page Bros
6. Gurskienė, V., Ivavičiūtė, G., (2010). Lietuvos saugomų teritorijų naudojimo reglamentavimas. *LŽŪU mokslo darbai ISSN 1648-116X Nr. 87*
7. Juknevičiūtė, A., Mierauskas, P., (2012). *Saugomų teritorijų plėtra Lietuvoje: valdymo iššūkiai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
8. Jurkonis, N., (2012). *Kraštovaizdžio ekologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas

9. Lazdinis, I., Rudzeikienė, V., Azbainis, V., (2012). *Lietuvos parkų vertinimas naudojant kontingento vertinimo metodą*. Darnaus vystymosi strategija ir praktika/Mokslo darbai
10. Lockwood, M., (2010). Good governance for terrestrial protected areas: a framework, principles and performance outcomes. *Journal of Environmental Management*.
11. Lokwood, M., Worboys, G. L., Kothari, A., (2006). *Managing Protected Areas: a global guide*. London: Earthscan
12. Melnikas, B., Smaliukienė, R., (2007). *Strateginis valdymas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
13. Mierauskas, P., (2009). *Gamtotvarka*. Vilnius: Petro ofsetas
14. Mierauskas, P., (2010). *Suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
15. Mierauskas, P., (2012). *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
16. Mierauskas, P., Smalskys, V., (2013). Saugomų teritorijų sistemų organizavimo principai viešojo valdymo kontekste. *Viešoji politika ir administravimas*.
17. Raudonikis, L., (2004). *Europos sąjungos reikšmės paukščiams svarbios teritorijos Lietuvoje*. Kaunas: Lututė
18. Stoll-Kleemann, S., Welp, M., (2006). *Toward a more effective and democratic natural resources management. Stakeholder dialogues in natural resources management: theory and practise*. Berlin-Heidelberg: Springer Verlag
19. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, (2012). *Apie saugomų teritorijų tarnybą*. Prieiga per internetą: 2014-04-22: <http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/75>

Teisės aktai

1. Biologinės įvairovės konvencija. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 69-1662
2. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001. Nr. IX-628.
3. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2014. Nr. I-533
4. Tarybos direktyva dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos 92/43/EEB. *Valstybės žinios*. 1992. Nr. 1992-43
5. Tarybos direktyva dėl laukinių paukščių apsaugos 79/409/EEB. *Valstybės žinios*. 1979. Nr. 1979-409

NATURA 2000 saugomos teritorijos Lietuvoje

Šaltinis: Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba (2012)

Žalia spalva – buveinių apsauga

Raudona spalva – paukščių apsauga

Europos Sąjungos parama Lietuvos saugomoms teritorijoms

Igyvendinto projekto pavadinimas	Projekto įgyvendinimo laikotarpis	Bendra projekto vertė	Europos Sąjungos lėšos	Valstybės biudžeto lėšos	Igyvendintos projekto veiklos
Įvykdyti projektai					
„Bešeimininkių pastatų saugomose teritorijose demontavimas, pažeistų teritorijų rekultivavimas bei objektų atkūrimas (NR. BPD04-ERPF-1.3.3-01-04/0006-02)“	2005-01-01–2006-12-31	1.665.000 Lt.	1.249.000 Lt.	416.000 Lt.	Demontuoti bešeimininkiai pastatai, rekultivuoti karjerai ir kt. pažeistos teritorijos, atkurti kraštovaizdžio kompleksai ir įvairios buveinės.
„Valstybės institucijų, vykdančių buveinių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų monitoringą bei priežiūrą, sustiprinimas (NR. BPD2004-ERPF-1.3.3-01-04/0003-02)“	2005-01-01–2006-12-31	1.725.000 Lt.	1.294.000 Lt.	431.000 Lt.	Parengtos individualios monitoringo metodikos, įsigyta reikalinga įranga „Natura 2000“ rūšims ir buveinėms stebėti.
„Saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas (NR. BPD2004-ERPF-1.3.3-01-04/0004-01)“	2005-01-01 – 2007-06-30	2.180.000 Lt.	1.635.000 Lt.	545.000 Lt.	Parengti 39 specialiojo teritorijų planavimo dokumentai – tvarkymo planai/ projektai.
„Saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra (NR. BPD2004-ERPF-1.3.3-01-04/0005-04)“	2005-01-01–2007-12-31	11.265.971,72 Lt.	8.449.478,79 Lt.	2.816.492,93 Lt.	Parengti 8 lankytojų centrų techniniai projektai, įrengti 4 lankytojų centrai, įrengta informacinė sistema natūroje 4 valstybiniuose parkuose, sutvarkytos 6 „Natura 2000“ tinklo teritorijos ir t.t.
„Saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų parengimas 2 (NR. BPD2004-ERPF-1.3.0-04-05/0001-01)“	2006-06-30–2008-08-31	2.150.000 Lt.	1.612.500 Lt.	537.500 Lt.	Parengta 11 gamtotvarkos planų Lietuvos saugomoms teritorijoms, parengti dokumentai 19 paukščių ir buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms įsteigti, parengti 9 tvarkymo projektai paveldo objektams ir t.t.
„Saugomų teritorijų tvarkymas ir priežiūra 2 (NR. BPD2004-ERPF-1.3.0-04-05/0003-010)“	2006-06-30 – 2008-09-01	18.050.000 Lt.	13.537.500 Lt.	4.512.500 Lt.	Įrengti 5 lankytojų centrai, sukurta informacinė sistema 9 regioniniuose parkuose, sutvarkyta 12 „Natura 2000“ teritorijų.
„Apleistų pastatų likvidavimas (NR. BPD2004-ERPF-1.3.0-04-05/0002-02)“	2006-06-30 – 2008-08-31	1.800.000 Lt.	1.350.000 Lt.	450.000 Lt.	Parengta Apleistų pastatų likvidavimo programa, nugriauti aplinką darkantys objektai ir t.t.
„Saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų rengimas (I etapas)“	2009-05-18 – 2011-12-31	3.789.000 Lt.	3.221.000 Lt.	568.000 Lt.	Parengti 3 tvarkymo planai, parengta 40 „Natura 2000“ teritorijų gamtotvarkos planų ir t.t.

„Viešosios vandens turizmo infrastruktūros sudarymas saugomose teritorijose“	2009-06-05 – 2012-09-30	3.231.338 Lt.	2.423.503,50 Lt.	807.834,50 Lt	Įrengta vandens turizmo infrastruktūra 2 saugomose teritorijose.
„Apleistų statinių ir kitų aplinką žalojančių objektų likvidavimas (I etapas)“	2009-06-05 – 2014-02-28	12.622.947 Lt.	9.467.210,25 Lt.	3.155.736,75 Lt.	Likviduoti 252 apleisti (bešeimininkiai) statiniai.
		58.479.256,7 Lt.	44.239.192,6 Lt.	14.240.064,1 Lt.	
Vykdomi projektai					
„Biologinės įvairovės išsaugojimo ir saugomų teritorijų planavimo bei tvarkymo 2007-2013 m. programa, skirta Europos Sąjungos struktūrinės paramos strategijos prioritetams įgyvendinti“	2007–2013	330.000.000 Lt.	280.500.000 Lt.	49.500.000 Lt.	Atkurtos sparčiausiai nykstančios saugomos rūšys ir jų buveinės; įveistos nykstančios rūšys; apsaugoti migruojančių gyvūnų migracijos keliai ir pagerintos sąlygos juose bei kt.
„Saugomų teritorijų sistemos vidaus administravimo tobulinimas“	2010-03-10–2013-10-31	1.190.303 Lt.	892.727,25 Lt.	297.575,75 Lt.	Sudarytos sąlygos saugomų teritorijų sistemos vidaus administravimui, veiklos valdymui tobulinti ir t.t.
„Saugomų teritorijų specialistų kvalifikacijos kėlimas, bendrosios ir specialiosios kompetencijos didinimas“	2010-03-31–2012-03-31	1.346.308 Lt.	1.144.361,80 Lt.	201.946,20 Lt.	Sudarytos sąlygos saugomų teritorijų specialistų ilgalaikiam kvalifikacijos kėlimui.
„Saugomų teritorijų tvarkymas (II etapas)“	2010-12-27–dabar	75.545.285,46 Lt.	64.213.492,64 Lt.	11.331.792,82 Lt.	Įrengti 5 lankytojų centrai, 4 vidaus ekspozicijos lankytojų centruose, bitininkystės ekspozicijų kompleksas, 7 lauko informacinės sistemos ir minimali infrastruktūra lankytojams ir t.t.
„Saugomų teritorijų steigimo ir planavimo dokumentų rengimas (II etapas)“	2011-04-30–2013-02-28	5.655.330 Lt.	4.807.030,5 Lt.	848.299,5 Lt	Parengti 17 draustinių ir parkų bei jų zonų ir tvarkymo planų; 22 „Natura 2000“ tinklo teritorijų gamtotvarkos planai; 12 naujų saugomų teritorijų steigimo dokumentų.
		413.737.226,46 Lt.	351.557.612,19 Lt.	62.179.614,27 Lt	
	VISO:	472.216.483,16 Lt.	395.796.804,79 Lt.	76.419.678,37 Lt.	

Sudaryta autorės, remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2005-2014 metų duomenimis

Saugomų teritorijų raidos etapai

Laikotarpiai	Amžius (metai)	Kūrimo paskirtis	Nuveikti darbai	Dokumentai (valdymas)	Įsteigtos teritorijos
Senasis baltiškasis	Iki XIV a.	Sakralinė, susijusi su gamtameldyste.	Bendruomenėms uždrausta net lankyti šventvietes ir garbinamus šventuosius medžius, akmenis ar kitus gamtinius objektus, kuriuos buvo draudžiama naikinti. Užtikrintas apsaugos režimas neabejotinai geresnis nei dabar.	Gamtos apsauga paremta to meto moralės normomis.	Kultūrinės šventvietės, įvairiais ritualais garbinti šventieji medžiai, akmenys, vandens telkiniai, kiti gamtos objektai, kuriuos buvo draudžiama naikinti.
Feodalinis	XIV-XX a.	Naudojiškiems interesams.	Centralizuotas medžioklės ūkis. Sukurtas medžioklės poreikiams skirtų stambių miško masių tinklas, kuriame uždrausta bet kokia kitokia veikla.	Kazimiero teisinys (1468) ir Lietuvos statutas (1529)- gamtos turtų reglamentavimo pradmenys. Vis labiau centralizuotas medžioklės ūkis.	Įkurta keliolika medžioklės masių, skirtų kunigaiščiams arba jiems nusipelnusiems stambiesiems feodalams.
Tarpukario Lietuvos	1918-1939 m.	Gamtinės ir kultūrinės įvairovės, retų objektų išsaugojimui.	Pradėta kalbėti apie specialių saugomų teritorijų steigimo poreikį. Į valstybės globotinių objektų sąrašą pasiūlyta įtraukti vertingus liaudies urbanistinės kultūros kompleksus.	1939 m. parengtas Gamtos apsaugos įstatymas, tačiau liko nepriimtas.	Draustinio tipo gamtosauginiai apribojimais įvesti Kalnų parkui, Žaliesiems ežeram, Rudninkų giriai. Paskelbtas pirmasis ornitologinis ir botaninis draustiniai, saugomų objektų statusas nustatytas įdomiausiems Vilniaus krašto akmenims ir Šeškinės ozui.
Ankstyvasis	Iki 1960	Medžioklė	Ieškoma teritorinės	Priimtas	Įkurtas Žuvinto rezervatas.

sovietmetis	m.	s ištekliams išsaugoti ir atkurti.	aplinkosaugos organizavimo formų, bandoma formuoti pokarinį saugomų teritorijų tinklą. Sukurtas platus medžioklės draustinių tinklas. Atlikta istorinių dvarų ir buvusių didikų rezidencijų, parkų inventorizacija. Šis amžius dar kitaip vadinamas „aukso amžius“, nes šiuo laikotarpiu suformuoti ne tik pamatai, bet sienos saugomų teritorijų tinklui.	pirmasis Lietuvoje kultūros paminklų įstatymas.	Išskirti pirmieji 8 gamtiniai draustiniai, vėliau pertvarkyti į 13 medžioklės rezervatų arba panaikinti. Dar vėliau- visi panaikinti, vietoje jų įkurti medžioklės ūkiai. 194 vertingiausi parkai paskelbti saugomais valstybės.
Vėlyvasis sovietmetis	Iki 1990 m.	Parengti saugomų teritorijų planavimo dokumentu s.	Sukurti teoriniai ir projektiniai gamtinio karkaso pagrindai. Formuota specializuotos kultūrinės kraštovaizdžio apsaugos sistema. Įteisinta gamtos paminklų kategorija, sukurti jų teritorinio tinklo pamatai.	1959 m. priimtas Gamtos apsaugos įstatymas, numatęs pagrindines Lietuvoje formuotinas saugomų teritorijų kategorijas ir jų režimus.	Įsteigti pirmieji gamtiniai ir kompleksiniai draustiniai. Išplėstas Žuvinto rezervatas, įkurti 2 nauji gamtiniai rezervatai. Paskelbtas architektūros urbanistikos, istorijos, archeologijos ir dailės paminklų sąrašai. Kuršių nerija paskelbta kraštovaizdžio draustiniu su specialiu režimu. Įkurtas LTSR nacionalinis parkas (Aukštaitijos nacionalinis parkas).
Dabartinis	Iki dabar	Užbaigti kurti saugomų teritorijų tinklą- sistemą, plilygstanč ią Europos	Baigtas kurti Lietuvos nacionalinių parkų tinklas. Išplėstas valstybinių draustinių tinklas. Sudaryti visų administracinių rajonų Lietuvos gamtinio karkaso žemėlapiai,	1993 m. priimtas Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, 1994 m. priimtas	Įsteigti Kuršių nerijos, Dzūkijos, Žemaitijos ir Trakų istoriniai nacionaliniai parkai bei Viešvilės gamtinis rezervatas. Paskelbti 128 nauji valstybiniai draustiniai. Įsteigtas Vilniaus pilių valstybinis kultūrinis

		standartam s.	parengtos ir patvirtintos regioninių parkų funkcinio zonavimo schemos. Išplėstos kai kurių saugomų teritorijų ribos. Sukurta Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Saugomų teritorijų skyrius Kultūros ministerijoje, valstybinių parkų ir rezervatų direkcijos. Dalis teritorijų įgavo Natura 2000 teritorijų statusą.	Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas., LR Aukščiausiosios tarybos 1992 m. rugsėjo 24 d. nutarimas Nr. 1-2913, kuriuo sukurta regioninių parkų sistema.	rezervatas.
--	--	------------------	---	---	-------------

Saugomų teritorijų tinklo raida. Sudaryta autorės remiantis Kavaliausku, P. (2006), Jankevičiumi, K., Stasinu, J. (2000).

Saugomų teritorijų sudėtis Lietuvoje

Saugomos teritorijos tipas	Kiekis	Plotis (ha)	Šalies teritorijos dalis %	Saugomos teritorijos pavadinimas
Valstybiniai rezervatai	6	18772,09	0,29	
Gamtiniai	3	18406,72	0,28	Čepkelių, Kamanų, Viešvilės
Kultūriniai	2	245,85	0,004	Kernavės, Vilniaus pilių
Rezervatinė apyrbė	1	119,52	0,002	Dubravos
Draustiniai	508	159249,50	2,44	
Valstybiniai draustiniai	396	146351,93	2,24	
Savivaldybių draustiniai	112	12897,57	0,20	
Valstybės saugomi gamtos paveldo objektai	571			
Atkuriamieji sklypai	3	875,42	0,01	
Valstybiniai parkai	35	593675,36	9,09	
Nacionaliniai parkai	5	144208,48	2,21	Aukštaitijos, Dzūkijos, Kuršių nerijos, Trakų istorinis, Žemaitijos.
Regioniniai parkai	30	449466,88	6,88	Anykščių, Asvejos, Aukštadvario, Biržų, Dieveniškių, Dubysos, Gražutės, Kauno marių, Krekenavos, Kurtuvėnų, Labanoro, Metelių, Nemuno deltos, Nemuno kilpų, Neries, Pagramančio, Pajūrio, Panemunių, Pavilnių, Rambyno, Salantų, Sartų, Sirvėtos, Tytuvėnų, Varnių, Veisiejų, Ventos, Verkių, Vištyčio, Žagarės.
Biosferos rezervatai	1	18489,69	0,28	Žuvinto
Biosferos poligonai	30	236558,27	3,62	
Iš viso:		1027620,33	15,74	

Sudaryta autorės, remiantis Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos 2015 m. duomenimis

Akmenės rajono savivaldybėje esančios saugomos teritorijos

Saugomos teritorijos kategorija	Saugomos teritorijos tipas		Saugomos teritorijos pavadinimas	Saugomą teritoriją prižiūrinti institucija	Užimama teritorija	Saugomos teritorijos steigimo tikslas/ metai/ dydis	Įsteigimo teisės aktas	Pagrindiniai (specialūs) teisės aktai, reglamentuojantys veiklą	Saugomai teritorijai suteiktas tarptautinis svarbos teritorijos statusas
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Rezervatas	Gamtinis	Kamanų valstybinis gamtinis rezervatas	Kamanų valstybinio gamtinio rezervato direkcija	Akmenės raj.	Išsaugoti didžiausią ir vertingiausią Šiaurės Lietuvos molingųjų lygumų pelkinę ir mišrių miškų ekosistemą su jai būdinga augalija ir gyvūnija/ 1979 m./ 3935 ha	Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1978-06-29 nutarimas Nr. 232	Kamanų valstybinio gamtinio rezervato nuostatai, Tvarkymo planas patvirtintas LR aplinkos ministro 2006-05-18 nutarimu Nr. D1-244 (Žin., 2006, Nr. 60-2147)	Visa teritorija turi paukščių ir buveinių apsaugai svarbios teritorijos statusą
			Purvių gamtinis rezervatas	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj.	Išsaugoti unikalų gamtinį kompleksą, susidedantį iš natūralios Uogio upelio slėnio atkarpos, brandžių eglynų ir drebulynų su saugomų augalų augavietėmis, saugomų paukščių – mažųjų erelių rūšių, žaliųjų meletų, juodųjų gandrų perimvietėmis ir maitinimosi plotais, gausia entomofauna/ 1995 m./ 108,6 ha	LR Vyriausybės 1995-02-15 nutarimas Nr. 247 (Žin., 1995, Nr. 16-377)	Ventos RP apsaugos reglamentas- LR aplinkos ministro 20002-08-10 įsakymas Nr. 434 (Žin., 2002, Nr. 86-3733; 2007, Nr. 120-4942), Ventos regioninio parko apsaugos reglamentas, patvirtintas LR aplinkos ministro 2002 m. rugpjūčio 10 d. įsakymu Nr. 434 (Žin., 2002, Nr. 86-3733; 2011, Nr. 99-4663), Ventos regioninio parko tvarkymo planas patvirtintas LR aplinkos ministro 2009 m. birželio 12 d. įsakymu Nr. D1-330 (Žin., 2009, Nr. 74-3030)	Buveinių apsaugos
	Draustinis	Gamtinis / Botaninis	Pavirvyčių botaninis draustinis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj. (25,2 ha), Mažeikių raj. (39,3 ha)	Išsaugoti užliejamų pievų ir miškapievių augalijos kompleksą Virvytės slėnyje su retų augalų rūšių augimvietėmis/ 1992 m./ 64,5 ha	LR AT 1992-09-24 nutarimas Nr. I-2913 (Žin., 1992, Nr. 30-913)		Neturi

	Draustinis	Gamtinis / Telmologinis	Karniškių telmologinis draustinis	VĮ Mažeikių miškų urėdija	Akmenės raj.	Išsaugoti pelkinį kompleksą, būdingą Ventos vidurupio lygumai/ 1974 m./ 229,8 ha	LTSR Ministrų Tarybos 1974-05-16 nutarimas Nr. 195 (Žin., 1974, Nr. 18-181, 20-203)		Neturi
	Draustinis		Girkančių telmologinis draustinis			Išsaugoti pelkinį kompleksą, būdingą Ventos vidurupio lygumai/ 1974 m./ 205,4 ha			Neturi
	Draustinis	Kompleksinis/ Kraštovaizdžio	Ventos kraštovaizdžio draustinis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj., Šiaulių raj.	Išsaugoti Ventos slėnio kraštovaizdžio etaloną su raiškiau gilinamosios ir šoninės erozijos suformuotu Ventos slėniu, unikalią Papilės jūros periodo atodangą ir kt. gamtos ir paveldo objektus/ 1995 m./ 1605 ha	LRV 1995-02-15- nutarimas Nr. 247 (Žin., 1995, 16-377)		Neturi
	Draustinis		Uogio kraštovaizdžio draustinis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj., Mažeikių raj.	Išsaugoti didele gamtinių sąlygų, augalijos ir gyvūnijos įvairove pasižymintį Uogio upelio ir aplinkinių miškų kompleksą su itin gausiomis mažųjų, vyriškųjų ir šalmuotųjų gegužraibių populiacijomis, saugomų paukščių – mažųjų erelių rėksnių ir juodųjų gandrų buveinėmis/ 1995 m./ 755 ha	LRV 1995-02-15 nutarimas Nr. 247 (Žin., 1995, Nr. 16-377)		Neturi
	Draustinis	Gamtinis / Geomorfologinis	Purvėnų geomorfologinis draustinis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj., Mažeikių raj.	Išsaugoti raiškia Ventos slėnio atkarpą su Purvių atragiu ir Purvių atodanga/ 1995 m./ 287 ha	LRV 1995-02-15 nutarimas Nr. 247 (Žin., 1995, Nr. 16-377)		Neturi

	Draustinis	Gamtinis / Hidrografinis	Dabikinės hidrografinis draustinis		Akmenės raj., Mažeikių raj.	Išsaugoti natūralų pelkėtą Dabikinės žemupio slėnį/ 1995 m./ 228,4 ha			Neturi
	Draustinis		Avižlio hidrografinis draustinis		Akmenės raj.	Išsaugoti natūralų Avižlio žemupį kaip nedidelių Ventos intakų etaloną/ 1995 m./ 93,9 ha			Neturi
	Draustinis	Gamtinis / Botaninis - zoologinis	Užpelkių botaninis-zoologinis draustinis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj.	Išsaugoti biologiniu požiūriu itin vertingą natūralaus Avižlio upelio slėnio ir aplinkinių miškų kompleksą su etalonišomis upių slėnių augalų bendrijomis, gausia entomofauna, saugomų augalų augimvietėmis, saugomų vandens ir pelkių paukščių buveinėmis/ 1995 m./ 440 ha	LRV 1995-02-15 nutarimas Nr. 247 (Žin., 1995, Nr. 16-377)		
Kompleksinės saugomos teritorijos	Valstybinis parkas	Regioninis	Ventos regioninis parkas	Ventos regioninio parko direkcija	Mažeikių raj. (3592 ha), Akmenės raj. (6005 ha), Šiaulių raj. (237 ha).	Saugoti ir puoselėti Ventos paslėnių kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti, taip pat sudaryti sąlygas poilsiui bei pažintiniams turizmui/ 1992 m. / 9834 ha	LR AT 1992-09-24 nutarimas Nr. I-2913 (Žin., 1992, 30-913)	Ventos regioninio parko apsaugos reglamentas, Ventos regioninio parko tvarkymo planas, Ventos regioninio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų planas	

Akmenės rajono savivaldybėje saugomi gamtos paveldo objektai

Kategorija	Tipas	Pavadinimas	Objektą prižiūrinti institucija	Vieta	Svarbiausi faktai
Geologiniai					
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Paveldo objektai/ Paminklai/	Jurakalnio griovos atodanga ir atragis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės r. sav. Papilės sen., Mažeikių miškų urėdijos Kairiškių g-jos (612 kv., 1 skl.) teritorija, Daubiškių k., Rimšių k., Ventos regioninis parkas, Ventos kraštovaizdžio draustinis.	Išsaugoti trapią erozinę geomorfologinę formą ir jūros sistemos nuogulų sluoksnius su gausia to meto gyvūnija/ 0,38 ha
		Papilės jūros periodo atodanga		Akmenės r. sav. Papilės sen., Mažeikių miškų urėdijos Papilės g-jos (640 kv., 1 skl.) teritorija, Papilės mstl., Ventos regioninis parkas, Ventos kraštovaizdžio draustinis.	Išsaugoti pačią reikšmingiausią Ventos slėnyje atodangą su vėlyvosios jūros kelovėjo amžiuje susisluoksniavusių uolienų išsigomis/ 0,36 ha
		Purvių atodanga		Akmenės r. sav. Vieکشnių sen., Mažeikių miškų urėdijos Ventos g-jos (502 kv., 40, 43, 45 skl.) teritorija, Viliošių k., Ventos regioninis parkas, Purvėnų geomorfologinis draustinis, dešinysis Ventos upės krantas.	Išsaugoti Viduriniojo Nemuno glacialgeninių nuogulų pjūvį, liudijantį Purvių atodangos sandarą, ledynmečio priedydinių nuogulų susidarymą ir klimato kaitos paleogeografiją šiame regione/ 0,10 ha
		Raudonskardžio atodanga		Šiaulių apskritis, Akmenės r. sav., Papilės sen., Papilės miestelis, Mažeikių miškų urėdijos, Papilės girininkijos, miško Kv. Nr.640 skl. Nr.5., Ventos upės dešinysis krantas, Ventos kraštovaizdžio draustinyje.	0,69 ha
Geomorfologiniai					
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Paveldo objektai/ Paminklai	Avižlio atragis	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės r. sav. Ventos sen., Mažeikių miškų urėdijos Kairiškių g-jos (597 kv., 12, 13 skl.) teritorija, Purvių k., Ventos regioninis parkas, Purvėnų geomorfologinis draustinis, Ventos upės ir Avižlio upelio santaka kairiajame Ventos upės krante.	0,17 ha
Botaniniai					
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Paveldo objektai/ Paminklai	Dovydžių ažuolas	Ventos regioninio parko direkcija	Akmenės raj., Kruopiai	Skersmuo - 1,2 m, Aukštis – 27 m
		Papilės penkiolikakamienė liepa		Akmenės r. sav. Papilės sen., Papilės mstl., Ventos regioninis parkas, Ventos kraštovaizdžio draustinis.	Amžius apie 150 metų. Šiuo metu likę 13 kamienų.
		Rudikių ažuolas		Akmenės r., Papilės sen., Mažeikių miškų	Apimtis – 6,15 m, Aukštis – 24,5 m

				urėdijos Papilės g-jos (641 kv., 29 skl.) teritorija, Rudikių k., Ventos regioninis parkas, Ventos kraštovaizdžio draustinis.	
		Šiliškių daugiakamienė vinkšna		Akmenės raj., Papilės sen., Šiliškių kaimas; Ventos upės dešinysis krantas, Ventos kraštovaizdžio draustinis	Aukštis – 21,5 m, amžius – apie 80 metų.
		Šiliškių daugiakamienis uosis		Akmenės raj., Papilės sen., Šiliškių kaimas; Ventos upės dešinysis krantas, Ventos kraštovaizdžio draustinis.	Aukštis – 21 m, Amžius – apie 80 metų.
		Šiurkiškių pušys Sesės		Akmenės raj., Papilės sen., Šiurkiškių kaimas; Konstantino Šiurkaus privati žemė	Aukštis – 30 m, Abiejų apimtis apie 1,8 m
		Užbrasčių ažuolas		Akmenės raj., Papilės sen., Užbrasčių kaimas	Aukštis – 25 m, Skersmuo – 1,7 m
		Užpelkių pušis		Akmenės raj., Papilės sen., Užpelkių kaimas;	Aukštis – 22 m, Amžius apie 250 metų.
		Užpelkių vinkšna		Akmenės raj., Papilės sen., Kerežių kaimas	Aukštis – 26 m, Amžius apie 200 metų.
Savivaldybės saugomas botaninis gamtos paveldo objektas					
Konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos	Paveldo objektai/ Paminklai	Kinkupių ažuolas			

Interviu klausimynas

Gerbiamas Respondente,

Šiaulių universiteto viešojo valdymo studijų programos studentė Alma Maneikytė atlieka tyrimą, siekdama išsiaiškinti saugomų teritorijų valdyme kylančias problemas. Interviu klausimai bus apibendrintai panaudoti baigiamajame magistro darbe tema: „Valstybės saugomų teritorijų valdymo tobulinimas: Akmenės rajono atvejis“. Prašau Jūsų atsakyti į pateiktus klausimus.

Interviu informacija

Bendri duomenys apie respondentą	
Įstaigos (institucijos) pavadinimas:	
Respondento pareigos:	Darbo stažas užimamose pareigose:
Interviu duomenys	
Data:	Trukmė:
Vieta:	

Saugomų teritorijų sistemos – tinklo vystymas

1. Kokios įtakos saugomų teritorijų tinklo išvystymui turi Lietuvos Vyriausybės įgyvendintos priemonės nuo Nepriklausomybės Lietuvoje atkūrimo? Kokios turėjo didžiausios įtakos ir kodėl?
2. Per pastaruosius 10 metų saugomų teritorijų plotas padidėjo daugiau nei tris kartus. Kaip plečiantis saugomų teritorijų plotams ir didėjant ST įvairovei kinta jų valdymo formos nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu?
3. Kaip saugomų teritorijų valdymą pakeitė Lietuvos įstojimas į ES, Natura 2000 tinklą? Kaip šis ir kiti procesai jungiantis saugomoms teritorijoms į globalius tinklus pakeitė Jūsų organizacijos valdymą?
4. Šiuo metu Europoje saugomos teritorijos vidutiniškai užima 18 proc. viso Europos ploto, Lietuvoje tik kiek daugiau nei 15 proc. *Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje* (Žin., 2011, Nr. 1160) nurodoma, kad vienas iš ilgalaikių uždavinių yra iki 2020 metų saugomų teritorijų plotą padidinti iki 16-18 proc. Kaip šiuo metu rengiamasi šiam pokyčiui nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu?

Šalies saugomų teritorijų teisinės bazės išvystymas

1. Kokios įtakos **veiksmingam** saugomų teritorijų valdymui centriniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu turi šiandien veikianti teisinė LR saugomų teritorijų valdymo bazė?
2. Kokios įtakos saugomų teritorijų valdymui nacionaliniu, vietos ir atskiros organizacijos lygiu turi tarptautiniai susitarimai ir reikalavimai?

3. Kokias šiandien matote saugomų teritorijų valdymo teisinės bazės spragas, kokias matote teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis?

Saugomų teritorijų valdymo suderinamumas valstybės ir savivaldos lygmenimis

1. Kuo naudinga savivaldybei savo teritorijoje turėti valstybės saugomų teritorijų?
2. Kaip šiandien valstybė reguliuoja vietos savivaldos ir jos teritorijoje esančių saugomų teritorijų administracijų sąveiką siekiant išsaugoti, plėtoti gamtinį paveldą?
3. Lietuvos viešajam sektoriui vis dar būdingas centralizuotas valdymas. Sprendimai priimami aukščiausiu lygiu, nepaliekant daug sprendimų priėmimo laisvės saugomų teritorijų administracijoms. Jūsų nuomone, kuriais klausimais saugomų teritorijų administracijos galėtų turėti didesnės sprendimų priėmimo laisvės ir kodėl?
4. Kaip vietos savivalda gali prisidėti prie saugomų teritorijų efektyvesnio valdymo: kokie instituciniai ir teisiniai mechanizmai tam sukurti?
5. Kaip atskira saugomos teritorijos administracija gali sąveikauti su vietos savivalda, jos teritorijoje esančiomis kitomis institucijomis siekdama įgyvendinti jai numatytas funkcijas?
6. Kaip realiai vyksta saugomų teritorijų valdymo suderinimas tarp saugomų teritorijų direkcijų ir savivaldybės? Kaip įtraukia vieni kitus į bendrų tikslų siekimą?
7. Vienas svarbiausių saugomų teritorijų valdymo tikslų yra subalansuoti vertybių išsaugojimą ir visuomenės poreikių tenkinimą bei užtikrinti darnų teritorijos vystymą. Kokias matote gerąsias saugomų teritorijų administracijos ir vietos savivaldos sąveikos patirtis siekiant šio visuomenei svarbaus tikslo? Ką reikėtų daryti, kad ši sąveika (bendradarbiavimas, partnerystė, susitarimai) būtų veiksmingesnė?
8. Akmenės rajone yra šios saugomų teritorijų kategorijos: konservacinės apsaugos prioriteto teritorijos bei kompleksinės saugomos teritorijos. Ar matote skirtumų šių institucijų valdyme, jų sąveikoje su savivaldybe siekiant abiem pusėms svarbių tikslų?

Visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą saugomų teritorijų valdymo klausimais savivaldybėse (dalyvaujamas valdymas)

1. Šiuo metu saugomų teritorijų įvaizdis dar nėra patrauklus, į jas žiūrima kaip į visiško draudimo sistemą. Kaip, Jūsų nuomone, reikėtų keisti situaciją, gerinant saugomų teritorijų įvaizdį ir skatinant visuomenę prisidėti prie gamtos paveldo išsaugojimo?
2. Lietuva gana išmintingai naudojami ES struktūriniu fondų parama saugomų teritorijų priartinimui prie visuomenės: įrengiami lankytojų centrai saugomų teritorijų direkcijose, kuriama informacinė sistema, likviduojami apleisti pastatai, gerinama bendra saugomų teritorijų būklė. Jūsų nuomone, kaip tai įtakoja savivaldybės, jos saugomų teritorijų (konservacinės apsaugos prioriteto ir kompleksines saugomas teritorijas) tolesnę veiklą, tarpinstitucinį bendradarbiavimą?

3. Kaip Jūsų atstovaujamosiose institucijose viešinama su saugomų teritorijų valdymu, galimybe įsitraukti į iniciatyvas, susijusi veikla, t.y. kokias naudojate komunikacines iniciatyvas? Ar tokia informacijos sklaida yra lengvai prieinama plačiajai visuomenei?
4. Ar savivaldybėje, kurios teritorijoje yra saugomų teritorijų, visuomenei sudarytos sąlygos dalyvauti svarstymuose dėl saugomų teritorijų steigimo, veiklų planavimo? Kaip apie tokius svarstymus visuomenė informuojama?
5. Kokias savivaldybės teritorijoje veikiančias institucijas, organizacijas, interesų grupes galėtumėte pavadinti aktyviausiai įsitraukiančiomis ir kokiomis formomis į klausimų, susijusių su saugomomis teritorijomis, analizę ir sprendimą?
6. Kokiais klausimais, susijusiais su saugomomis teritorijomis, dažniausiai kyla konfliktų su visuomene, kaip jie sprendžiami? Kas daroma, kad tokių konfliktų mažėtų?
7. Kokių siūlymų dėl saugomų teritorijų veiklos gerinimo esate gavę iš visuomenės, kaip į juos buvo reaguota, koks tų siūlymų likimas?

Dėkoju už atsakymus!